

ΛΟΓΟΙ

1428

ΕΚΦΩΝΗΘΕΝΤΕΣ ΕΝ ΔΙΑΦΟΡΟΙΣ ΙΕΡΟΙΣ ΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΟΙΣ

ὑπὸ

ΒΑΣΙΛΕΥΣΙ ΚΑΡΑΘΩΙΤΣ ΣΑΒΛΕΡ,

4
+
Γερουσιαστῆ καὶ Ἐταίρου Αυτοκρατορικῆς Ἐπιτροπῆς παρὰ τῆς
Ἁγιωτάτης Διοικήσεως Συνόδου παύων τῶν Ρωσῶν.

Μεθερμηνευθέντας

ὑπὸ

ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΠΑΣΧΑΛΙΔΟΥ,

Διδασκάλου τῆς Θεολογίας καὶ Βοηθῆς Ἐπίσκοπου τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ
Σεμιναρίου Πετροσβόλσκως.

— — — — —
• Ὡς οἱ ἀδελφοὶ μὲς καὶ τῆς αἰσῆς εὐ-
χῆς, φυλάσσοντες ἐν καρδίᾳ ῥησασθε,
κοινωνοὶ ἐν τῇ αἰσῇ ἀποστόλου, οὕτω εἶτε καὶ
ταῖς καρδίαις ὑμῶν κοινωνήσατε τῇ ἀρετῇ
ἀγάπης, τῇ ἀληθείᾳ, ἐνὶ φρονήματι, ἐν
πεινῇ καὶ ἐν ἰσχυρίᾳ τοῦ Θεοῦ, τῷ ἁ-
γιασμῷ καὶ τῇ Πιότητι. (Β. Κ. Σόβια ἐν
Λογ. VI).

— — — — —
ΕΝ ΠΕΤΡΟΥΣΒΟΛΣΚΙ

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τῆς Ἁγιωτάτης Διοικήσεως Συνόδου παύων τῶν Ρωσῶν.

1900

Ἐκ τῆς ἐπιτομῆς τοῦ Κ. Σ. Κικελιά
Ἰεροσολίμων



τῆ ἐξοχότητι Γερουσιαστῆ

ΒΛΑΔΙΜΗΡΩ ΚΑΡΑΒΙΤΣ ΣΑΒΛΕΡ,

Ἐκείνη Αὐτοκρατορικοῦ Ἐπιτρόπου κατὰ τῆ Ἁγιωτάτη Διοκίση Συνόδου
παρὸν τῶν Ρωσίων.

Отъ С.-Петербургскаго Духовнаго Цензурнаго Комитета печатанъ
и издана въ С.-Петербургѣ, Сентября 3 дня 1899 г.

Цензоръ Архимандритъ Иннокентій.

Ἀναμφιβακτον, ὅτι οἱ λόγοι, οὓς ἡ ἐξοχότης Σου ἔστιν ὅτι
ἐκφωνεῖ, διακρινόμενοι πνέοντες διακρινόμενοι ζήλου ὑπὲρ τῆς ἀγίας καὶ
ἀμωμήτου ὀρθοδόξου πίστεως τῆς μιᾶς, ἀγίας, καθολικῆς καὶ
ἀποστολικῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, περιέχουσι λίαν ἐμβριθεῖς
ἠθικὰς νοουθεσίας καὶ πατρικὰς παραίνεσας πρὸς τοὺς διδάσκοντάς
τε καὶ διδασκόμενους ἐν τοῖς ἱεροῖς παιδευτηρίοις τῆς Ῥωσικῆς
Ἐκκλησίας. Ἐνεκα τοῦ τοιοῦτου περιεχομένου τῶν λόγων, τῶν
ὑπὸ τῆς ἐξοχότητός Σου ὑποταθέντων κατὰ τὰ ἐν διαφόροις πό-
λεσι τοῦ ἀγαθοῦ Ῥωσικοῦ κράτους ἱερὰ παιδευτήρια, μαθημαγ-
νείας εἰς τὸ Ἑλληνικόν, ἔσους εὖρον δεδημοσιευμένους ἐν τῷ
ἐπισήμῳ ὄργάνῳ τῆς Ἁγιωτάτης Διοκίσης Συνόδου παρὸν τῶν
Ῥωσίων «Ἐκκλησιαστικαὶ Εἰδήσεις», θεωροῦνται ἔργων τοῖς
ἱεροῖς ἐμπορίοις διδασκάλοις καὶ μαθηταῖς, τοῖς ἀσχολουμένοις
περὶ τὴν ἱερὰν Θεολογίαν ἐν ταῖς ἀνά τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν
Ἑλλάδα Θεολογικαῖς καὶ Ἱερατικαῖς Σχολαῖς. Οὗτοι γὰρ συνεχῶς
ἀναγιγνωσκόμενοι ὑπ' αὐτῶν ποιήσουσι τοὺς φιλοπόνους φιλοπονω-
τέρους, τοὺς φιλομαθεῖς φιλομαθεστέρους, τοὺς φιλοτίμους φιλο-
τιμωτέρους, καὶ ἕως τοῖς μὲν ὑπὲρ ὀχυρώσεως καὶ στηρίξεως
τῶν πιστῶν ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Χριστιανικῇ πίστει ἤδη ἔρῳσι διδα-
σκάλοις τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐμπνεύσουσι ζῆλον
καὶ προθυμίαν, τοῖς δὲ ἐπι προαλειφομένοις ἔσονται οὕτω διδακτι-

κώτατοι καὶ ὀνησιμώτατοι, ὡς τοῖς τῆς ἁγίας Ῥωσικῆς Ἐκκλησίας, ὅτε τούτων τε καὶ ἐκείνων ὄντων ἁμοδιόσμων καὶ ἀγωνιζομένων τὸν αὐτὸν ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας ἀγῶνα κατὰ τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων, ἐσωτερικῶν τε καὶ ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν αὐτῆς.

Τουαύτης οὖν οὐσης τῆς αἰτίας τε καὶ προθέσεως τῆς ἀνά χειρας μεταρρέσεως, προσάγω αὐτὴν μετὰ παύρησις τῆ ἐξοχότητι Σοι μικρὸν δείγμα βαθυτάτης εὐγνωμοσύνης, τιμῆς καὶ ἀφοσίσεως. Διὸ δὴ δέξασθαι τὴν λιγὴν ταύτην προσφοράν ἐκλιπαρῶ εὐμενῶς, εὐμενέστατε ἄνερ, εὐχόμενός Σοι ἄκραν καὶ ἀμετάπτωτον ὑγείαν, καὶ πολλὰ τὰ ἔτη ἐπ' ἀγαθῆ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τῆς φίλης πατρίδος Σοι.

Τῆς Σῆς ἐξοχότητος ταπεινότητος
θεράπων καὶ εὐχέτης

Ἱερομόναχος ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΠΑΤΣΧΑΛΙΑΔΗΣ.

Ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Σερβικῇ Παιδοποιεῖᾳ.



ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ.

Ὁ κατέχων ὦν τὴν ὑψηλὴν θέσιν Ἐταίρου τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Ἐπιτρόπου τῆς Ἀγιωτάτης Συνόδου, ὁ μυστικός σύμβουλος Βλαδίμηρος Κάρλοβιτς Σάβλερ, γεννηθεὶς ἐν Μόσχῃ, ἐν τῇ παροικίᾳ τῆς Ἐκκλησίας τῆς εἰκόνος τῆς ἐν Ρζίβῃ *) Θεομήτορος, τὴν 13-ην Νοεμβρίου 1845 ἔτους. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἦν ἀρχὸν τῆς ἐπιτελείας τοῦ στρατοῦ, ἡ δὲ μήτηρ κτηματικὴ, κυρία χωρίου τοῦ κυβερνείου Τούλων, τοῦ δήμου Κασσίρων, τῆς κόμης Καλιτζίνας. Ὑπὸ τὰς ἀβρὰς φροντίδας αὐτῆς ὁ Β. Κ. ἀνετρέφη ἐν πνεύματι τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ, ἀγαπήσας ἐκ παιθῶν τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, συχνάκις ἦν βοηθὸς τοῦ τῆς κόμης ἐκκλησιαστικοῦ φάλτου, ταλομένης τῆς θείας λειτουργίας. Ζῶν τὸ θῆρος ἐν τῷ εὐδύτῳ γωνίῳ τοῦ χωρίου αὐτῶν, αὐτὸς οὐ παρέλειπε ἑορτάσασθαι τινὰ λειτουργίαν, καὶ διὰ τοῦτο ἰδίᾳ ἠγαπήσθη ὑπὸ τοῦ κλήρου, περὶ οὗ ἀγαθὴν μνήμην ὁ Β. Κ. διεκόλλετο μέχρι τοῦ ὦν.

Ὡς ἐκ Μόσχας ὦν τὴν γέννησιν, αὐτὸς καὶ τῆς ἀνωτάτης παιδείσεως ἔτυχεν ἐν τῇ Πανεπιστημίῳ τῆς Μόσχας, ἐν ᾧ κατεγράφη τὸ 1863 ἔτος εἰς τὴν νομικὴν Σχολὴν τὸ δὲ 1867 ἔτος λαμπρῶς ἀπεφοίτησε μετὰ τοῦ βαθμοῦ «Candidat τοῦ Δικαίου», καὶ τὸ 1869 ἔτος ἐπιτυχῶς ὑπερήσθησεν πραγματεῖαν εἰς βαθμὸν «Magister» ὑπὸ τὴν ἐπιγραφήν: «Πολιτικῆς τοῦ ποινικοῦ δικαίου».

*) Ἐπισημασθεὶς τὸ 1839 ἔτος ἐν Ρζίβῃ, ἕρπον Ἰβανῆς καλεῖται δι ἡ μνήμη αὐτῆς τῆς 11 Ἰουλίου.

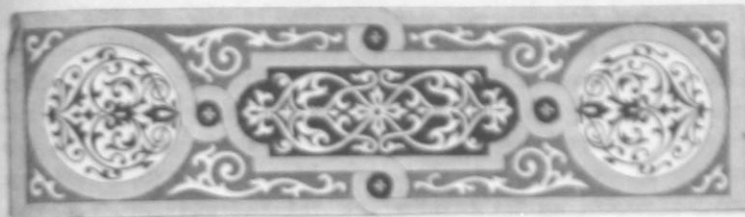
Τὸ 1872 ἔτος ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς πατρίδος ἔτυχε τῆς ἔθρας τοῦ ποινικοῦ δικαίου, ὡς ὀφηγητής, ἀλλ' ἦδη κατὰ τὸ ἐπόμενον 1873 ἔτος μετέβη εἰς ὑπερσίαν εἰς τὸ δεύτερον τμήμα τῆς οἰκείας γραμματείας (chancellerie) τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος, ἕως διετέλει μέχρι τοῦ 1881 ἔτους. Κατὰ τοῦτο τὸ ἔτος ὁ Β. Κ. μετέβη εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Ἀνωτάτης Συνόδου εἰς τὴν ὑπερσίαν τοῦ Νομικοῦ (jurisconsulte), εἶτα τὸ 1883 ἔτος κατέσχε τὴν θέσιν τοῦ διευθύνοντος τὴν γραμματείαν τῆς Ἀνωτάτης Συνόδου. Ἐν ταύτῃ τῇ θέσει ὁ Β. Κ. ὑπερέτερον ἐπὶ δέκα ἔτη καὶ ἡδονήθη λεπτομερῶς πείραν λαβεῖν τοῦ εὐροπῆτου καθιδρύματος τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς οὐ μόνον τοῖς ἔγγραφοις, ἀλλὰ δι' ἑἴρων ἑαυτοῦ παρατηρήσεων καὶ μεθέξεως ἐν πάσι τοῖς ἐξέχονσι γεγονόσι τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ βίου ἐν Ῥωσίᾳ. Ὁ Β. Κ. πανταχῶς δύναται κληθῆναι ἄξιος συναγωνιστῆς τοῦ Κ. Π. Ποπαδονόσοφ καὶ ἐκτελεστής καὶ ἐξηγητῆς τῶν διαγραμμάτων αὐτοῦ. Χιλιάδες ἔγγραφων, εἰσαρχομένων ἐκ διαφόρων χωρῶν τῆς εὐραίας πατρίδος παρὰ τῶν πανιερωτάτων ἀρχιερέων καὶ τῶν προισταμένων τῶν Μονῶν καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν, περὶ διαφόρων ζητημάτων, ἀπαιτούντων ἐπιθεώρησιν καὶ φέρισμα ἑκατοντάδες κατωῶν ζητημάτων, περισταμένων ἀπρόοπτων ἐν τῇ νομοθεσίᾳ ἢ χρηζόντων διασαφήσεως δεκάδες ἐκτάκτων ἐπιθεωρήσεων τῶν Ἐκκλησιαστικῶν συνεδρίων ὑλοποιεῖται διὰ σύγκλησιν καὶ ἐναρξιν διαφόρων συνάξεων, οἷαι αἱ συνελούσαι τῶν περιχώρων ἀρχιερέων ἐν Καζάν, Κιόβφ καὶ Ἰρμούτακ, αἱ συνάξεις τῶν ἐπαρχικῶν ἱεραποστολέων καὶ αἱ συναλεύσαι τῶν ἐργατῶν τῶν σχολῶν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἑνοριῶν ἢ ἐπίσκεψις τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἐκπαιδευτηρίων ἢ οὐρὰ μέτρων κατὰ τῶν σχηματικῶν καὶ τῶν αἰρετικῶν καὶ καθόλου ἢ ἐπιταταμένη ἐργῆ οὐ μόνον πρὸς τὸ δικαίως τὴν παρατίρω διόδοσιν τῶν θρησκευτικῶν πλυνῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ ἀποστρέφαι εἰς τὸν κόλπον τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας τοὺς ἐκπαιτωκῆται, ἀπ' αὐτῆς τέλος ἢ πολιοετῆς μετοχῆ αὐτοῦ ὡς βοηθοῦ τοῦ Προέδρου τοῦ Σχολαικοῦ Συμβουλίου ἐν τῇ Ἀνωτάτῃ Συνόδῳ, πάντα ταῦτα ἀπαιτοῦσιν ἀσυνήθη ἐνέργειαν καὶ ἀπρότους κόπους, καὶ ὁ Β. Κ. προθύμως φέρει ἐν ἑαυτῷ τὸ φορτίον τῶν συνηνωμένων αὐτοῖς τοῖς κόποις φροντίων καὶ μαρμάρων, ἂν ἐπισυνάξωμεν τοῖσι τὰ χαριάντα αὐτοῦ προσόντα,

τὴν φιλοπροσηγορίαν καὶ τὴν φιλοφροσύνην, μεθ' ὧν αὐτὸς ἀφοῦται τῶν πρὸς αὐτὸν αἰτήσεων καὶ παρατηρήσεων, τέλος τὴν ἰστορικότητα, μεθ' ἧς ἀπαντᾷ τῇ ἀνάγκῃ καὶ τῇ συμφορῇ, οὐ μόνον ὡς ἐπίσημον πρόσωπον, ἀλλὰ καὶ ὡς πρόεδρος καὶ μέλος τοῦτοῦ ἢ τοῦ ἄλλου ἀγαθοεργοῦ συλλόγου, τότε ἔβομαν ἀρκούντως ἐναρξῆ παραστάσιν τῆς συμπαθητικῆς προσωπικότητος τοῦ Βλαδιμίρου Κάρλοβιτς Σάβλεφ. (См. Русскій Паломникъ. Годъ XI. № 47. 25 Ноября 1895 года. Стран. 737—738).





Β. Κ. Σίφλιερ.



I.

ΛΟΓΟΣ

ἐπὶ τῇ ἐπισκέψει τῆς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Τσερνιγόβου Σχολῆς τῶν θηλέων, πρὸς τὰς ἀπολυομένας μαθητρίδας τῆς ΣΤ. τάξεως, τὴν 27 Μαΐου 1895 ἔτους.

Υπερβρασι, ἐπι ἔστοιχι παρών ἐν τῇ δεκαετία τῆς ἀπολυομένης τάξεως, ἐπι ἔχω τὸ δυνατόν εἶπαι ἡμῖν, ταῖς ἀπολυομέναις ἐκ τῆς Σχολῆς, λέξεις τινες καὶ ἐκφράσαι ἡμῖν τὰς εὐχάς μου. Συγχαίρων ἡμῖν ἐπ' τῇ ἀποπεραστικῇ τῆς σειρᾶς τῶν μαθημάτων, εὐκαιρῶς εὐχαριστῶ, ἔγωγε, ἢ προσεκτεθεισῶ ὑφ' ἡμῶν γυναικῶν τῶν ἀληθεῶν τῆς ἐρθευότου παρὶ πίστει διδασκαλίας ἢ ἀσφαλέως κτήμα ἡμῶν καθ' ἅπαντα τὸν εἶθός βίον. Σπουδάζουσα, ἔγωγε αὐταὶ οἱ ἀρχαὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης, αἵτινες ἔχοντα θεμελιωμένοι ὡς βάσις τῆς ἀγωγῆς ἡμῶν, ὡς οἱ καὶ ἐν παντὶ χαρακτηροῦν ἀρχαὶ τῆς ἐρθευότου ἡμῶν. Ἐνταῦθα ἐγγὺς τοῦ ἀγίου ναοῦ ἡμεῖς δεξιόθεν τὰ κρείσσονα ἐπι καὶ ἐπιλουσιόθητα τοῖς θεοπροφῆταις τῆς γνώσεως. Κινούμενα ὑπὸ εὐγνωμοσύνης ἐπὶ τῇ ἀπειτυχῆν ὑφ' ἡμῶν ἀγαθῆ, μετ' ἀγάπης ἐργάζεσθε διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ πρὸς ἡμεῖς τῶν ἐλαχίστων ἀδελφῶν. Ὑμεῖς ἐν τάχει διασπαρῆσθε κατὰ κόμους καὶ χωρία. Ὁ βίος ἐ ἐν τῷ χωρίῳ δύνεται φανεῖν ἡμῖν ἀναρίθμητον ἐν τῷ χωρίῳ ἔσθε ἀποπρημένοι ἐπιτηλείων τινῶν, εἰς ἃ ἴσως εἰδιδόθητε ἐνταῦθα. Ἀλλὰ τοῦτο μὴ παρατίττω ἡμῖν. Μὴ τίθητε τὴν εὐτοχίαν ἐν τοῖς ἐπιτηθείαις καὶ τῇ ἀσφαλέως χαρῆ τοῦ βίου τούτου. Μερμονῶτε μάλιστα παρὶ τῆς ἀσφαλείας, ἢ ἡμεῖς, παρωπορῶμεν τὸν ναὸν καὶ κλοῦσιν τῆ πίστει, δυνάσθε προσεγγεῖν. Μὴ σκευάσθε ἀσχετοροῦσθαι ὑπὸ τοῦ χωρίου, μὴ τινεὶ εἰς τὰς μεγάλας πόλεις. Μὴ ὑπελαρῆσθε, ἐπι ἐν αὐταῖς ἴδις οἱ εὐτοχίαις βιῶν. Πανταγού ἔσθε ἐργάζεσθε, πανταγού ἔσθε ἐραρμόζου ἐπι ἐρθεῖ τὰς προσεγγεῖσας γνώσεις. Διασπαρῆσθε κατὰ κόμους καὶ χωρία ἀρρωπορῶσα ἐπι τῇ ἀγαθῇ ἔργῳ τοῦ φωτισμοῦ. Τὶ φῶς τῆς ἐρθευότου τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας εἰσενέγγεσθε εἰς τὴν κοινότητα, ἔσθε μάλιστα ζῆν. Διδάσκουσα τοῖς παισὶν προσέ-

χρῆται, ἄγατε αὐτοὺς εἰς τοὺς ναοὺς τοῦ Θεοῦ, εὐκλείτε καὶ δοξάζετε οὖν αὐτοὺς τὸν Χριστὸν, ἐδόξατε αὐτοὺς εἰς τὴν τάξιν, τὴν εὐσεβοῦσιν ἐργασίαν, κοσμεῖσθε αὐτοὺς τοῖς κανόσι τῆς χριστιανικῆς εὐσεβείας. Βοηθεῖτε τοῖς μακρόθεν ἱερῶν καὶ τοῖς συγγενέσι ἐν τῷ κατ' οἶκον βίῳ, ὅστε πρόθυμοι εἰς πᾶν ἀγαθὸν ἔργον καὶ οὐκ ἔσται ἱερὸν κερὸς ἀποδοῦναι. Ἡ εὐία φαίνεται ἀφ' ἱερῶν, ἱμαίς δὲ πρὸς χαρὴν πάντων τῶν οἰκείων ἀγαλῆσθε καὶ τοὺς κληρίκων, καὶ τὴν κοινωσίαν, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Κράτος. (См. Черниговскія Епархіальныя Известія за 1895 г. № 15. Часть неоффиціальная. Стр. 458—459).

II.

ΛΟΓΟΣ

ἐπὶ τῇ ἐπισκέψει τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Σεβιναρίου Τσαρνιτόβου, πρὸς τοὺς μαθητὰς τῆς ΣΤ. τάξεως, τὴν 28 Μαΐου 1895 ἔτους.

Ἐγὼ εὖ μάλιστ' λέγων ἱμαί, κίριον, περὶ τῶν τοιμαστικῶν καθηκόντων, περὶ ὧν ἐν κερῷ ἱερατικῶν διαβῶν ἱμαί. Ἐν εὖ πολλαῖς λέξεσι ἐρῶ περὶ τῆς σημασίας τῆς Ἑλληνικῆς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς παρουσίας καὶ περὶ τοῦ ἔργου, εἰς ὃ ἱμαί καταλείβω. Ἀποροῦντες πολλοὶ εἰ ἱμαί μάλιστ' καταβῶν περὶ τὴν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ διδασκαλίᾳ. Ἐν ἱμαί, τοῖς κληρικῶν ζωτικῶν ὁδηγῶν καὶ εὖ παρασκευασθέντων, ἐπιβῶν βίβωσι ἐκείνων τὴν συνείδησιν τῶν φημιστῶν, οἷνας ἀγνῶτους προσοίοντες τὴν ἐργασίαν, τὰς γνώσεις αὐτῶν πρὸς ἱμαί τοῦ λαοῦ, καὶ μετ' ἀγάτης ἀμερόσητοι αὐτοὺς τῷ ἔργῳ τῆς διδασκαλίας. Ἡ μέριμνα τοῦ λαοῦ μέγα καὶ ἄγιον ἔστω ἔργον. Διακονῶντες αὐτῷ, ἱμαί ἐπιμελῶς διακονήσθε τῇ Ὀρθολόγῳ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ πατρίδι. Διὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἱμαί ὡς διδασκαλίαν, ἵσταται δὲ καὶ ὡς παρῶν μέγα δυνάμει πρὸς τὴν νεοερατικῶν βίωσιν τοῦ λαοῦ, ἵνα αὐτῶν ἐπιποθῶς ἀγωνίζεσθαι πρὸς τὰς κησίας, τὰς προσοίους αὐτῷ, τὴν μάθησιν, τὴν κίριον καὶ τὴν ἀγροικίαν ἵνα αὐτῶν συνεργῶν τῇ ἱμαί εὐκλείᾳ αὐτοῦ, καὶ τὴν κοινωσίαν—ἡ Ἑλληνικὴ βοηθήσει ἱμαί στήριξις ἐν τῷ λαῷ τὴν γνώσιν τῶν θεμελιωδῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῖς κανόσι τῆς χριστιανικῆς εὐσεβείας. Ἐπιποθῶντες ἐν ταῖς κησίαις τῶν πιστευόντων ἀγάτης πρὸς τὸν Θεόν καὶ τοὺς κληρίκων, γνώσιν ποιεῖτε αὐτοὺς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, φανερόν ποιεῖτε αὐτοὺς τὴν μεγαλίαν τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, βοηθήσθε περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τῶν πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, ἵσταται τῆς εὐκλείας τῶν μαρτύρων. Οἱ

ἐκείνοτες ἱμαί γνώσονται, πῶσον μεγάλη εὐτοχία ἐστὶν ἀνάκειν τῇ ἁγροικίᾳ Ἐκκλησίᾳ. Στεροῦνται ἐν τῇ γνώσει τῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως, οἱ ἄθεοτοι φαί μάλιστ' μάλιστ' τῶν τοῦτο τὸ ἄριστον ἀγαθὸν τῆς ζωῆς. Ὁ προσωπομαρτυρῶν τῇ πίστει οὐκ ἀποστήσεται αὐτῆς, καὶ ὡς οἱ ἁγροικῶντες κρέτερον τῷ αἵματι ἀμαρτήρων περὶ τῆς δυνάμεως τῆς πίστεως αὐτῶν, ὅστε καὶ ἐν τῷ μάλιστ' ἀναμφολύτως ἔσονται ἔτοιμοι θείων τὴν ζωὴν αὐτῶν ὑπὲρ τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦτο ἀνάγκη ἐν παντὶ πῶσον καὶ φαί διδάσκων τὸν λαόν τὰς ἀληθείας τῆς πίστεως, ἐμπερὸν ποιῆσαι αὐτῶν τοῦ πλοῦτου καὶ τοῦ κηλίου τῆς θείας λατρείας καὶ τῶν ἁγροικῶν τῆς Ὀρθολόγῳ Ἐκκλησίᾳ: δύναν ἀγροικῶνται τῷ λαῷ ἡμῶν, ὅτι, οἱ αὐτοὶ ἐκείνοτες, ἰσχυρῶς καὶ δυνατοὶ, τοῦτο αὐτοὺς ἁγροικῶν τῇ ἁγροικίᾳ πίστει αὐτῇ καὶ τοῖς βασιλεῖς ἡμῶν ἀμερόσητοι καὶ τὴν χάριν ἐδόξαται.

Μὴ ταπεινῶν ἱμαί ἡ κησία καὶ ἡ μὴ ἐπιποθῶς κατασκευῆ τοῦ διδασκάλου τοῦ χωρίου. Θεροῦντες τινες τὰ ἱμαί αὐτῶν κίριον, τῶσονται εἰς μάλιστ' προσοίους καὶ ἀγροικῶντας ἁγροικῶν ἐν γραφείσι πρῶσιτων, ἐν ἐπιποθῶν τῶν ἀγροικῶν καὶ ἐν ἀγροικῶν διακονῶν. Ἡ ἁγροικῶν ἐκείν φέρει μάλιστ' μάλιστ'. Ἀλλ' ἡ μάλιστ' μάλιστ' οὐκ φαί μάλιστ' ἱμαί πῶσον τὸν ἐπιποθῶν ἐν συνείδησι ἐργάζεσθαι πρὸς κοινὸν ἱμαί. Πῶσον τῶν ἀγροικῶν ὅτι αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ ἀγροικῶν ἡ πρὸς φημιστῶν τοῦ λαοῦ συνῶν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς Ὀρθολόγῳ Ἐκκλησίας ἐστὶν ἀγροικῶν ἱμαί οὐκ ἐστὶ. Ἡ μάλιστ' πολλῶν τῶν ἀγροικῶν ἀγροικῶν οὖν τῇ ἡμέρῃ τῆς κησίας αὐτῶν, ἀλλὰ τὴν ἐν προσοίαις μνημοῦσιν τῶν διδασκάλων, τῶν φημιστῶν τῷ φημιστῶν τῆς ἀγροικῶν διδασκαλίας τὰς κησίας τῶν μαθητῶν, ἐπὶ μακρῶν ἐπιποθῶν τῷ θανάτῳ τῶν διδασκάλων. Εἰκὴ ἱμαί ἐπιποθῶν τινες ὡς ἐν πῶσον βίωσιν. Ἡ ἡμέρῃ τῶν ἀγροικῶν ἐν ταῖς πῶσον ἀπῶσονται ἐν τῷ ἀγροικῶν γημιστῶν τοῦ ἐν πῶσον βίωσιν, οἱ κησίες αὐτῆς πολλῶν ἀγροικῶν. Ὅμως ἄλλων ἀγροικῶν ἡ φημιστῶν ἀγροικῶν τῶν παρῶν καὶ τῶν διδασκάλων αὐτοὺς μετ' ἀγροικῶν ἀγροικῶν αὐτοὺς τῷ ἀγροικῶν ἔργῳ τῆς διδασκαλίας τοῦ λαοῦ, δύνανται ἔχειν κησίες πρῶσιτων χάριν ἐπὶ ταῖς κησίες τῶν μάλιστ' αὐτῶν. Διακονῶν ἱμαί, ἐκείν μοι, ἐπὶ ἱμαί ἐπιποθῶν μοι τὸν γνωστὸν ἱμαί καὶ ἱμαί, τὸν μεταστῶντα ἡγροικῶν φημιστῶν μοι πῶσον πρῶσιτων ἱμαί Νεοερατικῶν. Ὅσον τὴν γημιστῶν τῆς ἡγροικῶν καὶ τῶν ἀγροικῶν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, αὐτοὺς μετ' ἀγροικῶν ἀγροικῶν αὐτοὺς τὰς φημιστῶν περὶ ἀγροικῶν αὐτοῦ. Ἐκείν τῆς ἀγροικῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἀγροικῶν πρὸς τὸν λαόν αὐτοῦ ἡγροικῶν πῶσον φημιστῶν ἡγροικῶν, φημιστῶν καὶ ἡ ἡγροικῶν ἐκ τῆς πατρίδος. Ἐν ἡ ἡγροικῶν ἡγροικῶν ἐν τῇ κησίας αὐτοῦ ἡγροικῶν κησίες πολλῶν. Τηροῦντες αὐτοὺς εἰς τὴν κησίες, οἱ αὐτοὺς γημιστῶν ἀγροικῶν οὐκ ἡγροικῶν. Πῶσον ἐπὶ μακρῶν μάλιστ' μάλιστ' αὐτοὺς ἐπιποθῶν ἀγροικῶν καὶ γημιστῶν. Ὅσον τὴν κησίες ἐπιποθῶν τὴν ἀγροικῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἡγροικῶν. Τὰ κησίες ἐπιποθῶν, ἀγροικῶν αὐτοὺς ἡ Ἑλληνικὴ καὶ τὴν ἀγροικῶν. Ὁ πῶσον τῆς ἀγροικῶν ἡγροικῶν κημιστῶν, γημιστῶν πρῶσιτων δὲ ταῖς

καινοτομίας τῶν ἱεροσλῶν ἐν Γαλιλαίᾳ συλλέγων. Τὰς ἄρας τῆς σχολῆς ὁ ἄγιος πατὴρ Ἰωάννης ἀπέρριψε τῇ συγγραφῇ βιβλίων διὰ τὸν λαόν. Πρὸ τούτων ἐπὶ αὐτὸς ἀπαβίωσεν, ἀλλ' ἡ μνήμη τοῦ ἁγίου ζῆματ' ἐγκωμίων, καὶ ὁ θῶς αὐτοῦ ἔσται μαρτύριος.

Ἄρα, κύριε, ἐφ' ἡμῶν τοὺς ἀποπερασμένους τὴν σαρὰν τῶν μαθημάτων τοῦ Σεμιναρίου ἀνατίθετα ἡ ἄλις, ὅτι ἡμεῖς ἀποδώσατε τὰς δυνάμεις ἡμῶν εἰς ἁκανοίαν τῇ ἀειφροσύνῃ ἡμῶν Ὁρθολόφῳ Ἐκκλησίᾳ καὶ μετ' ἀγάπης ἀπαρῶσατε ἑαυτοὺς τῷ ἔργῳ τῆς διδασκαλίας τοῦ λαοῦ. Νῦν οἱ καιροὶ ἴδω ἐπὶ τούτῳ εὖ ἔχουσιν. Νῦν ἡμεῖς ἠρώμεν ταλασθῆν ἑαυτοὺς, περὶ οὗ πρὸ ἡμῶν ἐπὶ τῶν μέλλει ἦν δυνατὸν ἀναπλάσσειν. Ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ θρόνου οὐ μόνον καλεῖται ὁ κλήρος εἰς τὸ ἔργον τῆς πρεσβυτεριακῆς μαρτυρίας τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ τῇ ἐπιβίῳ ἐκ τῶν χρημάτων τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ ταμείου ἐτησίως 3,270,000 ρουβλίων διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν Σχολῶν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ποικίλων αὐταὶ εὐνοίαι ἀνάλογον ἀρθροῖαν πᾶσαν, ἀπορρέουσιν τὴν περικεῖται ἀνάπτυξιν αὐτῶν. Πρὸς ἀκμὴν τῶν Σχολῶν πλὴν τῶν χρημάτων ἀναγκαῖαι καὶ ἤθικα δυνάμεις, καὶ ἐφ' ἡμῶν, τοὺς παρασκευασμένους εἰς τὸ ἔργον τῆς διδασκαλίας, ἀνατίθετα ἡ ἄλις, ὅτι ἡμεῖς, κινούμενοι ὑπὸ ἀγάπης πρὸς τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν πατρίδα, μέλλετε ἄνω ἁκανοῖαν τὴν ἰσχυρὴν ἁκανοίαν τῶν ποικίλων καὶ τῶν διδασκαλῶν τοῦ λαοῦ.

Πρὸς τοὺς μαθητὰς ἐκ τῆς Ε' τάξεως ὡς ἑγγιστοὶ εἶπακ.

Ἐπαρτήριον, ὅτι ἐφ' ἡμῶν καὶ εἶπον ἡμῶν ἐν βραγαδί τούτῳ, ὅσοι οὐκ ἔλαγον τοὺς πρεσβυτέρους συμπαθηταίς ἡμῶν. Ὅτι ἔσθε ἐν τῇ ΣΤ' τάξει, πρότερον ἴδω τὸν νόον τῆς πρώτης Σχολῆς ἐπισκοπεῖσθε αὐτὴν εὐκρινῶς καὶ κλεινοῦς ἀραβόθη μετὰ κλεινοῦς προσυχῆς τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ἀγωγῆς τοῦ ἔργου τῆς Σχολῆς. Ἐπισκοπεῖτε ὡσπύτως κατὰ τὰς ἄρας τὰς ἀλαυθήρους τῶν ἀσχολῶν τὰ συγγραμματα τῶν κραισιῶν παιδαγωγῶν ἡμῶν. Καὶ ἔχουσιν, ὅπως ἡμεῖς εὐκρινῶς τὰς θεωρίας ἐνὶ τῶν τὰ μέλλει ἄνω διδασκαλῶν τοῦ λαοῦ τῆς Ρωσίας.—Σεργίου Ἀλεξάνδρου Πατριάρχου. Ὅπως ὁ ἄνω παραπομπῶν ἀνθρ, εὐκρινῶς γνωστὸς διδάκτωρ τῆς Βοτανικῆς, ὡν καθηγητῆς ἐν τῇ Παιδαγωγικῇ Μόσχας, τὴν ἰσχυρὴν ταύτην ὑπερῶσαν ἀντήλαθον ἀντὶ τῆς ματρίας, ἀλλ' ἐν ἰσχυρῇ βραγαδί εὐκρινῶς ἰσχυρῶς διδασκαλῶν ἐν χωρίῳ, καὶ οὐκ ἐγγύς πρὸς ἡμεῖς τῆς πατρὸς ἐν τῇ σταδίῳ τοῦ φωτισμοῦ τοῦ ἀπλοῦ λαοῦ. Παρῶθη μοιολογία τὴν μετ' αὐτακαρῶν ἀγάπης αὐτοῦ πρὸς τὴν Σχολὴν ἐπὶ τούτῳ, ὅπως ἔχρησε τὸ δυνατὸν ἀπαρῶσα τῷ ἔργῳ τῆς διδασκαλίας τὰς προεκεθείσας ἐφ' ἡμῶν γνώσεις. (Ташк. №. СѢМ. 462—465).

III.

ΛΟΓΟΣ

ἐπὶ τῇ ἐπισκοπῇ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Σεμιναρίου Τβέρης, πρὸς τοὺς μαθητὰς τῶν δύο τμημάτων τῆς ΣΤ' τάξεως, τὴν 15 Ὀκτωβρίου 1895 ἔτους.

Ἐγὼ παραχαρῆς εἶμι, ὅτι ἐφ' ἡμῶν καὶ διελέχθη ἡμῶν. Ἠκούσατε βραβείως ἑαυτοὺς τὸ μέγα ἔλεος, ὅσοι οὐκ ἔλαθον ἐπὶ τῇ ἰσχυρῇ κλήρῳ ἐκ τῆς Ἀθηνῶν Αὐτοκράτωρ, ἐπαρῶσα τὴν ἐκ τοῦ ταμείου ἐπίβου 3,270,000 ρουβλίων εἰς βοήθειαν τῶν Σχολῶν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ποικίλων τῆς ματρίας τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ παρὰ τῇ Ἀγιωτάτῃ Συνόδῳ Ἐπιτρόπου Κ. Π. Ποποδονόσοφ. Γνωσκῶτε, ὅτι καὶ ὁ ἐν Θεῷ ἀναπαυθεὶς ἄγιος Ἀθηνῶν Αὐτοκράτωρ Ἀλεξάνδρος Ἀλεξάνδρου τὸν αὐτὸν τρόπον εὐκρινῶς βασιλικῶν ἔλεος ταύτης ταῖς Σχολαῖς, καὶ ἀπέρριψε τὴν ἄλιαν, ὅτι ὁ ἰσχυρῶς κλήρος ἴσται ἄνω ἡμεῖς αὐτοῦ κλήρου εἶναι φωτιστῆς τοῦ λαοῦ. Ἐκ τούτου ἔλα ἡμεῖς καθερῶν, ὅτι τὸ ἔργον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Σχολῶν ἐστὶν οὐ τοιαῦτα τι μηχανήματα ἢ ἐκτείνον ἑαυτοὺς. Ὅχι, ἡ γένεσις τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Σχολῶν παρίσταν καθ' ἑαυτὴν ἐπιρροῆται ἄνω ἐν τῇ ἰσχυρῇ τῆς ἰσχυρῆς ἀναπύσεως τῆς φίλης πατρὸς ἡμῶν. Ἐπὶ ἀρχῆς ἐν Ρωσίᾳ ὁ κλήρος ἦν ὁ ἄνω καὶ ἀραβόστατος φωτιστῆς τοῦ λαοῦ. Ἡ γνώσις ταύτης τῆς ἄλις τοῦ κλήρου ἐπὶ τὴν γένεσιν ἐκτείνθη τῶν ἐν τῇ ἰσχυρῇ τῆς κοινωνίας ἡμῶν, ἀλλὰ νῦν, χάρις τῷ Κυρίῳ,—ἀραβόστα εὐκρινῶς εἰς τὴν ἐπὶ τῶν αἰώνων οὐσθεῖσιν ὅλον τὸ κοινωνικὸν καὶ πολιτικὸν βίον ἡμῶν, καὶ ἰσχυρῶν Σχολῶν διὰ τὸν λαόν. Ἐπαρῶσα ἐπὶ τῶν αἰώνων ἐν ταῖς προβλήμασι καὶ ταῖς ιδιότησι αὐτῶν. Ἐνεκα τῶν ἰσχυρῶν καὶ τῶν προσδοκῶν τῆς ἀνωτάτης ἐξουσίας, ὁ ἰσχυρῶς κλήρος ἡμεῖς ἐπὶ τὸν λαόν βασιλικῶν ἔλεος ἐπιρροῖαν τὸν ζῆλον ἐν τῇ σταδίῳ τοῦ φωτισμοῦ τοῦ λαοῦ διὰ τῆς Σχολῆς. Πρὸς ἡμῶν, ὁ καιρὸς, ἀραβόστα μετ' ἄλιος, ὅτι ἡμεῖς ἔσθε φορεῖς τοῦ φωτὸς διὰ τὸν λαόν, ἔσθε φωτιστῆς αὐτοῦ καὶ διδασκαλῶν. Διὸ οὐκ ἀλαυθῶνται γνώσεις καὶ παραχρῆμα ἡμῶν πάντες οἱ τρόποι ἐπὶ τούτῳ, ὅπως ἡ προεκεῖται ἡμῶν φωτιστικῆς ἡμῶν ἢ τὰ μέλλει, καρποφόρος καὶ ἐπιτυχῆς. Ὅσοι ἔλα μαρτυρήσιν, ὅπως ἀντιῶς ἁκανοῖσθε τὰς ἀναπύσεως ἐφ' ἡμῶν ἄλιαν, καὶ ἡμεῖς οὐκ ἐλατῶν τὸν ἐκτείνου τῶν διδασκαλῶν ἡμῶν ἐπιρροῶν καὶ ταῖς ἀσχολαῖς ἐν τῇ πρώτῃ Σχολῇ παρασκευασθῆσαι εἰς τὸ ταύτην ἔργον καὶ ἰσχυρῶν ἔργον, τὸ οὐκ ἀνω καὶ ἀραβόστα ὑπερῶσαν καὶ ἰσχυρῶς ὡς πρὸς ἐπιβίῳ ἁκανοῖσθε. Ἀναπύσεως ἐν αὐτοῖς τὸν εὐκρινῶς ἁκανοῖσθε, καὶ ἀραβόστα αὐτοῦ. Διαλογίζεσθε πρότερον οὐ

παρὶ τούτου, ὅπως εἴς ἅπαντας τρόπου «εὐρηγετὸ ὑπερησίαν», ἀλλὰ παρὶ τούτου, ὅπως ἐπὶ πλείστον διακονήσῃτε τῇ ἁγίᾳ Ὁρθόδοξῳ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἀργάτηθε ἐπιμελῶς τῷ λαῷ. Ἠγείθε εὐτυχίαν ἱερῶν καὶ ἁγιωτάτων ἀγαθῶν ἀνέγκαι ταύτῃ τῇ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ, πολλῶν δὲ μάλλον διακονήσαι αὐτῇ. Πλειοτέται· ἡ πλέον φρονιζῶν παρὶ ὑπερησίας· ἀπὸλλου λίαν πολλὰ, ἡ δὲ ἕλιγον φρονιζῶν παρὶ ὑπερησίας καὶ πλέον ἀνηγορευμένος τῇ καίρει παρὶ ἔργασι· πρὸς ἑταίρους τῶν ἄλλων τογγάνει καλῆς ὑπερησίας. Οὐκ ἔστι στρέφειν καρδίαν προσοχὴν ἐπὶ τὰ εἴω κέρδη τοῦ βίου, ἀνάγκη μετὰ καθαρῶς καρδίας, μετὰ τῆς ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῆς ὀφειλῆς τοῦ λαοῦ προσελθεῖν αὐτῷ οὖν τῷ φωτὶ τῆς διδασκαλίας. Γινώσκετε, ὅτι ἡ καλὴ ἱερῶν διακονία τῷ ἀπλῶ λαῷ ὑπονοεῖ αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν, ὧν οὐκ ἔστι παρ' αὐτῷ. Ἔστι παπεισμένοι, ὅτι ἐν τῇ φωτεινῇ ἔργασίᾳ πρὸς ἑταίρους τοῦ λαοῦ, ἐν τῇ ἁγνῇ διακονίᾳ ἐπ' ἀγαθῇ τῆς Ἐκκλησίας· καὶ τῆς Ἐκκλησίας εὐρήγετε ἑαυτοῖς μεγάλην χάριν. Παρακαλοῦσθε δὲ εἰς ταύτην τὴν ἔργασίαν, ἕπερ ἄγγος ἦθε ἱερῶν, χρεῖθε ἐπὶ τούτῳ πᾶσι τοῖς προσετοῖς ἱερῶν τρόποις. Ἐγὼ ὑπερηγοῦμαι καὶ ἀπιζῶ, ὅτι ἱερεῖς παρῆκα τῇ πατρίδι πιστοῖς θεράποντας τῆς εὐτυχίας καὶ ὀφειλῆς αὐτῆς καὶ διακονήσατε τὰς ἀναπνεύσας ἐφ' ἱερῶν ἀπείρας αὐτῆς. (Cm. Πραβαν. εκ. Церков. Вѣдомъ за 1895 г. № 44. Стран. 1550—1551).

IV.

ΔΟΓΟΣ

ἐπὶ τῇ ἐπισκέψει τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Σεμιναρίου Τουλων, πρὸς τοὺς μαθητὰς τῶν δύο ἀνωτέρων τάξεων, τῆν 18 Ὀκτωβρίου 1895 ἔτους.

Πᾶς χεῖρα, κύριε, ἐπὶ, ὧν ἐστάθη ἐν ἱερῶν, σιδήνομα ἑαυτὸν ἐν πατρίδι χωρῆ· καὶ ἐγὼ γὰρ σχεδὸν ἐκ Τουλων. Τὰ κρείττωα ἐστὶ τῆς πατρίδος, τῆς ἀρεθίας καὶ τῆς νεότητος ἐγὼ θελήθη ἐν Καλιφόρ, χωρὶς τοῦ ἁγίου Κασίου. Ἠθροῦθη ἐν τῇ χωρῇ τῆς Ἐκκλησίας τῆς φίλης ἱερῶν χώρας. Αὐτὸς ἡ χρεῖς ἀληθῶς ἦν μοι ἡ εὐτυχία. Τὸν αἴθρον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Καλιφόρνας ποσῶν τὰ τὰ ἀληθῶς μοι πρῶτος ἡ ἱεραὶ, ἡ ἰακωνοί, ἡ φάλας καὶ ἡ νεαίρας. Αὐτοὶ ἠδίδαξαν ἐπὶ ἀσπινώσκων ἐν τῇ χωρῇ, φάλλων, ἠδὲναι τὸν θεοματὸν ἐν τῇ ἁγίᾳ βήματι, ἔχαιε τὸν κούβου καὶ τρεῖς μεθ' αὐτῶν τὸν κούβου ἔχαιε (τρεῖς ἁγῆ). Μετὰ τοῦ ἀλήθους μοι Τυτακῆ νεαίρας Ἀλατόνθου Θεοματῆς Κομάροφ ἀρχάρεθε κατὰ τὴν ἡ ἁγῆν τῆς πρῶταις εἰς τὸν Ὁρθρον, καὶ αὐτὸς

πολλῶν· Ἐγὼ μοι· «ἐπιτατάτος ἡ ποιῶν τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ μετὰ βροθίας». Καὶ ἰδοὺ ἐν ταυτοῖς λαμπραῖς καὶ προσομιλῶν ἐμοὶ ἀναμνήσων ἐγὼ ἐφ' ἱερῶν, καὶ ὡσεὶ ἐν ἱερῶν βλέπω ἡεὶ τὰ αὐτὰ προσομιλῶ μοι πρῶτος τοῦ αἰθρον τῆς Καλιφόρνας. Ἐπερ πᾶν δὲ χεῖρα πρὸς ταυτοῖς ἐπὶ ταυτῇ, ὅτι ἐγὼ—ἰρθόδοξος καὶ ἀνετρέφην οὕτως, ὡς καὶ ἱερεῖς ἐν τῇ Ὁρθόδοξῳ Ἐκκλησίᾳ. Ἐμὰ, ὡς καὶ ἱερῶν, οὐ ἔδεται μὴ χαροποιῶμαι αὐτῇ ἡ ἔνοια, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἕπερ ἐγὼ τε καὶ ἱερεῖς ἀνέγκαι, παρῆκα ἐν ἑαυτῇ καθαρῶν χριστιανικῶν διδασκαλίας, μὴ βεβλαμμένῃ τοῖς φουδῆν λαπινικοῖς ἢ προεπιστοπτικοῖς σοφισμοῖς. Ὁ ἁγιος φωτιστῆς τῆς ἰακωνοῦ· γῆς εὐρε τὸν ἀνεκτίμητον μαργαρίτην τοῦ Χριστοῦ. Ἡ δὲ ἁγία Ἐκκλησία ἱερῶν ἐφύλαξεν ἐν ἀνεπάρθῃ καθαρῶτα τὴν ἰρθῆν πίστην καὶ ἀχόρῶσεν ἑμὰς ἀπὸ τῶν παγίτων, αἰς παρακλήθη καὶ ἄλλους περιπέδει ἡ ἑτεροδοξία, π. χ. ἡ ἰορμαιοῦς παπεισμοί, ἀνακλῶσων χαρισμῶν οὐμπαπῶν τοῦ κέρμου. Γινώσκετε βεβαιοῦς, ὅτι Δίον ἡ Π' ἄνεπιστοπλεῖ καὶ ἱερῶν· σὺλλαθεῖν εἰς τὴν παγίτη αὐτοῦ. Ἡ Ρωσσία ἡ ἰρθόδοξος οὐ μετανοστήρεται εἰς τὴν Ρώμην, καὶ δὲ ἔν, ὅτι τὰ μεγαλείων τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας ἡεὶ μάλλον γινώσκεται ἐπ' αὐτῶν τῶν ἑτεροδοξίων. Μέχρι τοῦ ὧν ἡ Ὁρθόδοξία ἦν ἕλιγον γνωστῇ τῇ Δύσει, ἀλλὰ καθ' ἑσον οἱ ζητηόντες τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀνηγορευταῖς ὑπὸ τῆς ἀταλαστήτου διακονίας τῶν προεπιστοπτικῶν αἰρέσεων ἦσαν οὐκ ἔχαιε τὴν διδασκαλίαν τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, αὐτοὶ οὐκ ἠδύναντο μὴ γινῶναι τὴν ἀναμνήσων αὐτῆς καθαρῶτα. Οἷον οὐ πάλαι ἀρίκετο εἰς Πετρούπολιν ἐκ Καναδῶ ἀγγλικανῶν ἰακωνοῦ. Παρῶν ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ἱερῶν, αὐτοῖς ἔλεγε· «Θεὸς μέγας, ὡς θεοματῶν οἱ νοαὶ ἱερῶν, ἐν αὐτοῖς ὡσεὶ οἱ οὐρανοὶ ἀνοίγονται, μεθ' οἷς εὐλακωνοῦς διαθέσεως τοῦ πνεύματος ἴστανται ἐν αὐτοῖς οἱ προσεχόμενοι! Εἰ οἱ νοαὶ ἱερῶν ἦσαν ἐκεῖ παρ' ἱερῶν, πολλοὶ ἐφύοιτον ἂν εἰς αὐτοῖς». Καὶ ἀληθῶς, δὲ τῶν μέγθων τοῦ ἀπικέτου Ἀλατόνθου Νικολάου πολλοὶ ταυτοῖς ἐκεῖ εἰς τὴν Ὁρθόδοξίαν οὐκ ἐκ προσοπιστῶν τῶν κερθῶν, ἀλλ' ἡ εὐλακωνοῦς πεποιθήσεως. Ταυτοῖς δὲ εὐτυχίαν κέρτηται οἱ ἀπαστολικοὶ μέγθων καὶ τοῦ ἑτέρου ἀπικέτου ἱερῶν Νικολάου, τοῦ ἔρῶντος ἐν Ἰακωνοῖς. Καὶ ἡ γνώμη τοῦ ἀγγλικανῶν διακόνου ἐστὶν οὐ μοναδική. Ἄλλ' οἱ ἀπαστολικοὶ ἱερῶν ἰακωνοῦ. Ἐπιμελῶς ἱερῶν γινώσκων ταυτῇ. Αὐτοὶ ἰακωνοῦ τῇ ἁγῆτι πρὸς τὴν ἰδέαν αὐτῶν, ἴστω καὶ μὴ ἰρθῆν ἰδέαν, φουδῆ, ἐπὶφλαθῆ, ταρῆπτοσων τὸν νοῦν καὶ τὰς καρδίας τῶν ἀληθῶς πιστευόντων. Μὴ ἀπὸ γε ἱερῶν τὰ τέκνα τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, τῆς φουδῆσῆς τὸν ἀληθῆ Χριστιανισμῶν, τὸν καθαρῶν μαργαρίτην τοῦ Χριστοῦ, ὀφειλῶν ἐκπέσειν ἰακωνοῦ ἀλήθους ἁγῆτι πρὸς τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν. Ἀληθῶς, οὐχὶ. Εὐτοχῆ, ὅτι ἀνέγκαι αὐτῇ, εὐλακωνοῦσων τῇ Κορίθῃ καὶ αἰθρας ταπεινώσεως περῶν ἑμὰν εἶναι ἑμὰ τῆς ἰρθῆς κλήσεως τοῦ Ὁρθόδοξου Χριστιανισμοῦ. Καὶ οὐκ οὐ ἰδὸν προσερέμαι ἱερῶν οὖν ἐπὶ ταυτῇ, ὅτι ἱερῶν, ἀνέγκαι τῇ Ὁρθόδοξῳ Ἐκκλησίᾳ, χρεῖθε τοῖς θεοματῶν τῶν ἰακωνοῦ ἱερῶν αὐτῆς. Κατὰ πᾶν ἔτος ἐγὼ ἐπὶτῶσων ὧν ἐν τῇ ἀλλοδοξῇ ἐν διακονίᾳ

εις τὸ φῶς τῆς ἀληθείας καὶ εἰς τὴν αἰώνιον σωτηρίαν! Πόσα καλὰ αὐτοῖς
 δύναται πράξει! Πῶς πολλὰκις αὐτοῖς δύναται ὠφελῆσαι τὸν ἄνθρωπον ἐν
 χαλεπαῖς τοῦ βίου περιπτώσει, παρηγορήσει ἐν θλίψει, συμβουλὴν δοῦναι
 ἐν χαλεποῖς καιροῖς, ἐπικουρήσει ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ...! Ἡ ποιμαντικὴ
 διακονία ἐν τῇ παρὰ τὴν Βαλτικὴν χώραν ἰδίᾳ ἑορτασθῆναι, — ἐχθρικῶς δι-
 κεινται τῇ Ὁρθοδοξίᾳ καὶ οἱ περὶ καθήμενοι καὶ μακρὸν καιρὸν ἀλλὰ
 ἴσον ἐν καρφῇ προμηθεύεσθαι δυνάμεις καὶ ἀφάλαστον, ὥστε εἶναι ὄχιους
 ἀκολουθοῦν τῶν ἁγίων Οἰκουμενικῶν ἑκκλησιῶν καὶ πατέρων τῆς Ἐκκλη-
 σίας, τῶν ἑσπεριωτῶν τῆν Ὁρθοδοξίαν ἀπὸ πάσης ἁλλοτρίας προσμίξεως,
 καὶ τῶν ἁγίων μαρτύρων τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ Χριστιανισμοῦ, τῶν θεο-
 μαστῶν τῇ ἀνδρείᾳ καὶ τῇ ἀφαλάτῳ τοῦ πνεύματος. Περὶ πολλοῦ ποιήσῃ
 τὸ ἅγιον τῆς Ὁρθοδοξίας, εἶπεν ὁ κ. Β. Κ. ἐν τέλει: διὰ μνήμης ἔχειται,
 ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία κατὰ τὴν ἐπὶ τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας τερομαίνου
 ἑρθῆν διδασκαλίαν περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ πίστεως, περιλαμβάνει ἅπασας
 τὰς φυλάς καὶ τὰ ἔθνη, οὐκ ἔστι ἀνταλλάξαι ἀντὶ ἄλλου νομίμου τὴν
 ἰδιαιότητα. Ἄγνοοι εἰς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας, ἡ ἑρθῆ διδασκαλία τῆς
 πίστεως πάντας καλεῖ εἰς τὴν ἐνότητα, ἵνα συμφώνως δοξάζωσι τὸ Παν-
 ῥιον Πνεῦμα. Καὶ ἡμεῖς οἱ ἀλλόγλωσσοι μαθηταὶ τοῦ Σερικίου τῆς
 Ῥήγγης, φροντες τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ ἐν ταῖς γλώσσαις ἡμῶν, οἱ δι-
 ταλαῖτα μετὰ τοῦ Ὁρθοδόξου λαοῦ τῆς Ῥωσσίας ἐν ἀδελφικῇ ἐνότητι εἰρήνης
 καὶ ἀγάπης: «Ἰδοὺ δὲ τί καλὸν ἢ τί καρπικόν, ἀλλ' ἡ τὸ κατοικεῖν
 ἀδελφοῦς ἐπὶ τὸ αὐτό» (Ψαλμ. 132, 1).

Ὅτι δὲ ὁ κ. Β. Κ. Γάβριελ ἀπεκέρθη τὴν 4 Νοεμβρίου 1895
 τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἐσχολὴν τῆς Ῥήγγης μετὰ τοῦ Πανερωτῆτος ἐπισκόπου
 Ἀρσένιου, συνῆλθεν οἱ μαθηταὶ ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Ἐσχολῆς ἀπὸ τρία τμή-
 ματα κατὰ τὰς ἰδιαιότητας: Ῥῶσοι, Λατίνοι καὶ Ἑσθῶν. Τῇ πρώτῃ
 τοῦ ἀρχιερέως τὸ τμήμα τῶν Λατίνων ἔφατο τὸ: «Πάτερ ἡμῶν» ἐν Λα-
 τίνων γλώσσῃ, τὸ δὲ τῶν Ἑσθῶν — τὸ «Ἄξιόν ἐστι» ἐν Ἑσθωνικῇ
 γλώσσῃ: εἴτε δὲ καὶ ἐπὶ τῶν τριῶν τμημάτων ἐφάθη ὑφ' ἑκάστου ἐν τῇ
 ἑαυτοῦ γλώσσῃ ἢ ὑπὲρ τοῦ Βασιλέως εὐχὴ: «Ἐὖρον, Κόρα, τὸν λαόν σου»,
 ἐν ᾧ λέλειπται μετὰ τῆς αὐτῆς εὐχῆς ἁρμονικῶς συνονοῦνται καὶ ἀνοποῦν
 καλὴν αἰσθησιν. Πληρωθεῖσιν τῆς εὐχῆς ὁ κ. Β. Κ. ἐν λόγῳ πρὸς τοὺς
 μαθητὰς ὑπέδειξε πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ τοῦτο, ὅτι «ὡς οἱ λέλειπται μετὰ
 τῆς αὐτῆς εὐχῆς, φελλομένως ἐν ἑσπερίῳ γλώσσῃ, συνονοῦνται ἐν ἑξέσι
 ἁρμονίᾳ, οὕτω δεῖ καὶ τὰς καρδίας ἡμῶν συνονοῦσθαι τῇ ἀμφιβαίᾳ ἀγάπῃ,
 τῇ ἀδελφότητι, ἐν φρονίμῳ, ἐν ποιήματι ἐν τῇ διακονίᾳ τοῦ Θεοῦ, τοῦ
 Βασιλέως καὶ τῆς Πατρίδος». (См. Прѣдана. къ Церк. Вѣдом. на 1895 г.
 № 47. Стр. 1684—1685).

VII.

ΔΟΓΟΣ *)

ἐπὶ τῷ Ἰωβηλαίῳ τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ παρὰ τῇ Ἁγιο-
 τάτῃ Διοικοῦσῃ Συνόδῳ πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν Ἐπιτρόπου
 κ. Κ. Π. Ποπεδονότσεβ, τὴν 15 Ἰουνίου 1896 ἔτους.

Χθὲς παρὰ πάντων ἡμῶν ἐνεχείρισται τῷ Κωνσταντίνῳ Πετρίβιτι,
 συνοδῷ τῇ κοινῇ ἐπιθεσίᾳ ἡμῶν, τὴν ἁγίαν εἰκόνα τῆς Ἐκείτης τῆς Θεο-
 μήτορος καὶ εἶπον αὐτῷ, ὅτι πάντες ἡμεῖς ἐξ εὐλαστῶν καρδίας δεόμεθα
 τῆς Πανομοῦχτου οὐκῆσαι αὐτὸν τῇ σκέτῃ Αὐτῆς καὶ διαπολεῖται ἐν
 καλῇ ἡμέρῃ ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Ὁ Κωνσταντῖνος Πετρίβιτι ἀνέθετο μοι ἐκ-
 φράσαι ἡμῖν τὴν ἐγκάρδιον αὐτοῦ εὐγνωμοσύνην ἐπὶ τῇ ἐν προσευχῇ μνήμῃ
 αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῇ ἁγίᾳ εἰκόνι. Εἶπεν, ὅτι εὐφραίνεται ἐπὶ τῇ τιμῇ ἐκ-
 φράσει τῶν πρὸς αὐτὸν αἰσθημάτων ἡμῶν.

Νῦν ἡμεῖς ἐπὶ δεόμεθα ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ βεβαίως ἔμεν ἐν χαίροντες
 προσωπικῶς αὐτὸν προσεγορευόμεναι, ἀλλ' αὐτοῖς οὐκ ἔστιν ἐν μέσῳ ἡμῶν.
 Κοινηθεὶς τῇ προσοχῇ αὐτῷ ἀληθεῖ γρηγορικῇ μετριότητι, ἀπέφυγε τὴν
 ἀπολοχὴν συγχαρητηρίων καὶ ἀπέλθεν ἐκ τῆς πόλεως. Αὐτοῖς οὐκ ἔστιν
 ἐν ἡμῖν, ἀλλὰ τὸ στίγμα ἡμῶν οὐ δύναται διαγραφῆναι τῇ σιωπῇ. Οὐ
 ἐνομέμεθα ἀρνηθῆναι ἐν καρφῇ κατὰ τὴν νῦν ἐπιφανῆ ἡμέραν τῆς πεντη-
 κονταετηρίδος τῆς ἐν τῇ ὑπερταίᾳ ἑράσεως αὐτοῦ κῆν ἐν βραγαί ἡμέρῃ
 περὶ αὐτῆς. Πρώτιστα οὐκ ἔστι μὴ εἰπεῖν, ὅτι πάντες ἡμεῖς εὐχαίρι, ὅτι
 ἰστομεθα περὶ τιοῦτο ἀνδρὸς, ὡς ὁ Κωνσταντῖνος Πετρίβιτι. Αὐτοῖς
 καθ' ἕνα τὰς ἡμέρας διδάσκει ἡμεῖς τῇ ἀκαμπτῷ φιλοκονίᾳ αὐτοῦ, οἱ
 ἑρῶμεν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ἔργου: ἀσπινώσκοντα ἢ γράφοντα. Αὐτοῖς διδάσκει
 ἡμεῖς ἐκπληροῦν τὰ καθήκοντα τῆς κλήσεως τριῶν, ἀγαπῆν τὴν δικαιοσύνην,
 τὴν εὐλαστῶν καὶ ἐκκλίειν τοῦ φροῦδος καὶ τῆς ἀπάτης.

Μεγάλη αὐτοῦ ἡ σημασία, ὡς ἀνδρὸς πολιτικοῦ. Κακτημένος πολυ-
 μερεῖ γνώσεις ἐν ταῖς τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν, αὐτοῖς οἱ ἑρκεῖται χαρὶ
 ἔγγηται ταῖς θεωρητικῆς τῆς γνώσεως, ἔτα μετῆγεν ἐν τῇ λύσει πολιτικοῦ
 κλων ζητημάτων, ἀνεκίντων εἰς τὴν πολιτικὴν κυβερνήσειν. Ἄει ἐπαρακ-
 λουθῶν τῇ φιλαλαγίᾳ τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἀλλοδαπῆς ὡς πρὸς τὸ κοινω-
 νικὸν ζήτημα, αὐτοῖς, ὡς ἡ σφεδρὴ μέλισσα, συνοῖαγε κῆν τὸ γρηγομεῖν
 εἰς τὴν ἑσπερίαν ἐκείνου τῶν πολιτικῶν προβλημάτων, εἰς ὧν τὴν λύσει

*) Ὁ λόγος οὐκ ἔν γερραμένως ἀνεκέρθη δὲ καὶ ἀνεκατέμεται ἐν αὐτῷ ἐν
 σφίρει παρακλήσει.

ἐκαλείτε. Ὁρθῶς νοῦν τὰς ἱστορικάς βάσεις τοῦ πολιτικοῦ βίου τῆς Ρωσίας, αὐτὸς φαί ποτὸς ἐνὶ τὰς ἱστορικάς τύχαις τῆς μεγάλης πατρίδος ἡμῶν. Ἀμετακρίτως καὶ ἀνοικηρίτως ἀρωμαζόμενος τῇ ἰδέᾳ τῆς αὐτοκρατορίας, ἐπέλαττε τὸ ἀνέπαρον ταύτης τῆς ῥιζικής ἀρχῆς τοῦ πολιτικοῦ ἡμῶν βίου ἐν ἡμέραις ταυταῖς, ὅτε αἱ ἔσθεν προσηκουσθεῖσαι ἐλάθραι διδασκαλίαι ἰδὲς ἰσχυρῶς ἐπαβόλεον τῇ ἀσφαλείᾳ τῶν ῥιζικῶν ἀντιγράφων τοῦ Ρωσικοῦ κράτους. Ἐν πιστῶς θερμῶν τῶν Βασιλέων, φαί ἔλεγε τοῖς Βασιλέωσι τὴν ἀλήθειαν, καὶ οἱ Βασιλεῖς ἤγάπων αὐτόν.

Λόγος γνωρίσιος παρὶ τοῦ Κωνσταντίνου Πετρίτζι: ὡς ἀνδρὶς πολιτικοῦ, οὐκ ἔστι μὴ στρέφει τὴν λέουσαν προσοχὴν ἐπὶ τὰ ὑψηλά χαρίσματα αὐτοῦ ὡς νομικοῦ. Ἐν εὐροῆς καθηγητῆς, ἤλθονθη καταρτιστικὸν ἔργον στοιχειώδεις βιβλίον τοῦ πολιτικοῦ δικαίου, πολλοὺ ἀξίον καὶ μὴ ἐπιλεγόμενον ἀλλαγῆν ἐγγειώθην ἐκάτω νομικῶν. Ἐν τῇ ἀναγνώσει τῶν τοῦ Κωνσταντίνου Πετρίτζι ποιημάτων παρὶ πολλῶν νομικῶν ζητημάτων οὐκ ἔστι μὴ θαυμάσει τὴν ἀσυνήθη σαφήνειαν τῶν θεωριῶν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν διαφόρων τοῦ δικαίου συλλογῶν. Τὸ βῆθος τῆς γνώσεως αὐτοῦ τεχνικῶς συνήκει τῷ σαφεί καὶ τῷ ἐπισημῶ τῆς ἐκθέσεως. Ἐν λεπτοῖς ἴσως τῶν ἱστορικῶν τοῦ καθεστώτος τοῦ ρωσικοῦ δικαίου, αὐτὸς σπανίς ἐπιτόχη ἐγνώρισεν αὐτὰς τῷ ἀναγνώστῃ. Μεγάλα καὶ πολυποικίλα τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν τοῖς τῆς νομοθεσίας. Δὲ ἡμᾶς δὲ, τοῖς ὑπερηταύτοις ἐπὶ τὴν χειροποίητον αὐτοῦ ἐν τῇ κυβερνήσει τῆς ἰσχυροῦς ἰσχυροῦς, ἴδιον ἀξίον κέκτηται ἢ ἑρῶς αὐτοῦ ὡς Αὐτοκρατορικῶν Ἐπιτρόπου παρὰ τῇ Ἀγιωτάτῃ Συνόδῳ. Οἷος δὲ αὐτοῖς ὡς Αὐτοκρατορικῶν Ἐπιτρόπου ἐν τῇ Ἀγιωτάτῃ Συνόδῳ.

Ἀπάντησεν εἰς ταύτην τὴν ἐρώτησιν εὐχόμενος ἐν τῷ προοίμῳ τῷ Κωνσταντίνῳ Πετρίτζι συγχερῶ, τῷ φηλαμένῳ ἐν τῷ Ὁρθῶ τῆς Μεγάλῃ Πέρας ἐν τοῖς Αἰῶσι Γνωσκῶντα, ἐπὶ ἐν τῷ θαυμάσιῳ ταύτῃ συγχερῶ: «Μυστηριῶν σου Κύριε τοῖς Μαθηταῖς...» παρέχεται εἰς τοῖς πιστοῖς ἐν κατανοητικῶς ἡμέραις ὑπέλαψαι, πῶς ὁ ἀληθὴς Χριστιανὸς ἰσχυρῶς ῥηματιοῦ τὸν Χριστὸν. Ἐκεῖ εἰρηται: «ὁ θέλων πρῶτος εἶναι, ἔστω ἰσχυρῶς ὁ ἑσπότης, ὡς ὁ ἑσπότης» (Ὁρα Τρωάδων. Ἐκδ. 1891. Σελ. 369. Καὶ τὸν Ἦχος κλ. α.). Καὶ ὁ ἐμέταρος πολλοῦ ἔθους Κωνσταντίνου Πετρίτζι τῷ τε ἐντόπιῳ λόγῳ καὶ τῷ ἰδίῳ παραδείγματι φαί ἔδιδασκε ῥηματιοῦ τὸν Χριστὸν, ἄρ' οὐ εὐδαίς φάβει ἤλθοντε ἐν χωρίον αὐτόν. Αὐτοῖς εἶδεν, ἐπὶ αἱ μένοντες ἐν Χριστῷ προηγήσαντο σταφυλῆν. Καὶ αὐτοῖς ἐπρόηται ταύτην τὴν σταφυλῆν. Ὡς καλῶς μαθητῆς τοῦ Χριστοῦ ἐμαρμόνησεν οὐ παρὶ ἀνοχίας τῆς αὐτοῦ ἄξιας, ἀλλὰ προσήλθε διακονῆσαι τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ, καὶ χεῖροντας ἔβλεπον οἱ Ὁρθόδοξοι λαοί, ἐπὶ τῇ εὐρανοῖς τοῦ Μονάρχου καὶ τοῖς φροντίαις τῆς Ἀγιωτάτης Συνόδου κατὰ τὰ ἐπὶ τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ἐπιτροπείας αὐτοῦ φηροῦθησαν οἱ ἄνθρωποι ἀνάγκης πρὸς λόγον τῶν πιστῶν καλεσόμενοι νοσὶ τοῦ Θεοῦ, ἐκ νέου ἐπιζήσαντες πολυπόθητοι Ἐκκλησίαι ἐν τῇ πρωτεύουσῃ, ταῖς πόλιν καὶ ταῖς κώμας. Ὁρθῶς νοῦν τὴν φωτιστικὴν ἀξίαν τοῦ κλήρου, ὁ Κωνσταν-

τίνος Πετρίτζι ἰδίως ἀποτόμαζε παρὶ τὴν βελτίωσιν τοῦ διδασκαλικῶ καὶ παιδαγωγικοῦ μέρους τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἐκπαιδευτηρίων, παρὶ τὴν ἀξίαν τῶν πρὸς βελτίωσιν αὐτῶν πύρων ἐπρόνομα παρὶ τῶν ἐπαρχιακῶν Σχολῶν τῶν θηλέων, παρὶ πολλοῦ ἐπιταίτο τὴν κανονικὴν θέσιν τῆς ἀγωγῆς τῶν θυγατέρων τῶν κληρικῶν. Ἀνοστήτως ἐμαρμόνη παρὶ βελτιώσεως τῆς ἰσχυρῆς θέσεως τοῦ κλήρου, τῆς εὐχέσεως τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ καὶ τῆς συντάξεως. Μετ' ἀνάγκης ἐπέζηται βουλὰς πρὸς ἕψωσιν τῆς φωτιστικῆς δυνάμεως τοῦ κλήρου πρὸς τὸν λαόν, πρὸς ἐπίσχυρον τῆς ἱεραποστολικῆς ἀρέσεως αὐτοῦ, πρὸς φηρομέν τῶν καθημένων ἐν αὐτοῖς τοῦ σχηματοῦ καὶ τῶν αἰρετικῶν διδασκαλιῶν, καὶ ἐδείκνυε πᾶσαν συνήκειαν τῆς γενέσεως τῶν ἀειφροτήτων. Καὶ δὲ οἰουοῖται ἱστορικῶν ἀξίαν κέκτηται ὁ κ. Κ. Πετρίτζι ἐν τῷ ἔργῳ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Σχολῆς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς παροικίας. Σπερῶς πεπιωμένος παρὶ τοῦτο, ἐπὶ ἡ Ἐκκλησία δύναται διὰ τῆς Σχολῆς ἀσφαλεῖν τὴν ἀγωγὴν τῶν μαλλοῦσῶν γενεῶν, στηρίζουσα αὐτὰς ἐν τῇ γνώσει τῶν ἀληθειῶν τῆς ὁγίας πίστεως καὶ ἐν τῇ χριστιανικῇ εὐσεβείᾳ, ὁ Κωνσταντίνος Πετρίτζι ἔθηκε τὴν φηχὴν αὐτοῦ εἰς οὐστάσιν Ἐκκλησιαστικῶν Σχολῶν. Ἐκ καρδίας ἀγαπῶν τὴν Σχολῆν, αὐτοῖς ὁ ἀκρηγῆς πιστῶς καλοῦ καὶ ὠραίου, ἐδείκνυεν ἀδύλακτον φροντίαν παρὶ τῆς κανονικῆς θέσεως τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἰσχυροῦς καὶ εὐκρινῶς ἔχουσαν, ὅτε εἶχε κερὸν κατανοητοῦ τῆ εὐχῆς φηλαφῆς τῶν χωρῶν τῶν Σχολῶν.

Μεγάλοι οἱ μῶχθοι, ὡς ὑπένηται ἐν προοίμῳ ἡμῶν Κ. Πετρίτζι, καὶ ἡμεῖς εὐκρινῶς εὐχόμεθα, ἔπω: ὁ Κύριος κρίνη αὐτῶ μὲν ἐπὶ μακρῶν ἐν καλῇ ὑγείᾳ ἐργάζεσθαι ἐπ' ἀγαθῆς τῆς πατρίδος, ἡμῖν δὲ δοθῆ ἐπὶ πολλὰ ἐπὶ διδάσκειν τὰς σπουδαίας ἰσχυροῦς τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ καὶ διακονεῖν ἐπὶ τὴν πρωτεύουσιν αὐτοῦ. Πολλὰ τὰ ἐπὶ—τῷ Κωνσταντίνῳ Πετρίτζι. (См. Прибав. къ Пермск. Вѣдом. за 1896 г. № 25. Стр. 885—887).

VIII.

ΛΟΓΟΣ

ἐπὶ τῇ ἐπιτελέσει τοῦ Σεμιναρίου τῆς Ριζάνης, τὴν 7 Μαρτίου 1897 Ἰτους.

Ἐκαλεῖ ἐγὼ ἡμεῖς ἐπιτελέσθαι τὸ Σεμινάριον τῆς Ριζάνης. Κύριε, ἐπὶ ἐπίστα μὴ εἶσαι αὐτοῖς ὁ κερὸς χεῖρον βίβλων ταῦν τῶν Σεμινάριον, τὸ ἐκπαιθεῖν τοῦτοισι ἰσχυροῖς θαυμάσιαις τῆς ὁγίας Ἐκκλησίας καὶ διδασκαλικῶς τοῦ λαοῦ. Καλῶς ὑπερηταῖ αὐτοῖ παρέχεται τῇ

Ἐκκλησίᾳ τῆς πατρίδος, καὶ οὐκ ἔστι μὴ εὐχεσθαι, ὅπως οὕτω καρποφόρον ἦ τὸ ἔργον αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, ὥστε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ προσηλυτισθαι ἐν αὐτῇ τὴν σταθερὰν ἀγάπην πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν μετ' αὐταπαρνήσεως προθυμίαν διακονῆσαι αὐτῇ, γνωσκόντας, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ἐτήρησεν ἐν ἅλῃ τῇ καθαρότητι τὴν πίστιν τὴν Ὀρθόδοξον, τὴν πίστιν τὴν οἰκουμένην, ὅτι αὐτὴ ἀναλλοιώτως ἐπέσπειρεν ἐν ἅλῃ τῇ ἀνεπαρέμειπτῃ διδασκαλίᾳ τῶν πατέρων, μὴ ἀκρωτηριάζουσα αὐτὴν μήτε τῇ κενωποιοῦσά τάσει πρυτανικοῦ καὶ κοσμικοῦ ἐξουσιασμοῦ, μήτε τοῖς αὐθαίρετοις ορίσμασι τῶν μὴ κεκλημένων διδασκάλων. Τὸν ἀνεπίμνητον θεοαφῶν τῆς πίστεως ἐτήρησεν ἡμῖν ἡ ἁγία Ἐκκλησία. Τὸ ἔργον, τὸ ἀμείψαντον φῶς ταύτης τῆς πίστεως ἐκχέει τὰς ζωτικὰς αὐτοῦ ἀκτίνας, ὄντο διακρίσεως χρόνων καὶ τόπων, πανταχοῦ, ὅπου ἡ Θεῖα Πρόνοια ἐπιτελεῖται τὴν σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῶν φωνῶν καὶ τῶν ἔθνων. Ἡ οἰκουμένη διδασκαλία τῆς πίστεως οὐρίζει πάντας τοὺς ἀνθρώπους, οἷοι γένους καὶ ἐν ὄσιν, καὶ αὐτοχρεῖς ἡμεῖς, ὅτι τοῦτο τὸ τῆς χάριτος οὐράνιον φῶς ἐρώπησε τὴν γενέτειραν ἡμῶν. Αὐτὸ ἀπειργάσατο τὴν ἰδίαν αὐτῆς, αὐτὸ ἐμαγάλωνεν αὐτὴν. Ἐμφλέσκατε εἰς τὴν ἀπεριόριστον ἔκτασιν τῆς πατρίδος ἡμῶν, — ὃ ἐκ πολλῶν μιλιοῦσιν λαός, ὃ πλοῦσις ταῖς νέαις δυνάμει, ταχὺ πορεύεται τὴν ἰδίαν, τὴν κεχαριστημένην ὑπὸ τῆς Δεξιᾶς τοῦ Πανωφίστου· αὐτὸς ἐπέλεξε λαόν τὰ τοῦ κόσμου ζητήματα, καὶ ὃ κρίσεων φορέας τῆς ἐθνικῆς ἰδέας αὐτοῦ, ὃ ἀκαίρως οφειθεὶς Ἑλληνιστικῶς. — Αὐτοκρατωρ, τῇ κραταῖᾳ καὶ ἰσχυρῇ χειρὶ ἐξήχησεν αὐτὸν εἰς ἐκείνην τὴν ἰδίαν, ἣν αὐτὸς νῦν πορεύεται εὐπειθεῖ τῷ σταθμῷ αὐτοῦ Ἠγαρόν, τῷ Φύλακι τῶν πατρικῶν διδασκάλων.

Πρὸς πραγμάτων τῶν τοῦ κόσμου ζητημάτων, τῶν ἀπεκαρμένων τῇ Ρωσσίᾳ, ἀναγκαῖα πλὴν τοῦ πλοῦσις ταμίου καὶ τοῦ ἰσχυροῦ στρατοῦ, ἰσχυραὶ καὶ ἰσχυραὶ ἠθικαὶ δυνάμεις, ἀναγκαῖαι αὐτῇ ἄλλοις ἰσοφύχως ἀφωσμέναι ἐκείναις ταῖς ἀρχαῖς, ἐφ' ὧν στηρίζεται ἡ ἁγία Ρωσσία, ἄλλοις ἐβρωμέναις καὶ ἐν οὐνεύματι ἐμολογουμέναις τὴν πίστιν τὴν Ὀρθόδοξον, αἰετονόως ἀφωσμέναι τῷ Βασιλεῖ καὶ ἔταροι θεοπῶσαι ἑαυτοὺς διὰ τὸ κοινὸν ἀγαθόν. Αὐτὴ ἡ ἠθικὴ δύναμις πλουσιότης. Τίς δὲ ἐπέλεξε εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ἔργον, Ἐν τῷ χορῷ τῶν διδασκάλων περιβλεπτικὸς θέσις παρ' ἡμῖν διαχε ταῖς ποιμαῖ τῆς Ἐκκλησίας. Τίς δὲ ἐπέλεξε αὐτοὺς ἐπί τῆς οὐρανίου πατρίδος, — στηρίζον τοὺς πιστοὺς ἐν τῇ γνώσει τῶν ἀληθειῶν τῆς ἁγίας πίστεως, καὶ τῷ αἰετῷ παραδείγματι ἐμολογεῖσθαι αὐτοῖς τοὺς κανόνας τῆς χριστιανικῆς εὐσεβείας, ἀποκαλύπτειν τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ἰδίαν τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, διαπύειν τὴν καρδίαν εἰς ἔργα ἀγάπης καὶ ἰλάσεως. Διὰ τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ εἶναι ἰδίαις φρονήσεσι καὶ προνοίαις αὐτῶν ὑπέδεικται. Ἐν αὐτῷ, τῷ καταγωγῆ τῷ τῷ ἀρίστῳ διὰ τοὺς ὑποβρούμενους καὶ ἀμαρτήσαντας, ἀποκρίσεως ἐκχέονται ἐπὶ τοὺς προσηλυτισμένους ἀκτίνας τοῦ ἀναστρέφοντος φωτός τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ. Αἱ τὰ μέγιστα

οἰκοδομητικὰ ἰσχυρὰ τῆς Ἐκκλησίας ἀντρέφον ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας τὸν λαόν τὸν ὀρθόδοξον καὶ ἐπέβαλον εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ τὰ καλὰ χριστιανικὰ αἰσθητά καὶ ἐκείνην τὴν προσηλυτικὴν διάθεσιν τοῦ πνεύματος, ἣτις οὐχὶ σπανίως παρὰ τοὺς ἄλλοις πεπαιδευμένους ἀντακαθίστα τὴν θετικὴν γνώσιν τῶν θεολογικῶν ἀληθειῶν. Τὸ κενό τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἰσχυρῶν ἀνάγκη ἀποκαλύπτει τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Θεοῦ ἐν εὐχαίς, πλοῦσις τῷ περιμαρμένῳ, διδασκαλικῷ τῇ ἀπλότῃ καὶ ταχικῶς τῇ καλλοῦ τῆς ἐκθέσεως. Ἀνάγκη ἐκκλησιαστικῶς ἀνατρέφει τὸν λαόν τὸν ὀρθόδοξον. Τὰ ποιήματα τῶν ἀθανάτων συγγραφέων τῶν ἱερῶν κανόνων ἐν μεταφράσει εἰς τὴν μητρικὴν ἡμῶν γλῶσσαν ἐπὶ αἰῶνας ἀντρέφον τοὺς θύλακας τῶν ναῶν ἡμῶν καὶ ἀντρέφον τοὺς καρδίας τῶν πιστῶν κατακοκτικὰ αἰσθητά τῆς εὐσεβείας πρὸς τὸν ἐν Τριῳίᾳ Ἐνα Θεόν, τὸν Αἰώνιον πάντων τῶν ἀγαθῶν, τὸν Ἀπολυτρωτὴν τοῦ κόσμου, Χριστὸν τὸν Σωτῆρα καὶ τὴν Τιμωρῶσαν Μητέρα Αὐτοῦ.

Ὁ καλὸς ποιμὴν, ὃ γνωσκὼν τὸ κάλλος τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν ἰσχυρῶν, ἐπισημαίνει δεῖξαι τὸ κάλλος τοῦτο καὶ τοὺς τέκνους τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας. Ἡ συνεχὴς μέριμνα παρὶ τῆς μετ' εὐλαθείας λειτουργίας, τῆς εὐσεβείας φιλανθρωπίας καὶ ἰσχυρῆς ἀναγωγῆς ἀναμφισβητήτως ἐπάγει προσηλυτικὰ εἰς τοὺς ναοὺς. Ὅσοι πλοῦσις οἱ ἀνθρώποι ἐπισκέπτονται τὰς Ἐκκλησίας, τόσο μᾶλλον παύονται ἐπιθεῖν τῇ τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίᾳ κατὰ τὸν καθημερινόν βίον. Ὁ καλὸς ἱερεὺς μετ' ἀγάπης ἀφῆρ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ, καὶ αὐτὴ ἰσχυρὰ εὐ κεκοσμημένη, ἔργου εἰς τὸν οὐρανόν, οἰκοδομοῦ τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸν καλὸν καὶ ἐποικιλίαν. Καὶ πῶς καλόν, ὅτι ἐπὶ τὴν σκέπην τοῦ ναοῦ ἵσταται σφαλὴ, παρέχουσα τῷ ποιμῆνι τὸ ἰσχυρὸν τὸ μένος τοὺς παῖδας χειραγωγῆσαι εἰς τὸν Χριστόν, ἀλλὰ καὶ ἐκ νεότητος στηρίζον τοὺς ἀνθρώπους ἐν τῇ γνώσει τοῦ Νύκτου τοῦ Θεοῦ καὶ ἐν τῇ ἐκπαίδευσιν τῶν τῆς προσηλυτικῆς μαρτυρίας. Τῇ Ἐκκλησιαστικῇ εὐσεβείᾳ εἶναι καὶ Ἐκκλησίαν τῆς παροικίας, προσηλυτικὴ πίστις τῆς παροικίας. Διὰ τὸν ἡμῶν ἡμῶν τὴν ἐν ἐκείνῃ τῆς γηθενικοῦ ἡμέρας, ὅτι ἐν Ρωσσίᾳ ἐπιπέσει ἡ παροικιακὴ βίαις ἐστὶ ἐν ἁκακοῦσιν καὶ τάσει. Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ παροικία, — αὐτὴ ἡ ἀπλή καὶ μέριμνα ἀντιπρὸς τῆς κοινωτικῆς εὐσεβείας, — προσδοκᾷ εἶναι τὸν εὐτραπελιῶν αὐτῆς. Ἦν, ὅτι αὐτοκράτωρ ἐπιτελεῖται ἐπιπέσει εἰς τὸν παροικιακὸν βίον. Τὰ ἱστορικὰ ἐγένοντο εἰς τὴν ἁκακοῦσιν τῆς παροικίας. Νῦν δὲ, ὅτι ἡ Ρωσσία ὑπομένει τῇ παρατήρῳ ἀντιπρὸς τῆς ἀκακοῦσιν, ἀναμφισβητικῶς ἀντιπρὸς τῆς ἀκακοῦσιν εἰς τὴν τῆς ἁκακοῦσιν ἀντιπρὸς τῆς ἀκακοῦσιν. Ἡ ἀπλή τὸ ἱερεὺς ἐν τῷ τῷ σταθμῷ φαίνεται μετ' ἰδίαις δυνάμει αὐτοῦ, ὅτι παρὶ τῆς παροικίας, ὃ ἰσχυρὰ μὴ γνωσκὼν πάντα τὸ μέλλει τῆς παροικιακῆς κοινότητος, αὐτῷ γνωστοὶ πάντες οἱ πόντοι, οἱ ἁκακοῦσιν, αὐτοῦ σὺν τοῖς κρίσεσι τῆς παροικίας ἀντρέφον ὄφειλε ἐκχέειν πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν ἐκπαίδευσιν ἀναγκῶν τῆς παροικίας. Ἐν τῇ κοινωτικῇ μετ' τοῦ παροικιακοῦ βίου φρονήσεσιν τῆς παροικίας παρὶ τῶν παροικίας, ἀκακοῦσιν καὶ πονοῦν. Τῇ παροικίᾳ δὲ φρονήσεσιν ἐστὶ κατὰ τοὺς κρίσεσι

καὶ περὶ τῆς Σχολῆς. Δεῖ τὴν Σχολὴν εἶναι προσηλωτάτου κτήμα τῆς παροικίας. Αὕτη καλεῖται ἀναθροῖσαι ἐν τοῖς παλαιῶν τὰ ἄγρια ἐκείνη εὐλογη-
ματα, ἄνω ὀνομαζομένη αὐτοῦ ἀπὸ πολλῶν λαῶν, ἔβωθεν ἐπαρχομένη.
Ἡ συναρρογὴ τῶν μαλῶν τοῦ παροικιακοῦ οἴκου, τὸ συντηγμένον ὑπὸ τῆν
σχεσίαν τοῦ ἁγίου νεοῦ, συντελέσει τῇ προσηλωθεί τῶν πιστῶν ἀπὸ ἀπε-
κλιανήσεων εἰς αἰρέσεις καὶ σχίσματα. Ἀλλὰ καὶ πρὸς ταῦτα φροντίαι περὶ
τοῦ ἀντροπομοῦ τῆς παροικιακῆς εὐποιίας, πῶς ὁ καλὸς ποιητὴς δύναται
ἀπαλῆσαι τοὺς παροίκους αὐτοῦ τῇ ἐκτετοῦ ἐγκαρδίῳ καὶ φιλοστόργῳ σχέσει
πρὸς αὐτοὺς! Ἀθλασίπτως μεριμνῶν περὶ τῆς σωτηρίας τῶν φοχῶν αἰτῶν,
παρασκευάζων αὐτοὺς εἰς τὴν κληρονομίαν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, αὐτοῖς ἔδ-
νεται ὅτ' ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἀνακκορίζων αὐτοῖς τὰς λόπαι καὶ θλίψεις
τοῦ ἐνταῦθα βίου. Ἐπιτεκτιόμενος τοῖς ἀθροῦσι, παραμοθεύων τοὺς
θλιβομένους, αὐτοῖς ἑλεῖν ἐκτετοῦ ποιημένα καλῶν, ἀγαπώμενον ὑπὸ τοῦ
ποιητοῦ. Αὕτη ἡ ἀξία τοῦ ἱερέως, ὡς διδασκαλοῦ καὶ χειρουργοῦ τοῦ
ἡθικοῦ βίου, φαίνεται ἰδίᾳ δυνάμει κατὰ τὸν ἐνεστῶτα χρόνον, ὅτε οἱ μὴ
κακηνόμενοι διδασκαλοὶ ἐκτετοῦ ἴδιον οὐποδὴν ἐκτετοῦ ἐκ τῆς καρδίας
τοῦ ἡωοικτικοῦ λαοῦ, ἄνω ἰδίᾳ προσηλωθεῖ αὐτῷ—τὴν πίστιν τὴν ἐρθεύουσαν.
Οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν πελοφύθηται. Ἐκ ἡωοίρων μερῶν αὐτοὶ ἐπίκεινται ἡμῖν,
εἰσὶ καὶ ζῶντες ἐν ἡμῖν, εἰσὶ καὶ ἔβωθεν προσηλωμένοι. Αὐτοὶ ἰσχυροὶ τῇ
μίσῃ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τὴν Ὀρθόδοξον. Πολλὰς φαντασίας ἀποσπούνται
ταῖς μὴ ἰσχυραῖς διδασκαλίαις αὐτῶν. Ἀγῶν πρόκειται εἰς εὐχαρῆς, ἀλλ'
ἡ νίκη—ἐπιθετοῦ τῆς ἀληθείας, καὶ ἡμῶν πιστεύομεν, ὅτι ἡ ἀλήθεια, ἡ
παροληρωμένη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας νικῆσει.

«Οἰκοδομησῶ Μου τὴν Ἐκκλησίαν, εἶπε Χριστὸς ὁ Ἐωτέρ,
καὶ πόλοι ἔβωθεν οὐ κατοχυροῦσονται Αὐτῆς». Καὶ ἡμῶν πιστεύομεν,
ὅτι οἱ ἐχθροὶ ἡττηθήσονται, ἀλλ' εὐχόμεθα, ὅπως οὐχὶ ἐν ἄλλοις τιποὶ ἡμῶν,
ἀλλὰ περ' ἡμῶν ἰσχυροῦται ὁ θρίαμβος τῆς ἀληθείας. Ἀλλὰ γυνὴ δεῖ τὸν
ἄγῶνα καὶ τὴν νίκην ἀναγκαῖον—ἐγνωστέον. Πρὸς ταῦτον τὸν ἄγῶνα καλεῖσθε
ἡμῶν, οἱ μάλιστα ποιητές, καὶ ὅπως τὴν τῆς στεφάνου τῆς ἀνα-
ρῶντος ἰδίᾳ ἀνάγκῃ ἡμῶν ἐν φοχικῇ καθαρότητι συνήθει ἐνταῦθα θεοσημοῦ
πίστεως καὶ γνώσεως. Προσηλωθεῖ κτήμα ἡμῶν ἰσχυροῦ ἢ εὐκαρῆς, στα-
θερὰ πίστις, ἡ ἀνοσιώρητος προσηωτική διδασκαλία τοῦ ποιητοῦ, ἡ ζῶσι
διδασκαλία πρὸς τὰ θεολογικὰ, ἡ ἰσχυρὰ πρὸς πάσας τὰς γνώσεις, τὰς ἀνα-
γκαῖαις τῆς ἡμῶν, ἡ χριστιανικὴ εὐσηωγία ἐν τῇ μετὰ τῶν ἀνθρώπων συν-
ναρροφῇ καὶ ἡ συνεχῆς φροντίς περὶ ἀπομακρύνσεως τῶν μὴ καλῶν ἔβωθεν,
τῶν ἐνωμένων συντελεζῶν ἢ ταρῶσιν τοὺς κληρῶν. Ἐβῶθεν ἐκτετοῦ
εἰς τὴν ἐνωσιν, ὅτι οὐκ ἔστι κληρῶν ἠνωτέρου καὶ ἀνωφελετέρου τῆς δι-
κονίας τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας ἀναλογισθεῖτε αὐτοῖς, ὡς μάλιστα ποιητές,
ἡμῶν καλεῖσθε παρασκευάζων τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν αἰωνίαν καὶ μακα-
ρίαν ζωὴν, καλεῖσθε ποιεῖτε τοὺς ἀνθρώπους τέκνα τοῦ φωτὸς καὶ κληρο-
νομοῦ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν. Ἡ ταπεινὴ ἡμῶν βιβλίαις μάλῃ ἐπιστηγτικῇ,
ἢ οἱ μερῶν, οἱ καθαρῶν τῇ ἐκτετοῦ τῶν προσηλωμένων ἀνθρώπων

χρησῶν καὶ ἀναγκῶν. Οὐκ ἔλαττοι μὲν προσηλωθεῖ ἡμῶν, ἀλλὰ φέρονται
αὐτοῖς ἡμῶν ἐκτετοῦ, ὅτι ὁ ἐκτετοῦ Κόσμος εὐκαρῆσαι ἡμῶν τῷ πλοῦτον
τῶν χρησῶν Αὐτοῦ καὶ ποιῆσαι ἡμῶν χρησῶν ἀργῶν ἐν τῇ ἁγῆ
Αὐτοῦ. (Σκ. Πηροῦ. ἐκ Πηροῦ. Βίβλ. κα 1897 γ. Ν 11. Στρακ.
409—411).

IX.

ΛΟΓΟΣ

ἐπὶ τῇ ἐπισκέψει τῆς ἐν Ριζάνῃ Ἐπαρχιακῆς Σχολῆς
τῶν θηλείων, τὴν 8 Μαρτίου 1897 ἔτους.

Μετὰ καταύξειν ἡμῶν τῆς φαιρῆς ἡμῶν. Καταφῶν, ἐπὶ
ἡμῶν ἀγαπῶν τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἡμῶν, καὶ εὐκαρῆσαι, ὅπως ἡμῶν
ὁ μόνον γνώσεως φάλλαι, ἀλλὰ καὶ ἐπίκεινται ὡς δυνάμει τῆς ἐκτετοῦ
συντετοῦ ὁ μαγῆτος χορῶν καὶ χειρουργῶν αὐτοῦ. Αὐτοὶ οἱ γνώσεως
ἡμῶν χρησῶν ἰσχυροῦται ἡμῶν, ἀπομακρύνσεως ἐκ τῆς Σχολῆς. Πολλοὶ
ἔβωθεν ἀναρῶσονται ἐκτετοῦ τῷ διδασκαλικῷ ἐπαγγέλματι ἐν ταῖς Ἐκκλη-
σιαστικαῖς Σχολαῖς, καὶ ἡ κατοχὴ ὑπ' ἡμῶν τῆς γνώσεως τοῦ ἐκτετοῦ
χορῶν ἰσχυροῦται ἡμῶν μὲν κτήμα. Δεῖ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Σχολὴν διδασκαλοῦ
παιδῶν τοὺς παῖδας καὶ ἡ ἡμῶν ἡ Ἐκκλησιαστικὴ παρῶνται ὡς
ἐν ἐκ τῶν τῶ μάλιστα ἰσχυρῶν καὶ ἐκτετοῦ τοῖς παλαιῶν παιδῶν
βηθημάτων. Οἱ παῖδες τοῦ λαοῦ, ὅπως ὄντες μουσικῶν, εὐκαρῆσαι μανθάνουσιν
τὸ ἱερὸν φῶμα, τὸ δὲ ἐν παλαιῶν μερῶν ἡμῶν κτήμα ἔβωθεν τοῦ
βίου. Ἐκτετοῦ γνώσεως τοῦ φῶματος, οἱ παῖδες ἀπαρτετήρητοι μανθάνουσιν
καὶ τὸ κερμαῖον τῆς ἡμῶν. Ἡ μὲν αὐτῶν μάλ' εὐκαρῆσαι καὶ εὐκαρῆσαι
πλοῦσι τῇ γνώσει πολλῶν πλοῦσι τῷ βιβλίαι τῆς ἐνωσῆς καὶ τῇ κἀλλαι
τοῦ βίου ἡμῶν βηθημάτων.

ἡμῶν αὐτοὶ ἰσχυροῦται, πῶς ὁ λαὸς ἡμῶν τὴν Ἐκκλησια-
στικὴν ἡμῶν, πῶς ἡμῶν ἐν ταῖς χηρῶν σὴμῶν εἰς τὴν συ-
φαιρῆσαι τῶν φαιρῶν οἱ γνώσεως. Πῶς δὲ χηρῶν οἱ καρδίας τῶν
γυνῶν, ἀπομακρύνουσιν ἐν τῇ καθ' τῆς φαιρῆσαι καὶ τῆς ἀναρῶσονται τῶν
τέκνων αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τῇ Ἐκκλησιαστικῇ ἡμῶν ὡς δυνάμει ἐκτετοῦ
γνώσεως, ἐκτετοῦ ἡμῶν. Ἡ γνώσεως τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας παρῶν
ἡμῶν τὸ δυνάμει ἀναρῶσονται ἐκ τῶν φαιρῶν οὐκ ἔβωθεν τῶν παρῶν
αἰωνῶν τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ βίου τὸ ἡμῶν παραβῶνται τῆς σταθερῆς
πίστεως καὶ τῆς μετ' ἀναρῶσονται πηροῦ καθεῖν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ

καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Τρέφετε τὰς καρδίας καὶ τὰς διανοίας τῶν παιδῶν ζωοποιεῖτε διηγήρετε περὶ τῶν ἄλλων καὶ τῆς ὑπομονῆς τῶν ἁγίων μαρτύρων, περὶ τοῦ βίου τῶν οἰκίων, περὶ τῶν ἔργων καὶ τῆς διδασκαλίας τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ἀνατρέφετε ἐν ταῖς παιδί τὴν ἀφοσίωσιν τῇ Ἐκκλησίᾳ, εὐκοινοῦτε αὐτὰς ἐν ἀλλοῖς καὶ προσιτοῖς αὐταῖς λόγοις, τοῖς καλοῖς παραδείγμασι χριστιανικοῦ βίου, στηρίζετε αὐτὰς ἐν ταῖς προσευχαιαῖς ἔξου. Ἀνατρέφετε μετ' ἀγάπης τὰ τέκνα τῆς Ῥωσικῆς γῆς, ἐνοσιζετε ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν τὴν ἐλλόγιον ἀφοσίωσιν τῇ Βασιλείᾳ ἡμῶν, τῇ κρατικῇ Πατρί τῆς Πατρίδος. Καὶ ὅτι περιόθε στηρίζαι ἐν αὐταῖς τὴν ἔξου εἰς τὸ δικαίον καὶ τὴν ἀλήθειαν. Σπουδάζετε ἐξουγενίως τὰς παιδας ἔχετε διὰ φροντίδας, ὅπως αὐταὶ ὡς καλαὶ καὶ πρὸς πάντας εὐπροσέγγεροι, ὅπως ἡ χριστιανικὴ μαλακουργοῦσα ὄντως τῆς Ἑλληνικῆς θεῆ ἀνετίτλων σφραγίδα ἐπ' αὐτῶν. Ἐθίζετε αὐτὰς εἰς τὴν καθαρότητα καὶ κοσμιότητα, περιόθε διδάσκου αὐτὰς διάφορα γυναικεία ἐργάγματα, ἐνθουσιάζουσαι, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ ἢ Ἐκκλησιαστικὴ οὐλοποιεῖ ἀποβενδοῦται τῶν προσθέτων γνώσεων καὶ προθύμως συγκαταραβῆται ταῖς ἀγγαλίαις πᾶσαν ἐργασίαν, ἐπιωραλῆ ταῖς παιδί. Ἐν ἔξου εὐρανοῖς καλεῖθε ἡμεῖς εἰς τὸ διδασκαλικὸν ἐπιτήγελμα. Ἡ ἐπαρχία τῆς Ρωσικῆς διὰ τῶν παρωπομένων μαρτυρῶν τοῦ Παναρεταίου Ἰουστίνου καὶ διὰ τῶν ἀκαρμάτων μέγθων τοῦ πατρὸς θεοφροντοῦ Ἐμμανὺλ καὶ τῶν βοηθῶν αὐτοῦ ἐκαλόρθη τῇ δικτύῳ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἑλλῶν καὶ τῶν Ἑλλῶν τῶν γραμμάτων. Ἐλλογημένη γῆ προητοῦμαται ἡμεῖς. Μετὰ πίστῳ εἰς τὴν πρίσθον τοῦ ἁγίου ἔξου, μετ' ἀπίσθως εἰς τὴν βοηθειαν τοῦ θεοῦ καὶ πλοῖσαι τῇ ἀγάπῃ πρὸς τὰς παιδας σπείρεται τὸν καλὸν σπέρων τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας. Πολλοὶ εἰ ἡμεῖς προῖται εἰναι γυναικῶν ἱερῶν, καὶ ἔξου φρονεῖν, ὅτι καὶ διὰ τιν ἐν τῇ οἰκῷ βίῳ ἡμεῖς ἢ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ διαμονῇ γενήσεται οὐκ ἀνωραλῆς. Αἱ καλαὶ Χριστιανικαὶ ἡμεῖς, εἰ ἐνταῦθα προσηκτενόμεναι ἡμεῖς ἡμεῖς ἔξου τῶν κτήμα τοῦ οἰκοῦ ἡμεῖς. Ἡ Ἑλληνικὴ περιόθε ἡμεῖς προσηκτῆς προσηκτῆς αὐτῇ γρηγῆται ἡμεῖς καλὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν τοῦ πνεύματος καὶ ἀγάπης πρὸς ἐργασίαν. Τῶν οἰκῶν ἡμεῖς εἰναι πρῶτον τοῖς παροῖσαι ἡμεῖς ὡς ἀληθεῖς Χριστιανοὶ εὐαγγελοῦται εἰς αὐτῶν τὴν εὐρανοῖν καὶ τὴν ἀγάπῃ. Ἐπὶ ταύτην τὴν ἔξου τῆς Χριστιανικῆς εὐρανοῖας μάλιστ' ἀρθῶνως ἐκαλοῦται ἡ εὐρανοῖα τοῦ θεοῦ πρὸς τὴν εὐπροσέγγερον οἰζυρον τοῦ ἱερῶν προσηκτοῦνται διὰ σφραγίδην καὶ παραποθίαν τῇ ἐξουτῆς σφραγίδι τῇ ἐκθραπίνῃ σφραγίδι καὶ ἀγάπῃ, αὐτῇ ἐκθραπίνῃ τὴν ἐρατὴν βοηθειαν τῇ οἰζύρῃ. Πολλοὶ εἰ ἡμεῖς ἐν τῇ βαδρῇ ἐραπορῶμεθα ἐν ἀρχαίῳ ἀπὸ φθραγμα «fomi manent, lanam fecit» «οἰκῶν μένει, ἔξου ἐργάσεται». Ἡ καλὴ καὶ οἰκονομικὴ ἔξουσις ἀνακοῦσαι τὰς φροντίδας τοῦ ἀνδρῶν περὶ τοῦ ἔξου τοῦ ἐξουσιῶν. Ὁ οἰκῶν αὐτῆς, θεοῦ ἐκθραπίνουσαι τῶν παροῖσαι ἔξου ποτῆρον κλήρας. Ἐν ἔξου σφραγίδι ἢ καλὴ γονὴ βοηθῆται τῇ οἰζύρῃ καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ εἰ διὰ αὐτῇ ἐπαρῶν κλήρας ἔξου τῆς οἰζύρῃς, τότε καὶ νέος φάλλος προσηκτοῦται διὰ τὴν γρηγῆν. Τὰ ἐξουτῆς δι

ταῖνα βοηθῆται παιδαγωγῆσαι καὶ εὐρανοῖ. Ἐν ταύτῃ ἐπιμήγθῃ βίῳ οὐ σφραγὶς ἔξου αὐτῇ ἀνωραθῆναι ἐργάσεται διὰ τὸν οἰκῶν καὶ τοῖς πλοῖσαι ἔξου εὐρανοῖ καὶ ἐν τῇ ματρί τῆς κομῆς κατακοῦται πηγῆν καθαρῆς καὶ φρωταίνης γρηγῆς, οὐχὶ πάντως ἐπαρῶν γρηγῆς τοῖς ἐν ματρίαις καὶ θεορῶμεθα πλοῖσαι βίῳ.

Κύριος βοηθῆσαι ἡμεῖς ἐν τῇ ἔξου τοῦ βίου ἡμεῖς καὶ ποιῆσαι ἡμεῖς ἐπαρῶν τῇ ἁγίῃ Ἐκκλησίᾳ, τῇ φιλῇ πατρίᾳ καὶ τοῖς οἰκοῖς ἡμεῖς. (Οκ. Πρωβαν. Περκ. Βίδοκ. αα 1897 N 11. Стр. 411—412).

X.

ΔΟΓΟΣ

ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Παρωποῦλας παιδαγωγικῶν μαθημάτων διὰ τοῖς καὶ τὰς διδασκαλοῦς τῶν ἐκ δύο τάξων Ἑλλῶν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν παρωικῶν, τὴν 26 Ἰουνοῦ 1897 ἔξου.

Ἡ μέριμνα τῆς ἁγιοτάτης Σουβῆς περὶ τῆς ἐξουτῆς προσηκτοῦται τῶν διδασκαλῶν διὰ τὰς Ἑλλῶν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν παρωικῶν καὶ διὰ τὰς Ἑλλῶν τῶν γραμμάτων ἐκθραπῶν, πρὸς τοῖς ἄλλοις, τῇ ἐνάρξει ἐν Παρωποῦλας, Μόσχα, Κούρσκ, Χαροῦβ, Κιῖβ, Ὀδησσῷ, Καζάνη καὶ Πέριμν παρῶν μαθημάτων διὰ τοῖς διδασκαλοῦς τῶν ἐκ δύο τάξων Ἑλλῶν καὶ τῇ οἰκῶν τρέκοντα μαθημάτων διὰ τοῖς διδασκαλοῦς τῶν ἐκ δύο τάξων Ἑλλῶν. Γρηγῆς μέγθῃ τοῦ νῦν ἀνωρατον ἐν τῇ ἔξου τῆς προσηκτοῦται Ἑλλῆς τῆς Ρωσικῆς. Πολλοὶ ἐκθραπῶν διδασκαλῶν συγκαλοῦνται πρὸς κομῆν ἀπὸ ἐξου μέγθῃ ἔξου μῆθων ἐπὶ ταύτῃ, ὅπως προσηκτοῦται νέος ἐπαρῶν αὐτῆς γρηγῆς, εὐρανοῖ τὴν οἰκῶν τῶν ἀναγκῶν αὐταῖς θεορῶν καὶ πρακτικῶν γνώσεων, κλήρας λάβουσαι τῶν κρησῶν μαθῆσαι τῆς διδασκαλίας καὶ ἐν κομῇ ἐργασίᾳ ἀρωθῶν νέος ὄντως πρὸς τὴν διδασκαλικὴν ἔξου.

Ἐν τῇ οἰκῷ ταύτων τῶν παιδαγωγικῶν μαθημάτων ἡμεῖς ὄντως ἐκαλοῦται τὰ μαθήματα διὰ τοῖς καὶ τὰς διδασκαλοῦς τῶν ἐκ δύο τάξων Ἑλλῶν. Αἱ Ἑλλῶν αὐτῆς, ὡς γρηγῆς, ἔξου προσηκτοῦται προσηκτοῦται τοῖς καὶ τὰς διδασκαλοῦς διὰ τὰς Ἑλλῶν τῶν γραμμάτων. Ἡ ἀνάγκη αὐτῶν ἐπὶ μεγάλη καὶ κομῇ. Πολλοὶ γρηγῆς γρηγῆς καὶ κομῆς τῆς ἀκαρῶν πατρίδῃ ἡμεῖς μέγθῃ ταῦτα εἰναι ἔξου Ἑλλῶν. Πῶθον ἔξου τῶν ταύτων γρηγῆς διδασκαλῶν, προσηκτοῦται αἰς τὴν ἐπιτήγελμα τοῦ

διδασκαλίου καὶ προθύμων ἀντὶ μεθαρμυνοῦ μισθοῦ ἀπαρῶσαι ἑαυτοὺς τῇ φημιστικῇ ἑρώσει ἐν ἐκείνοις τοῖς ἀσκήμασι, ὀλίγον γνωστοὶ τῶν χαρίων. Οἱ γὰρ διδάσκαλοι τῶν Σχολῶν τῶν γραμμάτων ὄντων ἀνάκτονα. Τυχόντες ἐκλεγόντες, κακῶς ἢ ὀλιγὸς μὴ προπαρασκευασμένοι εἰς τὴν διδασκαλίαν, οὕτω οἱ διδάσκαλοι πλειστάκις οὐ δύνανται ἐπιτυχῶς διδάσκειν. Τὸ μὴ εὐχάριστον τοῦ τοιοῦτου καθουστῶτος οὐδὲ οὐ ἐρίνωτα τὸ Σοφροῦλον τῶν Σχολῶν ἀλλὰ μέχρι τοῦ τελευταίου χρόνου οὐκ εἶχε τοὺς πόρους πρὸς ἄρον τούτης τῆς ἀπάνου τῶν διδασκάλων. Νῦν δὲ διὰ τῆς πατρικῆς μερίμνης τοῦ Σπαρτηρέρου Ἀρχόντος τῆς Ῥωσικῆς γῆς ἐκλήθησαν εἰς γένηον Σχολαί ἐκ ὅσων Τάξεων, ταῦτα τὰ μέλλοντα φωτίζον τῶν διδασκάλων διὰ τὰς Σχολὰς τῶν γραμμάτων. Διδάσκον ἐπιτυχότατα ἐν τούτῃ τῇ Σχολῇ δύνανται ὁ διδάσκαλος, ὁ ἱκανὸς ἀρκέσθαι ὀλίγη μισθῷ, ὁ διδάσκαλος ὁ μὴ γενοῖς τῆς φαινομένης χαρῆς τοῦ βίου ἐν πάλαι, ὁ διδάσκαλος ὁ μὴ ἀποσπαθεῖς ἀπὸ τῆς γενετικῆς αὐτοῦ γῆς. Εἰς τούτους τὰς Σχολὰς εἰσάκτοι οἱ κρείστους μαθηταὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Σχολῶν τῆς γείτονος χώρας, οἱ ἀποπερτωσάντες τὴν σειράν τῶν μαθημάτων εἰ δὲ εἰσι κεναὶ θέσεις καὶ οἱ ἀποπερτωσάντες τὴν σειράν τῶν μαθημάτων ἐν ταῖς προκαταρκτικαῖς Σχολαῖς τῶν ἄλλων διοικήσεων. Ὅσοι οἱ νεώτεροι, διανύοντες ἐν τρισὶν ἔτεσι τὴν σειράν τῶν μαθημάτων τῆς ἐκ ὅσων Τάξεων Σχολῆς, οὐκ ἀποσπαθίζονται ἀπὸ τῆς γενετικῆς, τὸ θέρος ἐπιτρέφουσι εἰς τοὺς οἴκους τῶν γονέων, εἰς ἐκείνους τοὺς οἴκους, ἐν οἷς ἴσως οἱ πλείους αὐτῶν μέλλουσι ζῆν καὶ ἀρετῆς, τὸν χειρῶνα διδάσκοντες τοὺς παῖδας, τὸ δὲ θέρος οὖν τῷ οἴκῳ ἰργαζόμενοι ἐν τῷ ἄγρῳ. Διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν Σχολῶν τῆς ἀγροτικῆς Ῥωσικῆς τοιοῦτος τύπος διδασκαλίου γεωργικῆς καρίστης καλλὰ κέρδη. Ἔστιν ἄλλοις τυχόν διδασκάλων ἑσπερῶς προπαρασκευασμένων εἰς τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα, θουρμένων κατὰ τοὺς ἴσους τοῦ βίου αὐτῶν ἀρκέσθαι μετρίῳ μισθῷ, οὐκ ὀλίγων, καὶ διὰ τοῦτο καὶ μέλλουσι ἐξουσιάζονται. Καὶ ἴδου πρὸς παρασκευὴν τῶν διδασκάλων τούτων τὸν ἀκλουσίων προκαταρκτικῶν Σχολῶν ἡμεῖς θεωροῦμεθα διδάσκαλοι τῶν ἐκ ὅσων Τάξεων Σχολῶν, καὶ γὰρ ἐνὸς ἀνάγκης εἰς τὴν σειράν μαθημάτων ἐν Πετροῦπολει, ἵνα προεκτήρηθη ἑσπερῶς πνευ ἱκανὸν γνώσεως ὡς πρὸς τὴν παιδαγωγικὴν ἑρώσει ἱκανῶν. Πάντας ἡμεῖς ἀναμετρίως ἀπαρχαίει τὸ ζήτημα: οἷος ἡμεῖς εἶναι ὁ διδάσκαλος ἐν τῇ προκαταρκτικῇ Σχολῇ. Ἡ γνώσις τοῦ προφορικοῦ αὐτοῦ φωτίζον καὶ κατανοοῖ τὰς ἰστορίας ἱκανῶν ἐν ταῖς παιδαγωγικαῖς μεθέρμασι καὶ ἐν τῇ Σχολῇ. Ἡ ἀρχὴ, ἡ ταπεινὸς ὡς βίαις τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Σχολῶν, ἀπαρῶγεται ἐν τούτῳ, ὅτι εἴτε οἱ Σχολαὶ ἐκλήθησαν οὐ μόνον διδάσκον τοὺς παῖδας, ἀναμετρίως αὐτοὺς προκαταρκτικῶς γνώσει, ἀλλὰ καὶ παιδαγωγῶν αὐτοὺς ἐν τῷ νεώτερον τῆς ἡλικίας Ἐκκλησιαστικῆς: ὅτι οἱ παῖδες ἡμεῖς ἑσπερῶς ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Σχολῇ μεθέρμασι τὰ τῆς προκαταρκτικῆς μεθέρμασι καὶ στήριζονται ἐν τῇ καλῇ χριστιανικῇ διδασκίᾳ τοῦ πνεύματος. Καὶ διὰ τοῦτο ἡ φροντίς τοῦ διδασκάλου θεωροῦνται εἰς τὴν μέριμναν τε τοῦ νοῦ καὶ εἰς τὴν διδασκίαν

τῆς καρδίας καὶ εἰς τὴν ἀνέγκασιν τῆς θαλάσσης τοῦ παιδός. Οὐδεὶς διαμαρτίζον τὸν παῖδα καὶ ἔχει δύναμιν μόνον πρὸς ἐν μέρος τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, ἀλλ' ἐνεργεῖν ἐπ' αὐτὸν ἐν παντὶ τῷ πληροματι τῶν διανοητικῶν, πνευματικῶν καὶ φυσικῶν δυνάμεων αὐτοῦ—τοιοῦτον δεῖ εἶναι τὴν σχέσιν τῆς Σχολῆς πρὸς αὐτόν. Παρασκευάζοντες τοὺς μέλλοντας διδασκάλους, ἡμεῖς βεβαίως ἐμπείρους καταστήσομε αὐτοὺς τῶν κρείστων μεθόδων τῆς διδασκαλίας τῶν γραμμάτων διδάξοντες τὴν ἀριθμητικὴν, διατρέφοντες περὶ ἅλα τὰ ὑποθεταζόμενα ὑπὸ τοῦ προγράμματος παρέχοντες τῷ νῷ αὐτῶν ἑκαίνο τε κεφάλαιον τῶν γνώσεων, ὅπως ἀναγκαῖα τῷ διδασκάλῳ τῆς Σχολῆς τῶν γραμμάτων. Ἀλλ' οὐκ ἐπιτρέφοντες τοῦ σκοποῦ ἱκανῶν, εἰ οἱ μαθηταὶ ἱκανῶν γίνονται ἴκανοι ἀριθμητικῶς μόνον προβλήματα καὶ γραφεῖν ἄνευ γραμματικῶν ἀφαρτημάτων. Πρὸς τὴν κρίσιν τῆς Σχολῆς τοῦτο ἴσως ἔστιν, — ἀνάγκη ὅπως ἡμεῖς ἀχαρίστως μετὰ τοῦ ἱερέως καὶ ὑπὸ τὴν χειραγωγίαν αὐτοῦ δογηθῆτε ἔχειν δύναμιν καὶ πρὸς τὴν (ἀνάπτυξιν) διδασκίαν τῆς καρδίας τῶν μαθητῶν ἱκανῶν. Πρῶτα ποιηθῆτε σπουδῆν περὶ τοῦτο, ὅπως αὐτοὶ ὡς εὐλαχρῶς καὶ ἀνοσηρῶς πιστεύοντες, ὅπως αὐτοὶ ὡς καλῶν χριστιανῶν ἰσχυροῦνται.

Διαπίθετε θερμαίνειν τὰς καρδίας τῶν παιδων, οὗς αὐτοὶ μέλλουσι διδάσκειν, τῇ ἀγάπῃ πρὸς τὸν Χριστὸν, τὸν ἐνταλόμενον ταῖς Ἀποστόλοις αὐτοῦ μὴ καλεῖν τὰ παιδία εἰλεῖν πρὸς Αὐτόν. Καὶ ἡμεῖς ὄντες τὰ παιδία πρὸς τὸν Πνευματικὸν Ἰησοῦν, τὴν πηγὴν παντὸς ἀγαθοῦ καὶ ἁλῆος. Ἀποκαλύπτουσι ταῖς μαθηταῖς ἱκανῶν τὴν ἁλίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησιαστικῆς ἀναλλασσόμενης φιλοφροσύνης τῆς Εὐαγγελικῆς διδασκαλίας ἐν ἀνεπὶφο καθαρῆτη, τῆς φιλοφροσύνης παραχρῆσιν: πᾶσαν ἀσχερῶς τοὺς τῆς γῆρας τρέφοντες πρὸς σωτηρίαν, τῆς κρείστων διδασκαλίας ἡμῶν ἐπὶ τῆς γῆς, τῆς ἐπιμαρτίζουσι ἡμεῖς εἰς τὴν ἀθανάσιον καὶ τὴν ὄψιν ἐν οὐρανῷ. Φάλλουσι οὖν ταῖς μαθηταῖς ἱκανῶν τῷ Κυρίῳ, ἀναπτύσσονται ἐν αὐτοῖς ἀγάπῃ πρὸς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἱεροφάνειαν. Τὸ μεγαλοπρεπὲς τούτης τῆς ἱεροφάνειας, τὸ εὐκαλοματικῶν παραχρῆσιν τῶν εὐχῶν ἀνοφοῦν τὸν νοῦν καὶ πλάττουσι τὸ εὐκαλοματικῶν παραχρῆσιν ἐν ταῖς φάλλουσι. Ἡ γνώσις τοῦ ἀθανάτου καὶ καὶ φάλλου ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ ἑσπερῶς καὶ διὰ τοῦτο, ὅτι προφυλάττει τὰ παιδία ἀπὸ τοῦ κινδύνου τῆς ἀλήθειας τῶν κακῶν μεμαρτημένων γραμμάτων. Τὰ καλὰ μεθέρματα τῶν μαθητῶν ἱκανῶν τρέφουσι ταῖς ἀνοσηρῶν ἐκ τῆς ἱστορίας: τῆς Ἐκκλησιαστικῆς καὶ τῆς ἱστορίας τῆς σωτηρίας ἡμῶν εἴτεται αὐτοῖς τὸν χαρὸν τῶν μαρτύρων, τῶν ἀποφραζομένων τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν τῷ ἐκαστῷ θανάτῳ καὶ καταχρῆσιν τῷ κίρῳ εὐκαλοματικῶν παραχρῆσιν ἀγάπῃ πρὸς ἑαυτοὺς, ὅτι τῷ πᾶσι Αὐτοῦ καὶ τῷ σπουδαῖο θανάτῳ ἐλεηθῆσαν ἡμεῖς ἀπὸ τοῦ θανάτου καὶ τῆς φθορῆς. Ἐσπερῶς ποιηθῆτε τοὺς νεώτερος τῆς ἱστορίας τῶν χριστιανῶν ἀσχερῶν, ἀποκαλύπτουσι τὰ καλλὰ εἰς πᾶν καλῶν τῆς ἀγαθῆς εὐκαλοματικῆς, οἰκίους καταστήσομε αὐτοὺς τοὺς διδασκάλους τῆς Ἐκκλησιαστικῆς, ταῖς τῆ ἀρετῆς σοφίᾳ ἀποκαλύπτουσι τὸν νοῦν καὶ τὴν σφαιρῶν τῶν θεολογικῶν ἀληθειῶν τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας.

είσαγάγετε αυτούς εις τας συναγωγάς των ηγγεμόνων μαρτύρων και των ιεραρχών της Έκκλησίας της Ρωσσίας, των διδασκόντων τους άλλους αιώων και μέθοδους. Γνωρίσατε αυτούς τα έργα των μεγάλων συνακτών της ρωσικής γης, τας φροντίδας των Αυτοκρατόρων Μοναρχών περί της πίστης και του κράτους του Ρωσικού κράτους. Παιδευομεθα εν άρρασίαις τῆ Βασιλεί, τῆ τῆ Έαυτοῦ έξουσίῃ συνοκοδοῦναι εις ἕν μέγα θλον τὰς ψυχὰς και τοὺς λαοὺς, τοὺς οἰκοδοῦναι τὴν Ρωσσίαν. Ἐθίζετε αὐτοὺς οἰθεοῦναι τὴν μνήμην των ἀνδρῶν, των ἀνδοτελιῶς διακονησάντων τῆ ἀγαθῆ τῆς πατριδος, ὡς και των θέντων τὴν ζωὴν αὐτων ὑπὲρ αὐτῆς. Ἀποκαλύπτειτε πρὸ των μαθητῶν ἡμῶν, τὸ μεγαλειον των ιστορικῶν αὐτῆς τοχῶν. Ἀνατρέφοντες τοιαύτας διδασκαλίαις τὰς καρδίας των μαθητῶν ἡμῶν, ποιηθε ἴδιον οπουδὴν και περί τοῦτο, ὅπως δυναθῆτε παιδαγωγῆσαι τὴν βούλησιν αὐτων. Ἐπὶ τῆ χαριτωγίῃν άλλου ἀνάγκη ἐπισταθεῖν ἄγειν αὐτοὺς. Ἐνεργεῖν δὲ ἐπὶ τὴν βούλησιν των άλλων δυναται μόνον ἐκείνοις, ὡς αὐτοὺς κίετται αὐπαθῆ βούλησιν. Πρὸς ἀντροπὴν χαρακτηρῶς ἀπαλύτως ἀναγκαιοὶ τὸ ἐπισταθεῖν ὑποτάξει τὴν βούλησιν ἀναγκαστικαίς ται δὲ αὐτῆς κανόσι. Και τοὺς μέλλουσι διδασκαλίας οὐκ ἔστι μὴ εὐχεσθαι πρώτα εθισθῆναι εις τὸ αἰθεθῆναι του καθήκοντος. Ἐπὶ τοῦτο τὸ μέρος τῆς ἡρώσεως ἡμῶν στρέψατε ἴδιον προσοχὴν. Ἐν ἕκ των ἐλαττωμάτων του ρωσικού λαοῦ ἐμπεριέχεται και ἐν τοῦτω, ὅτι πρὸς τῆ σπανίῃ πρόφτη, και ἀπότη, και ἱκανότητι εις τοὺς ἀγῶνας τῆς αὐταπαρνήσεως, οἱ ἄνθρωποι παρ' ἡμῶν πλειοτετα; άλλων ἐμπεριέχονται τῆς συνοδῆσεως του καθήκοντος θε και θε παντός; ἐκπληροῦν τὸ καθῆκον. Δαί τὴν Σχολήν, παιδαγωγῆσαι τοὺς ἄνθρωποις, στειρίζειν αὐτοὺς ἐν ταῖς καλαῖς ἡεσιν, ἰθίζειν αὐτοὺς εις τὴν εὐνοουδῆσιν και τὴν ἐπιμύλαιον ἐν παντί, και θε ἐν ταῖς ἐλαγίσις και θεούτοις ἔργοις. Πλάσσετε οὖν ἐν ταῖς μαθηταῖς ἡμῶν τὸ αἰθεθῆναι του καθήκοντος, ἀντέχετα, ὅπως αὐτοὶ πρῶτῶσι καλῶς πάν, ὅταν ἐπιχειροῦσι.

Διὰ μνήμης ἔχετα, ὅτι ὁ διδασκαλός ὀφείλει σπουδαίον προσοχὴν στρέφει και ἐπὶ τὸ ἔθε των παιδιῶν αὐτῆ προσέχει φαί ἐπιτηρεῖν ἐπὶ τῆς καθαριότητος των χειρῶν αὐτων, και καθ' ἑαυτοῦ ἐπὶ τῆς καθαριότητος αὐτων. Και τὸ πτωγὰ παιδία ἔστιν ἰσταν νίσταν και κτωίζειν. Δαί δὲ τὴν σφραγίδα τῆς τίσεως, τούτου του ἀνεγκαιου ἔρου πάσης καλῆς Σχολῆς, κίεθαι ἐν πανί τοὺς τῆς Σχολῆς. Ὁ καλὸς διδασκαλός τῆ οἰκίῃ ἑαυτοῦ παραλείπει ὀφθαί διδῆναι τὰ παιδία τὸ εὐπεροῦτερον ἐν ταῖς πατῆ των ἀνδρῶνων συνοκωτοραίς, τὴν θε παντός προθυμίαν ἀνταρθέσθαι των πλῆσιον, των οαθεσπῶν πρὸς τοὺς πρσθυτέρους, τὴν ἀγάπην πρὸς πάντας τοὺς παρὶ ἑαυτοῦ. Αἱ ἔθραι και αἱ ἄγροικαί ἐκπρῶτος οὐκ ἔσταν ἐν τῆ χριστιανικῆ Σχολῆ. Ἡ χριστιανικὴ εὐαγγελία ἔστιν τὸ κρῖνον εὐαγγελου των παιδιῶν των Ἐκκλησιαστικῶν Σχολῶν. Τῆ καλῆ διδασκαλῆ προσέχει ἀθαλαίπτωσι μαρτυρῆν παρὶ τῆς ψθικῆς διακρίσεως των ἑαυτοῦ μαθητῶν, παρῆσθαι ἡεουγενίζειν αὐτοὺς, ὑπερκοῦσαι τὰς κακὰς κλίσεις και στειρίζει

ἐν ταῖς καλαῖς χριστιανικαῖς ἡεσιν. Ἐμπνέετε τοὺς μαθηταῖς ἡμῶν, ὅτι δυναται διδῆσκον τὸ καλὸν μόνον ἐκείνοις, ὡς αὐτοὺς ποιῆ τὸ καλὸν ἐν τὸν βίον του διδασκαλοῦ θε εἶναι ἀθαλαίπτωσιν ἑκείνων των ἀρχῶν, ὡς αὐτοὺς διδῆσκει. Οὐκ ἔκείνη, εἰ αὐτοὺς ἄλλο διδῆσκει και ἄλλο ποιῆ, και ἐν τῆ ἔργῃ αὐτοῦ ὀφείλει μαρτυρῆσθαι τῆς ἐντολῆς του Σωτῆρος, του εὐαγγελου; κατακρινοντες τοὺς σκαυδίζοντας τοὺς μικροὺς, τοὺς αὐτω προσφιλῆς τῆ καρδίῃ του Θεοῦ Διπρωτοῦ. Γνωρίσατε, ὅτι κατὰ τὰ ἔργα ἡμῶν κρῖνοσι και παρὶ των μαθητῶν ἡμῶν, και θε τούτω παντὶ μέτρῃ ἀπορῶμετα πάν τὸ δυναμικον κωλύειν τὴν πρόδοσιν τῆς φωτιστικῆς ἡμῶν ἡρώσεως. Παρῆροῦσατε ἑαυτοὺς και θε ἐν ταῖς τοιαύταις ἐνεργείαις, αἴτινες ἐν ἄλλῃ οὐκ ἂν διδασκαλικῆ κατασκευῆ ἡδύοντο ἐν μὴ φανῆναι ἰπνοειδιστοι. Ζῆτε σπουδῆ ταῖς ἑαυτοῦ τῆς ἡγίας Ἐκκλησίας, μὴ παραβῆναι τὰς νησεῖας, παρῆροθε μὴ κτωίζειν. Συναδῶτες τὴν σημασίαν του μεγάλου ἔργου, ὅταν διακονοῦσατε, ἀπορῶμετα πάν, ἕτι βλάσειν ἐν τὴν πρόδοσιν του ἡγίου ἔργου.

Ἐν ταῖς ἕκ δύο Τάξεσιν Σχολαῖς, ἰδίως ἐν ἀρχῆ ἡμεῖς μέλλετε διδῆσκον οὐ μέγαν ἀριθμὸν μαθητῶν. Τὸ πρῶτον τούτω λίαν εὐχάριστοι. Ἐχοντες ἐν τῆ Τάξει παρὶ τοὺς 20 ἄνθρωποις, ἡμεῖς δυνασοθε ἄγρις μαρτυρῆσαι τὰς ἰδιότητας ἐκείνου και συμπεριροῦμενοι αὐταῖς ὀφείλοισιν τὴν διδῆσκον αὐτοῦ. Ἐν παντὶ φοίτῃ ἐπέχετα αὐτοὺς, ὡς ἡμῶς παρακαλοῦθε, ὅπως τὰ κακὰ αἰθεθῆματα μὴ μεταποῦνται εις κακὴν διαθεσιν του πνεύματος; ταῖς ἐκ καλαῖς αἰθεθῆμασι ἔθετα τέτοις. Ἀσπῆδῶς εἰθετάτε τὰ χαριώματα και τὰς ἱκανότητας των μαθητῶν ἡμῶν. Παρῆροθε κατανοῆσαι τὰ εὐχῶντα ἐν αὐτοῖς ἑορῆματα τῆς φύσεως. Ζητεῖτε τοὺς τὰ μέλλετε εὐρεῖν ἐν ταῖς μαθηταῖς ἡμῶν, και μὴ ἐπιλανθῆναθε ἀνακωκοῦσθαι παρὶ αὐτων τοὺς δυναμικῶν συνταλῶν τῆ περιτῆρου αὐτων ἀνακτίσει.

Θρησκωτικῶς ἑαυτοῦ ἑαυτοῦ τὸ πνεῦμα, πεπαιδαγωγῆμενο ἐν τῆ κωίρα τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὡς ἀρρωποῦμενο τῆ Βασιλεί, ἡεούτως ἀγαπῶντας τὴν πατρίδα, ἐπιμύλαιον ἐν τῆ ἔργασί, κίεθαι τὴν διαγωγῆν, ἀρρωποῦμενο τῆ κίεθαι αὐτων, ἀγαπῶντας τὰ παιδία, οἱ διδασκαλοὶ των Σχολῶν των γραμμάτων εὐκομῶσονται εις τὴν πύρην αὐτων κωνοσίαν ἐκείν τὸ φῶς τῆς διδασκαλίας, ὅταν αὐτως ἀναγκασίον τῆ λαῶ ἡμῶν. Ἡ εὐαγγελικὴ παιδαγωγικὴ ἑορῆσι τῆς Σχολῆς πρὸς τοὺς ἐνοκοῦντας διαθεσίαι θε των ἕκ δύο Τάξεσιν Σχολῶν εὐρεῖται καθ' ἑαυτοῦς τούτους, ὅπου μέλλουσι διδῆσκον οἱ μαθηταὶ τούτων των Σχολῶν. Συμπεριροῦσι τοὺς διαφῶρος ἐπιτηρεῖν ἡμῶς θε παρὶ ταῖς ἕκ δύο Τάξεσιν Σχολαῖς συνοκῶναι λαχωνίας, κῆσους κωποτήροισι, μελλωτοραίς, και ὡς δυνατὸν και θε δια τωραμα ἡμῶν Σχολῆς. Ἡ ἐμπεριροῦ τῶν βεβαλιτωμένων συστημάτων τῆς τωραμα τῆς γῆς δυναται αἰθεθῆσαι τοὺς κίεθαι τῆς συνοκῆσεως τῆς Σχολῆς και γαίεσθαι πρῶτῶσι τοὺς γαίεθαι ἡμῶν. Ἡ ἔργασί ἐν τῆσ, λαχωνίας, ἡ ἔργῃ κίεθαι πῶσης γωνοκωτικῆς ἑορῆσι θε πρὸς τὴν ἡεθαι των μαθητῶν και ἐνεργεῖται τὰς φυσικὰς αὐτων δυναμικῶν, ὡς παρὶ τῆς ἀνακτίσεως, φροσποῦσιν τῆ ἀρχῆ τῆς Σχολῆς. Ἀδύνατοι ἔσταν ἔργασίαι

ἐν τούτῳ καὶ ἐν ἐκείνῳ ἀρμενίως δύνονται καθ' ἡμέραν ἐφαρμόζειν τῆ βίῳ πᾶν, ἕτι ἐδιδάχθησαν ἐν τῇ Σχολῇ.

Αὗται αἱ μέλλουσαι μητέρες, διδάσκουσαι κατὰ τὰς μητρὰς τοῦ χειμῶνος νόκτας τοὺς παῖδας αὐτῶν τὰ γράμματα, ἐκχέουσαι ἐν ταῖς σκοτειναῖς καλόβαις τὸ φῶς τῆς Σχολικῆς διδασκαλίας, οἷον ἕραλος προσκαρτεροῦσα τῇ καλιπομφῇ τῆς πατρίδος καὶ ἔσον ἀνακατορίσασα τοὺς μύθους τῶν διδασκαλῶν τῶν προκαταρκτικῶν Σχολῶν!

Ἐν τέλει οὐ δύνανται μὴ εἰδῆσθαι ἑαυτὴν προσκτιθεῖσθαι κατὰ τὴν ἁρμογὴν ἑαυτῶν ἐν ταῖς ἐν Καζάνῃ παιδαγωγικαῖς μαθήμασι ὡς δυνατόν πλείονα περιουσίαν γνώσεων, δυναμένων χρησιμεῖσαι πρὸς ἕραλος τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν ἑαυτῶν, τῶν παρασκευαζομένων εἰς τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα ἐν ταῖς Σχολαῖς τῶν γραμμάτων. Πρὸς ἐπιτυχῆ ἀνάπτυξιν τῶν Σχολῶν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν παροικῶν ἀπολύτως ἀνάγκη ἵδρι σκοπεῖσθαι περὶ τὴν παρασκευὴν πολλῶν χιλιάδων ὠμοποτῶν τοῦ λαοῦ, κακτερωμένω χρησίμοις πρὸς τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα γνώσεσι, εὐδαιμονομένοις, ἀγαπῶντων τὴν Σχολὴν καὶ προθύμων μετ' αὐταπαρηγόρευσι μοχθήσαι πρὸς τὸ κοινὸν ἀγαθόν.

Ὁ Κύριος στείρει τοὺς μύθους ἑαυτῶν τῇ ἀρετῇ προΐδω. (Ck. Πρωτ. βιβλ. κτ. Περσ. Βιβλ. κα 1897 γ. № 30. Стр. 1038—1040).

XIII.

ΛΟΓΟΣ

ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῆς ἐν Καζάνῃ Γ. συναλεύσεως τῶν ἱεραποστόλων πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν, τὴν 22 Ἰουλίου 1897 ἔτους.

Προσηγορῶν ἑαυτὴν, ἀδελφοὶ πατέρες καὶ ἀδελφοί, εἰ συνείθετε ἐν Καζάνῃ εἰς τὴν τρίτην συνέλευσιν ἱεραποστόλων. Αἱ δύο πρῶται συνέλευσεις, αἱ κατὰ τὸ ἔτος 1887 καὶ 1891 ἐν Μόσχῃ γινόμεναι, οὐκ εἴδον ἀφελῆσαν. Τοῖς μύθοις τῶν πατέρων ἱεραποστόλων φανεροὶ ἐγένοντο πολλοὶ σιγήσαι, συνάλλεσθαι τῇ προΐδῃ τῆς ἁγάπης τῶν ἱεραποστόλων ἐν μέσῳ τῶν αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν. Ἡ εὐσέβεια τῶν ἱεραποστολικῶν συνέλευσεων μαρτυρεῖ περὶ τῶν μερῶν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας περὶ τὸ νοθεύειν τοὺς πληρωμένους, προσκλιθεὶς εἰς τὴν ἀνίτητα τῆς πίστεως τοὺς ἐκπεσόντας ἐκ' αὐτῆς καὶ τέλος σταθῆσαι τοὺς πιστοὺς ἐν τῇ ἀρετῇ κατανοήσας τῶν ἀληθειῶν τῆς τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας. Χαίρων ἐπὶ τῇ ἐπιείκῃ μετ'

ἑαυτῶν, ἀδελφοὶ πατέρες καὶ ἀδελφοί, οὐ δύνανται μὴ δεῖναι τύπον τῇ βαθεῖα λόγῳ. Οὐκ ἔστιν ἐν τῷ συνεδρίῳ ἑαυτῶν ὁ ἀείμνηστος πρεσβύτερος τῶν δύο πρῶτων συνέλευσεων, ὁ πατὴρ ἀρχιμανθόντης Παῦλος. Πολλοὶ εἰ ἑαυτῶν οὕτως ὁ καλὸς προθύτης μὲν εἰσασί ἐν μνημῇ καὶ προσφιλῆς. Αὐτοὶ ἐκ νεότητος αὐτοῦ ἐπιλανθάνο ἐν τῷ σκότει τοῦ σχίσματος. Ὁ ἐρανονητικός αὐτοῦ νοῦς ἐξήγει τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' οὐκ ἰκανοῦτο τοὺς ἀνεοζωῆς τύποις τῶν διδασκαλιῶν τοῦ σχίσματος. Ἐνόησεν, ὅτι τὸ σχίσμα, ὡς ὁ παλαιὸς Ἰσραὴλ, οὐκ ἔγνω τὸν νόμον τῆς δικαιοσύνης. Καὶ ὁ πατὴρ Παῦλος, ἐν συνειδήσει κατανοήσας τὸ μὴ ἀληθές τοῦ σχίσματος, μέχρι τέλους τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ ἀδίκως διεκίνησε τῇ ἀληθείᾳ. Ἦν αὐτοχῆς, ὅτι εἶδε τὸ φῶς ἐν τῇ μετὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐνώσει, καὶ ἔλαχε φωστῆρα τούτῳ τῷ φωτὶ τοὺς ἐν σκότει καὶ κατὰ θανάτου καθημένους ἀδελφοὺς αὐτοῦ. Πάντας τούτους ὡς καὶ τοὺς ἀφαιρηνοῦντας περὶ τῆς πίστεως οἱ ἀδέχετο μετ' ἀγάπης, φερόντο μετ' ὑπομονῆς, ἀπεκαίοντο τὸν νοῦν τῶν Γραφῶν, γνώσεσι καθίστα αὐτοὺς τὰς γνώμας καὶ τὴν διδασκαλίαν τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ἦν διδάσκαλος καλός, οἱ πρεσβύτεροι ἀπεκρίνεσθαι παντὶ τῷ ἐρωτῶντι αὐτὸν περὶ πίστεως. Καὶ συνήρουν πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν διὰ τοὺς ἐραπίστους μόνῃ τοῦ ἁγίου Νικολάου καὶ ἐκ τῆς Λαθρίας καὶ ἐκ τῆς γῆρας Δὸν καὶ εἰ ἄλλων τίπων, τῶν ἑγγίς καὶ μακρῶν, μικροὶ τε καὶ μεγάλοι συνήρουν διὰ διδασκαλίαν καὶ ἐξηγήσιν τῶν ταρταροῦσθαι αὐτοὺς ἀμφηβόλων. Καὶ πάντας ὑπεδέχετο φιλοφρόνως καὶ μετ' ἀγάπης. Περὶ τὸ τέλος τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ πολλὰς ἀσθενεῖς ὡν ἐπιλανθάνοτο καὶ τῆς ἀσθενείας, ἀνακτιροῦσθαι τοὺς συζητηταῖς τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς σωτηριώδους ἐ' αὐτοὺς ἁμαρτηῆς ἐν τῇ ἀρετῇ Ἐκκλησίας. Πόσοις ταῖς δυνάμει τῆς καθαρῆς ζωῆς αὐτοῦ ἔλαχε ταύτην τὴν Ἐκκλησίαν. Ὑπεκαίει τοὺς σχισματικούς, πολλὰς λέγων περὶ αὐτῶν: οἱ παλαιότεροι, πιστεύουσιν εἰς τὸν Χριστὸν, ἀλλ' οὐ καίθησθαι αὐτοῦ, οὐκ ἐκκληροῦσι τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ καὶ ἄλλοις ἐκαστοῖς. Τῆ τῶν ἁγίων πατέρων ἐρανοῖα τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ ἐκαρτερο νοθεύεται καὶ πᾶσι αὐτοῖς. Οὕτως ὁ εὐθεὶς τοῦ φωστῆρα αὐτοῖς τῷ φωτὶ τῆς ἀρετῆς διδασκαλίας ἵδρι ἀνεπίγνω αὐτῶν. Πολλοὶ εἰ ἑαυτῶν οὐκ ἀπαι ἐτυγχάνομεν ἑαυτῶν ἐν τῷ πενηντῷ καλλίῳ τοῦ προσηγορῶντος, φέροντο παλαιῶν χειρωμένω χιτῶνα (ἐνταρίον), ἡμικατακλινομένοι, ὅτι ἀπαρηγόστα ἐκ τῶν σκόπων καὶ τῆς νόσου. Ἦ ἦν αὐτοῦ ὡσεὶ ἐσθένοντο, ἀλλ' ἦμα ὡς ἔρχετο λόγος περὶ Ἐκκλησίας, ἡ προσήγγετέ τι παλαιότητα ἢ συναρπαστῆ μετὰ ἀμφηβόλων ζητημάτων περὶ πίστεως, καὶ ὁ ἡμέτερος πατὴρ Παῦλος καθίστατο ἀγνώριστος. Ἐν ταῖς ἐρηλατικαῖς ἤπειται ἡ ἀποκλήων τῆς ζωῆς διανοῖα, τὸ στίγμα φηνοῖτο καὶ ἐκ τοῦ ἐπισημομένου πρεσβυτεροῦ στήθεος ἐξήρχετο καλὸς, συνειζῶν, διδακτικὸς λόγος, ἀίχρα λωπίζων τοὺς ἀρετῆς τῷ βαθεῖ τῆς θεολογικῆς γνώσεως, τῇ ἀρετῆς τοῦ λογικῶς κατέστασθαι καὶ τῷ καλλίῳ τῆς ἀρετῆς καὶ σφοδρῶς ἐσθένοντο. Ὁ ἀείμνηστος διδάσκαλος ἑαυτῶν οὐκ ἀνέχετο θεσημοῖς μετανοῖς καὶ φθαρτοῖς ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐν τῷ εἰχε τὸν λόγον τοῦ Ἀποστόλου, ὅτι κατὰ φρόνημα

γράφει ἐν γράμματι πρέσβητος, ἀποδείκνυσι ὅτι ἐπιφυλάξει καὶ πρὸς στρατηγὸν τῶν ἐρθεδιῶν ἀποστολῶν ἐν τῇ γνώσει τῶν ἀληθειῶν τῆς θείας πίστεως. Αὐτοὶ ἀναγγελλοῦσι τῇ ἀγάπῃ πρὸς μελέτην θερηκοῦτων ζητημάτων καὶ πρὸς ἀνάγνωσιν θεολογικῶν βιβλίων. Πλὴν τῶν ἐρθεδιῶν μέγα ὄφελος ἐστὶν ἐκ τῶν ἱεραποστολῶν ἀποκέρσαι τὸν μαρολησμένον τῇ ψευδοδιδασκαλίᾳ τύπον. Ὁ ἀρωμαζόμενος τῷ ἔργῳ αὐτοῦ ἱεραποστολῆς, ἀρωμαζόμενος εἰς τοιοῦτον τύπον, κατὰ συμφωνίαν μετὰ τοῦ ἱερέως τῆς παροικίας ζητήσῃ κατὰ ἰουδαίαν μετὰ τῶν γράμματα εὐδίων, ἢ τὰ μέγιστα διακρινόμενος ἐκ τῶν σχηματικῶν ἢ αἰρετικῶν. Ἡ μετὰ παιδὸς ἰουδαία τοῦ ἀπέχουτος εὐαγγελιστοῦ, ἢ πρῶτοντα τίνοια πρὸς ἀπικαλοῦν τῆς θεϊκῆς διδασκαλίας περὶ τῆς θείας πίστεως, ἢ ἕως κριτικῆς περὶ τῆς μὴ ἐρθετικῆς τῶν ἐκποίντων ἀπὸ τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας, ὕπνουται ἀρβαλλοῦσιν σφάρματα τῆς χάριτος τῆς σοφίᾳ τοῦ συνδιαλεγόμενου. Ὁ φιλόστοργος λόγος τοῦ ἱεραποστολῆ, ἢ ἀποκρίσι τοῦ ἐπισκοπιατικοῦ, ἡγεμονικῶν τῶν, ἢ τῆς φιλοπρόθυμου φιλανθρωπίας, ὕπνουται ὄφελον τὸν συνδιαλεγόμενον καὶ καταθέσει τὸν νόον αὐτοῦ εἰς γνώσιν τῆς ἀληθείας. Ἐν τῇ ἰστορίᾳ τῆς ἱεραποστολῆς ἤρην οἱ εὐαγγελιστῆς τοῦ πατρὸς Παύλου κεινοῦ παρόντων ἐνταῦθα ἱεραποστολῶν προέβλεπον εἰς ζωὴν νέας παροικίας καὶ συντάλασαν τῇ ἀνοσίᾳ τῆς θείας Ἐκκλησίας πολλῶν χιλιάδων σχηματικῶν. Τὰ ἴσως τῆς ἐκ τῶν ἱεραποστολῶν ἀποκέρσεως τῶν χαρῶν καὶ τῶν καρῶν τῶν μαρολησμένων τῇ σφύρῃ καὶ τῷ σχήματι, καταρτιστικῶν ἐνταῦθα, ἐν οἱ ἐκκαίνονται τῇ Ἐκκλησίᾳ πολλὰς ζωῶν ἡγιαστικῶν καὶ ὕπνουται μὴ ἀκούει τῆς ἀληθείας, ἐν ἡ ἀγγελοῦ αὐτῆς μὴ εἶδῃ πρὸς αὐτοῦ. Μέγα ὄφελος τὸ ἔργον τῆς ἱεραποστολῆς οἱ Ἐκκλησιαστικαὶ Ἐχθροὶ. Ἡ χαρηνόρις σφάραξ, ἢ ἐν ταῖς ταῖς Ἐχθροῖς ἀποδιδραμῆ τῆς ἐραδῆσαι τοῦ Νόου τοῦ Θεοῦ, διατίθηται τοῖς καλοποιήτοισι πρὸς αὐτοῦ. Αὐτοὶ παρατηροῦνται ταῖς, ἐν οἱ καίτοι αὐτῶν γίνονται ἱεραποστολῆς τῆς θείας Γραφῆς, οἱ δὲ καίτοι γνωρίζουσι τῷ εὐαγγελίῳ τῆς διδασκαλίᾳ τῆς Ἐκκλησίας καὶ μελλοῦσιν τὴν κληρικὴν πρὸς αὐτῆς ἔργον τῶν γενέων. Ἐργον πολλὰ παρῆρα παραλείψματα, εἰσακτῶν ὕπνουται, πῶσι ἢ εὐκαταρτιστικῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἐχθρῶν συντάλα τῇ μελίᾳ καὶ ἐκ τῆς ἐπιφύσεως τῆς ἔχθρας τῶν σχηματικῶν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν. Οἱ γενεὶς δὲ τῶν καλῶν ἰρηνόων τῆς διακονίας τῆς ἀγάπης, τῆς προσέσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ πρὸς τοὺς ἐκ τῆς ἀπεχόμενους. Οἱ καίτοι ἐν ταῖς εὐαγγελιστικῶν ἔργοις ἱερέων ἀπάρωνται τοῖς γενεῖς ταῖς ἐρωτήσεσι περὶ ταῖς, πῶσι ἔστι κληρικῶν ζωῶν αἰώνων μὴ μετέχοντες τῆς τραπέζης τοῦ Κυρίου. Ποτηροῦσιν ἐν τῇ ἐρθε διδασκαλίᾳ, αὐτοὶ εὐ μόνον ἀποκρίων ἐν τῇ Ἐχθρῇ τῶν φαντασιῶν, ἀλλὰ καὶ προσηγορεύοντες εἰς κλήρῳ ὕπνουται μετὰ τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτοὶ ἢ σφάραξ τῆς Ἐχθρῆς διὰ τὸν ἕνα ἔργον πρὸς τοὺς ἐν αὐτοῖς διδασκόμενοι καθηγηταί. Ἐγγερόμενοι εἰς τὴν Ἐχθρῆν, αὐτοὶ ἀποκρίωνται τῆς ἰουδαίας μετὰ τῶν ἄλλων καλῶν, μὴ ψευδόμενοι βιβλιολογικῶν τῆς τῶν τοῦ ἕνα εἰς κοινῆς ἀποκρίσεως, ἔργον εἰς τὸν κατὰ

μίσον καὶ ταῖς χερσὶν ἔντινον ὕμνον. Ἡ καλὴ ὕμνον τῆς Ἐχθρῆς καθὼς ἐμάλισον αὐτῶν τὰς καρδίας. Ἡ προσεκτικὴ διάθεσις τοῦ πνεύματος εὐκρίσει τῷ ἱεραποστολῆ κόμην καὶ αὐτοῦ εἰς τὸν νόον τοῦ Θεοῦ. Διακρινόμενοι τῇ ἐρθε διδασκαλίᾳ, εἰ καὶ μὴ πῶσι, αὐτοὶ ἐνοθεῖονται τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀποκρίωνται ἐκ τῆς Ἐχθρῆς ἀκαρπιακῶς οὐ μέλλουσι φέρουσαι πρὸς τοὺς ἐρθεδιῶν μετὰ τῆς ἐχθρικῆς περιφρονησεως, τῆς προσέσεως ταῖς ἀρχαῖς σχηματικῶν. Ἄρα ἡ Ἐχθρῆ, στρατηγὸς τὴν ἀγάπην καὶ τὴν συμφωνίαν ἐν ἀνθρώποις, ἐρθε κατὰ τὸν τελευταῖον χρόνον ἐπιφυλάξει συνεργῆσαι τῆς ἱεραποστολῆς. Μέγα ὄφελος ταῖς τῷ ἔργῳ τῆς ἱεραποστολῆς οἱ διαφόροι ἐκδόσεις, εἰς ἐπιφροῦσιν ἐν εὐαγγελίῳ κληρικῶν βιβλίων, φυλλοδίων, ἔργων καὶ περιοδικῶν, ἀρωμαζόμενοι τῇ μελέτῃ τῶν ζητημάτων τῶν ἀρωμαζόμενων τῆς ἱεραποστολῆς. Κατὰ τὸν ἐνωστῶτα χρόνον οἱ τῆς Ἐκκλησίας ἐχθροὶ καὶ παντοῖα αἰρετικὰ ἀποκρίωνται περὶ τὴν τῶν τῶν, πάλισιν ἐν αὐτοῖς τῶν καὶ ὕμνον διακρινόμενοι παντοῖον βιβλίων, φυλλοδίων καὶ φύλλων, διακρίωνται ἐννοίας ψευδεῖς καὶ κριτικῶν αὐτοῦ περὶ τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ κοινῶ καλοῦ, τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου. Ὀρθολογιστικῶς, ἐν δὲ τὸν ἕνα κατὰ ταῖς τοῦ κοινῶ ἀγάπης μετ' ἀκαρπιακῶν καρπιαῖς τοποῦν καὶ διακρίωνται ἐν τῷ λαῷ ἐκδόσεις, ἀκαρπιακῶν ἐρθε ἐννοίας περὶ τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ κλήρου, περὶ τῆς Χριστιανικῆς ἠθικῆς, περὶ τοῦ φέουτος καὶ τῶν κληρῶν τῶν αἰρετικῶν καὶ σχηματικῶν. Ἀνάγκη παρῆρα τῷ λαῷ ἰσὺ καὶ καλὴν παιδαγωγικὴν τροφήν, ὕμνον συντάλα τῇ πνευματικῇ αὐτοῦ ἐκδόσει. Τὰ δὲ τὸν λαόν βιβλία γραπτῶν γλώσσων ἀπλή καὶ σφαιρῶ, ὕμνον τεχνικῶν παραποθέσεων εἰς δημοτῆ διδασκτικῶν. Ἡ εὐκρινὴς κακοποιήσις τοῦ γράφοντος καὶ ἡ ἀπλήτης τῆς ἐκδόσεως κακοποιήσις τῶ βιβλίων προσέσει τῷ ἀναγνώστῃ. Οὐκ ἔστι μὴ χαίρειν, ἐν ἐν τῷ τελευταίῳ χρόνῳ ἐπιφροῦσιν ἐκδόσεων σφαιρῶ ἐκδόσεων, γρηγοῦσιν τῷ λαῷ ἱεραποστολικῶν. Μεταρρυθμιστικῶν ἐνταῦθα «Ἀδελφικῶν Λόγων», «Τῆς Λαοῦ τῆς Ἀγίας Τριάδος φύλλων» καὶ τὰ βιβλιόμα, τοῦ Κιόβου «ἱεραποστολικῶν Ἐπιφροῦσιν», τῆς Μέσης «Ὀρθόδοξον Εὐαγγελιστικῶν» καὶ τῆς Γρηγοῦσιν «ἱεραποστολικῶν συλλογῶν». Πῶσις ταῖς ταῖς ἐκδόσεων, ὡς καὶ ταῖς βιβλίοις, ταῖς ἀρωμαζόμενοι τῇ ἐραδῆσαι τῶν διακρίων κληρῶν τῆς ἱεραποστολικῆς ἔργου, εὐκρινόμενοι ταῖς διδασκτικῶν. Οἱ τῶν παροικῶν ἱερεῖς ἐν τῷ ὕμνον παραποθέσει μεγάλῃ βοήθειαν παρακλιουδοῦσιν ταῖς διακρίων ἐκδόσεων, αὐτοὶ ὕπνουται αὐτοῦ γνωρίων καὶ ταῖς πνευματικῶν αὐτῶν τῶντων.

Ταῖς ταῖς καθὼς οἱ κληρῶ, εἰς τὸν ἢ ἱεραποστολῆ διακρίων δὲ τὸν ἕνα κατὰ τῆς ἀφροῦσιν καὶ τοῦ σχήματος. Ἐπίφροσιν, ἐν ἡ Κύριος σφαιρῶ ἀγάπης ἐπιφροῦσιν ταῖς μετ' ἀκαρπιακῶν κληρῶν τῶν εὐαγγελιστικῶν τοῦ Χριστοῦ, ἐν τῷ φῶς τῆς ἐρθε τοῦ Εὐαγγελίου διδασκτικῶν διδασκτικῶν τῶ αὐτοῦ τῶν αὐθεῖτων ἀνθρώπων ἰουδαίας, ἐν ἡ Ἐκκλησία κατὰ τὸν ὕμνον ἐν συντάλα μετὰ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν

νήσετε ἐκ τῶν χαλεπῶν ἐργασιῶν ἢ ἐκ τῶν πιεζουσῶν ὑμᾶς ἐξετάσεων. Πεποιθήσατε ἐπὶ τὸν θρίαμβον τῶν ἰδεῶν, τῶν ἀποδεδεγμένων ὑπὸ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς. Πρὸ δέκα καὶ τριῶν ἐτῶν, ὅτε ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Σχολή, ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Ῥωσίᾳ ὑφίσταμένη, ἤρξατο ἔμπροσθεν διοργανομένη, παρὰ τῇ Ἀγιωτάτῃ Συνόδῳ τὸ ὅλον διὰ τὰς ἀνάγκας πασῶν τῶν Σχολῶν ἦσαν μόνον 55,000 ρούβλια. Νῦν δὲ μετὰ παρέλευσιν 13 ἐτῶν δαπανῶνται ἐκ τῶν χρημάτων τοῦ Ταμείου τοῦ Κράτους 4.953,841 ρούβλ., καὶ ἐκ τῶν ποσῶν τοῦ φόρου διὰ τὰς γαίας ἐν τοῖς κυβερνεῖσι, ὅπου οὐκ εἰσῆχθη ἡ ἀρχὴ ἢ ἐπὶ τῶν γαιῶν—602,175 ρούβλ. Τὸ ὅλον δὲ 5.556,016 ρούβλια. Ὁ ἀριθμὸς πασῶν τῶν Σχολῶν ἤρξατο μέχρι 34,000 μετὰ 1.092,000 διδασκομένων. Ἀπὸ τοῦ 1895 μέχρι 1 Αὐγούστου 1897 ἔτους ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῶν Σχολῶν ἀπεστάλησαν ταῖς Σχολαῖς 8.370,290 βιβλία ἀξίας 1.386,137 ρουβλίων.

Ταῦτα τὰ δεδομένα εὐγλώττως μαρτυροῦσι περὶ τῆς ἀσυνήθως ταχείας αὐξήσεως τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς καὶ πληροῦσι τὰς καρδίας ἡμῶν βαθείας εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν ἀληθινὸν Μονάρχην, τὸν ἐν Θεῷ ἀναπαύμενον Αὐθέντην Αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον Γ' καὶ πρὸς τὸν Στεφανόφρον Γιὸν Αὐτοῦ, τὸν ἀγαπητὸν ἡμῶν Βασιλέα ἐπὶ τῇ πατρικῇ αὐτῶν προνοίᾳ περὶ τῆς προόδου τῆς δημοσίου ἐκπαιδεύσεως, τούτου τοῦ ἐνεχύρου τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς δόξης τῆς Ῥωσίας.

Πολλὰ ἐτελέσθησαν διὰ τὴν Σχολὴν ἡμῶν, ἀλλὰ μεγάλη καὶ ἐπίπονος πρόκειται ἐτι ἐργασία. Γινώσκουμεν ἡμεῖς καὶ τὴν ἀσθένειαν ἡμῶν, οἶδαμεν καὶ τὴν ἔνδειαν, ἀλλὰ πεποιθήσαμεν ἐπὶ τὴν πρόοδον τοῦ ἁγίου ἔργου. Καὶ ἡ ἐνέργεια τρέφει ταύτην τὴν ἐλπίδα. Καὶ ἐν τοῖς ἐγγύς καὶ ἐν τοῖς μακρὰν χωρίοις καὶ κόμαις ἐν παντὶ τόπῳ ἰδρύνονται νέαι Σχολαί, ἀκρατήσῃ κίματι ὁρμῶσι εἰς αὐτὰς οἱ παῖδες τοῦ λαοῦ. Ἐκατοντάδες ἀνθρώπων αὐταπαρνήσεως ἀνιδιοτελῶς ἀφιερῶσιν ἑαυτοὺς τῷ μεγάλῳ ἔργῳ τοῦ φωτισμοῦ. Ἄφθονοι ἔρανοι δίδονται ὑπὸ καλῶν ἀνθρώπων πρὸς σύστασιν καὶ συντήρησιν Σχολῶν. Ὡς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ταῖς ζωτικαῖς ἀκτίσι διαχεόμενον ἐπὶ τῆς γῆς, περιβάλλει αὐτὴν τῷ παικίλῳ κοσμήματι τῶν ὡραίων χρωμάτων, οὕτω καὶ τὸ φῶς τῆς διδασκαλίας τῆς Σχολῆς καλεῖ εἰς ὑπαρξίν νέας δυνάμεις καὶ χαρίσματα. Ἐν τῇ λόγχῃ τοῦ κυβερνεῖου τῆς Σιμολένσκης γινώσκουμεν μίαν Σχολὴν, ἧς ὁ καλὸς διδάσκαλος, ἐξετάζων τὰς ἰκανότητας τῶν μαθητῶν, ἠδυνήθη εὐρεῖν ἐν αὐτοῖς ὀλόκληρον τάξιν ἀνθρώπων, πλουσίως δωρημένων ὑπὸ τῆς φύσεως. Καὶ ἐξήλθον ἐκ ταύτης τῆς Σχολῆς ὀρητροὶ θεράποντες τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας, εὐφυῆς ζωγράφος καὶ πολλοὶ καλοὶ διδάσκαλοι. Ἄνευ τῆς Σχολῆς αὗται αἱ δυνάμεις ὑπελείφθησαν ἄγνωστοι. Καὶ ὅσα μᾶλλον μέλλουσι πληθύνεσθαι αἱ Σχολαί ἐν Ῥωσίᾳ, τόσα μᾶλλον μέλλει αὐξάνειν καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν εὐφυῶν, τῶν ἰκανῶν τῇ ἑαυτῶν ἐργασίᾳ καὶ ταῖς γνώσεσι συνεργεῖν τῇ προόδῳ τῆς γενετήρας. Κατὰ τὸν αἰῶνα ἡμῶν πᾶς λαὸς ἰσχυρὸς τῇ ἀκμῇ τῆς ἐργασίας αὐτοῦ, καὶ ἡ Σχολή, ἡ πλάττουσα ὑτὴν τὴν ἀκμὴν, νῦν ἐκλήθη, εἴπερ ποτε,

κεκτῆσθαι ὀριστικὴν σημασίαν ἐν τῇ ἱστορικῇ τύχῃ τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν κρατῶν.

Δεῖ εἶναι μίαν τῶν πρώτων φροντιδῶν τοῦ κράτους τὴν κανονικὴν διοργάνωσιν τῆς Σχολῆς, τῆς παιδαγωγούσης τοὺς μέλλοντας πολίτας ἐν ἐκείνοις ταῖς ἀρχαῖς, αἵτινες δύνανται συντελεῖν τῇ ὡς δυνατόν πλήρει ἀναπτύξει τῆς ἐθνικῆς δυνάμεως ἐκάστης χώρας. Πᾶσα προκαταρκτικὴ Σχολὴ μέλλει ὠφελεῖν, ἐφόσον διατελέσει πιστὴ ταῖς ἀνωθι ὑποδειχθείσαις ἀρχαῖς. Ὡς πρὸς δὲ τὴν Σχολὴν τὴν Ἐκκλησιαστικὴν, ἕως οὗ αὕτη ὑφίσταται, οὐ δύναται ἀποστῆναι αὐτῶν. Τοὺς παῖδας τοὺς ἐν αὐτῇ διδασκόμενους αὕτη παιδαγωγεῖ ἐν τοῖς κανόσι τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς, εἰσάγει αὐτοὺς εἰς τὸ κεχαριτωμένον βασιλεῖον τῆς ἀγάπης, ὅπου τὰ τέκνα τοῦ Χριστοῦ εὐρίσκουσιν ἄκραν παραμυθίαν ἐν τῇ βοήθειᾳ τοῖς πλησίον, καὶ ἐθίζονται προθυμότερον διδόναι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἢ λαμβάνειν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν οἰκειῶν, μηδέποτε ἐκπληρουμένων, ἀπατήσεων καὶ ἐπιθυμιῶν. Ἡ καλὴ Σχολή, στηρίζουσα τοὺς ἑαυτῆς μαθητὰς ἐν τῇ γνώσει τῶν ἀληθειῶν τῆς ἀγίας πίστεως, δύναται προφυλάξει τὸν λαὸν ἀπὸ τῆς αἰρέσεως, τῆς εἰσαγωγῆς διαίρεσιν καὶ ἀσθένεωσιν εἰς τὸν πνευματικὸν βίον, τοῦ λαοῦ. Ἡ καλὴ Σχολὴ δύναται ὀχυρῶσαι καὶ ἀπὸ τοῦ κοινωνισμοῦ, τοῦ προσωποῦντος τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν ἐπιθυμίαν μᾶλλον ἢ ἦσαν βιαίως ἐπιτυχεῖν ἴσης μεταξὺ πάντων διανομῆς τῶν ἀγαθῶν τῶν περὶ τὴν οὐσίαν. Ἡ Σχολὴ ἡ Ἐκκλησιαστικὴ, βοηθοῦσα τῇ παιδαγωγικῇ ἰεραποστολῇ τῆς Ἐκκλησίας, ἐθίζει τοὺς ἀνθρώπους κατευθύνειν τὰ διανοήματα αὐτῶν ἐκ γῆς πρὸς οὐρανὸν, παρασκευάζει αὐτοὺς εἰς τὴν ζωὴν τῆς μακαριότητος ἐν τῇ οὐρανίῳ πατρίδι, καὶ διδάσκει, ὅπως συγγνώμην δίδόντες τοῖς ἐχθροῖς ἀρκῶνται τῷ ἑαυτῶν, καίπερ μετρίῳ, κλήρω. Ἡ καλὴ Σχολή, πιστὴ τῇ διαθήκῃ τοῦ Σωτῆρος, μέλλει εἰσάγειν εἰρήνην καὶ εὐδοκίαν ἐν ἀνθρώποις, καὶ ἡρεμίζει τὴν ἐχθρὰν καὶ τὴν κακίαν, τὰς ἀποχωρίζουσας τοὺς ἀνθρώπους. Αὐταῖς ταῖς σκέψεσι περὶ τῆς φιλίας πᾶσιν ἡμῖν Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς κατακλείω τὸν διάλογον μεθ' ὑμῶν, καὶ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας εὐχομαι ὑμῖν εὐρεῖν, ἐν τῇ ὑψηλῇ διακονίᾳ τῷ φωτισμῷ τοῦ λαοῦ, ὡς δυνατόν πλήρη ἐκπλήρωσιν τῶν ὁρμῶν ὑμῶν εἰς δικαιοσύνην καὶ ὄφελος τῶν πλησίων.

Ἔστωσαν αἱ ἐκ δύο Τάξεων Σχολαί, ἐν αἷς ὑμεῖς διδάσχετε, φωτῶρια καλῶν διδασκάλων, καὶ στεφανούτω ὁ Κύριος τοὺς μόχθους ὑμῶν τῇ ἐφετῇ προόδου. (См. Прибавл. къ Церк. Вѣдом. за 1897 г. № 32. Стр. 1116—1118).

XV.

ΛΟΓΟΣ

ἐπὶ τῇ ἐπισκέψει τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Σεμιναρίου
Χόλμης.

Παρήγορον αἰσθησὶν παράγει ἡ Χόλμη, ἡ ἀκρόπολις τῆς Ὀρθοδοξίας τῆς Ῥωσικῆς πέραν τοῦ ποταμοῦ Βούγ (τοῦ χωρίζοντος τὴν Πολωνίαν ἀπὸ τῆς Ῥωσσίας) χώρας. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη αὕτη ἐπλουτίσθη λαμπροῖς καθιδρύμασιν ἐκκλησιαστικῶν παιδευτηρίων καλὰ καὶ εὖ κατηρτισμένα ἐνταῦθα τὸ Σεμινάριον καὶ ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Σχολή. Ὑπολείπεται εὐχεσθαι, ὅπως οἱ διδασκόμενοι ἐν αὐτοῖς δικαίως τὰς ἀνατιθεμένας ἐπ' αὐτοὺς ἐλπίδας.

Ἦμεῖς, οἱ μαθηταὶ τοῦ Σεμιναρίου Χόλμης, παρασκευαζόμενοι εἰς τὸ στάδιον τῆς ποιμαντικῆς διακονίας τῇ Ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ, ὀφείλετε μνησθαι, ὅτι μίαν τῶν κυρίων συνθηκῶν τῆς προόδου τῶν ἀσχολιῶν ἡμῶν δεόν ἐμπεριέχεσθαι ἐν τῇ συνειδήσει ὑφ' ἡμῶν τῆς ἀνάγκης τοῦ διευθύνειν πάσας τὰς δυνάμεις τοῦ νοῦς ἡμῶν καὶ τῆς καρδίας εἰς τὴν ἀξίαν ἀποδοχὴν τοῦ ἱεροῦ ἀξιώματος. Αἱ ἀσχολίαι ἡμῶν τότε μόνον ἔσονται καρποφόροι, εἴ ἡ διάνοια ἡμῶν σταθερῶς μέλλει τείνειν εἰς τὸν ἕνα, τὸν ἐφετὸν σκοπὸν τῆς διδασκαλίας ἡμῶν. Εἰ ἡμεῖς διὰ μνήμης ἐξετε, πόσον ὑψηλὴ καὶ ὠφέλιμος ἡ διακονία τῇ Ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ, τότε βεβαίως μέλλετε σπουδῆν ἔχειν ὀχυρῶσαι ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν πειρασμῶν, τῶν δυναμένων ἀποστῆσαι ἡμᾶς τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ. Τῷ καλῷ καὶ φρονίμῳ μαθητῇ τοῦ Σεμιναρίου δύναται εἶναι ἐφετὸν καὶ ἀναγκαῖον μόνον ὅ,τι δύναται πλουτίζειν τὸν νοῦν αὐτοῦ ταῖς γνώσεσι, ταῖς χρῆσίμοις πρὸς τὸ μέλλον ποιμαντικὸν ἔργον, ἢ τρέφειν τὴν καρδίαν αὐτοῦ καθαραῖς αἰσθήσεσι, δυναμέναις ἀνοῦσθαι αὐτὸν ὑπὲρ τὴν στάθμην τῆς σχολαστικῆς κενόσπουδίας. Τὰ ὑψηλὰ ἰδανικὰ τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου ἀεὶ αὐτὸς ὀφείλει ἔχειν ἐν τῇ μνήμῃ, ἀγαπᾶν πᾶν τὸ συνᾶδον αὐτοῖς καὶ ἀποφεύγειν πᾶν τὸ ἀπᾶδον αὐτοῖς. Μὴ παρασύρεσθε ταῖς βουλαῖς περὶ προόδων ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἐν διαφόροις σταδίοις τῆς πολιτικῆς ἢ κοινωνικῆς δράσεως· περὶ πολλοῦ ποιεῖσθε τὴν ἐξουσίαν τοῦ χειραγωγεῖν τοὺς ἀνθρώπους, στηρίζειν αὐτοὺς ἐν τῇ ἀγάπῃ πρὸς τὸν Θεόν καὶ τοὺς πλησίον, διδάσκειν αὐτοὺς τὸ καλόν, δύναμιν ἔχειν οὕτω πρὸς τὴν ἠθικὴν διάπλασιν καὶ τὴν χριστιανικὴν τελείωσιν δεκάδων, ἑκατοντάδων, ἴσως χιλιάδων ἀνθρώπων. Ἀληθῶς μεγάλη καὶ ἐπωφελεὴς διακονία πρόκειται πολλοῖς ἐξ ἡμῶν· ἡμεῖς παρασκευάσεσθε εἶναι ποιμένες τῆς λογικῆς ποιμνῆς τοῦ Χριστοῦ. Τὸ εἶναι ποιμένα σημαίνει ἄγειν τὴν ποιμνὴν κατὰ τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας, χειραγωγεῖν τὰ τέκνα τοῦ Χριστοῦ ἐν τοῖς τῆς πίστεως καὶ τῆς

ἠθικότητος, διανοίγειν τὸν νοῦν αὐτῶν εἰς τὸ συνίεναι τὰς γραφάς, στηρίζειν ἐν τοῖς κανόσι τῆς χριστιανικῆς εὐσεβείας, προφυλάττειν ἀπὸ τῶν διδασκαλιῶν, τῶν ἀγούσων εἰς τὴν αἰώνιον ἀπώλειαν, καὶ παρασκευάζειν αὐτοὺς εἰς τὴν μακαρίαν ζωὴν ἐν ταῖς οὐρανίαις μοναῖς. Τίσι δὲ τρόποις χρῆται ὁ ποιμὴν ἐν τῇ μεγάλῃ αὐτοῦ διακονίᾳ Χριστῷ, τῷ Σωτῆρι καὶ τῇ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ Αὐτοῦ;

Πρῶτιστα, σταθερὸς ὢν ἐν τῇ πίστει, αὐτὸς ὀφείλει τῷ ἑαυτοῦ βίῳ εἶναι πρότυπον καὶ παράδειγμα διὰ τὴν ποιμνὴν. Ἰδίαν φροντίδα ὀφείλει ἔχειν περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ· ἡ εὐλαβὴς λειτουργία, κατανούσουσα τὰς καρδίας τῶν πιστῶν, ἀποκαλύπτει αὐτοῖς τὸν νοῦν τῆς περὶ χριστιανικῆς πίστεως διδασκαλίας. Αἱ τὰ μάλιστα οἰκοδομητικαί, αἱ προσεταῖ τῇ κατανοήσει τῶν προσευχομένων ὑμνοδία τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας πλουτίζουσι τὸν νοῦν τῶν πιστευόντων ταῖς γνώσεσι τῶν ἀληθειῶν τῆς ἁγίας πίστεως καὶ τρέφουσι τὰς καρδίας κατανοητικῶς αἰσθήσεσιν, προσπνεομένοις τῇ τεχνικῇ καλλονῇ τῶν ἀθανάτων ποιημάτων τῶν συγγραφέων τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κανόνων. Ὁ καλὸς ποιμὴν γινώσκει τὴν δύναμιν τῆς προσευχῆς καὶ διδάσκει τὰ πνευματικὰ τέκνα αὐτοῦ τὴν προσευχὴν. Ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ οἶκος τῆς προσευχῆς, ὄντος ἐπιμελοῦς τοῦ ποιμένου, ἀντηχεῖ τῇ εὐρύθμῳ μελωδίᾳ, τῇ τερπύσῃ τῷ οὖς καὶ εὐφραϊνούσῃ τῇ καθαρᾷ χαρᾷ τὴν ὑπὸ βιωτικῆς θλίψεως ἀμοιρήσαν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου. Τοῦ προνοητικοῦ ἱερέως ὁ ναὸς, καίπερ πενιχρὸς, ἀεὶ ἐν τάξει· ἐν πᾶσι καταφανὴς ἢ πρόνοια, ὅπως ὁ ναὸς ὁ εἰς δόξαν τοῦ ἐν Τριάδι ἐνὸς Θεοῦ κτισθείς, τηρῆται ὡς ἁγίασμα, ὅπως αὐτὸς, τὸ πιστὸν καταγῶγιον τῶν θλιβομένων, πολλάκις ἀντηχῆται ταῖς εὐχαῖς.

Εὐλαβῶς τελῶν τὴν λειτουργίαν, ὁ ἐπιμελὴς ποιμὴν οἰκοδομεῖ τοὺς τῷ Θεῷ εὐχομένους ταῖς προσεταῖς αὐτοῖς διδασκαίαις· ἐρμηνεύει τὴν Ἱερὰν Γραφήν, ἀποκαλύπτει τὴν περὶ δογμάτων διδασκαλίαν, ἐξηγεῖ τὴν σημασίαν τῶν ἑορτῶν, εἰσάγει εἰς τὴν βασιλείαν τῆς δόξης τῆς ἐν οὐρανῷ θριαμβευούσης Ἐκκλησίας, ὁμιλεῖ περὶ τῶν μόχθων, τῶν προκειμένων τῇ ἐπὶ γῆς στρατευομένῃ Ἐκκλησίᾳ. Διδάσκει τοὺς ἀνθρώπους τὰς προσευχὰς καὶ ἐν τῇ προσευκτικῇ ἐνώσει μετ' αὐτῶν ἀντλεῖ νέας δυνάμεις διανύσαι τὴν ποιμαντικὴν αὐτοῦ διακονίαν.

Τὸ φῶς τῆς τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας ὁ ἱερεὺς μεταφέρει ἐκ τοῦ ναοῦ εἰς τὴν Σχολήν, διδάσκων τὰ παιδία τὸν Νόμον τοῦ Θεοῦ· ἐπισκοπῶν ἐπὶ τῆς πνευματικῆς αὐτῶν ἐπιδόσεως, παρασκευάζει αὐτὰ εἰς αὐθυπόστατον βίον καὶ τιμίαν ἐργασίαν. Ὅτι ὁ ἱερεὺς οὐ δύναται τελῆσαι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, συμπληροῦν ἐν τῇ Σχολῇ. Οἱ ἐν τῇ Σχολῇ μόχθοι αὐτοῦ ἀνακουφίζουσιν αὐτῷ τὸ βάρος τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου αὐτοῦ.

Πρὸς τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ Σχολῇ ὁ καλὸς ποιμὴν χρῆται παντὶ καιρῷ, ὅπως καλῶς καὶ ἐπωφελῶς ἄγῃ τοὺς παροίκους. Πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς, τοὺς πιεζομένους ὑπὸ τῆς θλίψεως, τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀμοιρήσαντας ὁ καλὸς ποιμὴν πορεύεται ἄνευ ἰδίας κλήσεως ἢ προσκλήσεως, — πορεύεται,

ὅπως λόγῳ ἐνθαῦρονσεως ἢ παραμυθίας καταπραῦνη τὸν πάσχοντα. Τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ ἐλέους ἰδίᾳ προσφιλῆ τῷ τοιοῦτῳ ποιμῆνι. αὐτὰ τιμιώτερα αὐτῷ τῶν ἀρχῶν καὶ κενσοπούδων φροντίδων περὶ καλλονῆς ἢ εὐμαρείας τῶν τοῦ βίου αὐτοῦ ἢ ἐκείνων τῶν ἀγαθῶν, ὧν ἢ χρῆσις τόσον ἐπισηφαλῆς, ὡς τὸ χρῶμα τῶν ἑαρινῶν ἀνθέων. Δεῖ τὸν οἶκον τοῦ ἱερέως εἶναι προσφιλῆ τοῖς παροίκιοις αὐτοῦ: αὐτοὶ πορεύονται εἰς τούτον τὸν οἶκον μετὰ τῶν θλίψεων αὐτῶν καὶ τῆς χαρᾶς, περὶ αὐτῶν ὁμιλοῦσι μετὰ τοῦ ἱερέως, ὡς τὰ τέκνα μετὰ τοῦ πατρός. Ἐν ἔργοις γαλεποῖς αὐτὸς ἐστὶν ὁ πιστὸς σύμβουλος αὐτῶν. Εἰ δὲ αὐτὸς ἢ ἡ σύζυγος ἔχουσι πείραν τῶν τρόπων τῆς παροχῆς τῆς πρώτης ἀρωγῆς ἐν τισὶν ἀρρώστημασιν, οἷας ὠφελείας δύνανται τυχεῖν οἱ ἀσθενεῖς, οἱ οὐ σπανίως ἐστέρηγναι τοῦ δυνατοῦ στραφῆναι πρὸς τὸν μακρὰν ζῶντα ἱατρόν! Ἐάν δὲ παρὰ τῷ ἱερεὶ ἰδρυθῆ καλὸν μελιττουργεῖον, καρποφόρος κῆπος, ἢ, καθόλου, ἐάν τὰ οἰκονομικὰ αὐτοῦ ἀνθῶσιν ἄνευ βλάβης τῆς ποιμαντικῆς αὐτοῦ δράσεως, οἷαν ὠφέλειαν προσκομίσει οὗτος ὁ οἰκονόμος πατὴρ τοῖς ὁμοχώροις αὐτοῦ. Παρέχων αὐτοῖς παράδειγμα τιμίας ἐργασίας, ὁ ἐπιμελῆς ποιμὴν στηρίζει αὐτοὺς ἐν καλαῖς ἐξεσιν ἐγκρατείας, καὶ τῷ ἑαυτοῦ βίῳ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ ἀποκαλύψει ἅπαν τὸ ὀλέθριον τῆς μέθης, τῆς φθειρούσης τὰ χρηστά ἤθη, τῆς φαρμακευοῦσης τῷ κακῷ φαρμάκῳ ὀλοκλήρους γενεᾶς, τῆς ἀγούσης τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν ἠθικὴν πτώσιν καὶ πλήρη διαφθοράν.

Οἱ ἱερεῖς, οἱ κατανοοῦντες τὸ ὕψος τοῦ ἑαυτῶν λειτουργήματος καὶ μετ' αὐταπαρνήσεως φέροντες τὸ βῆρος αὐτοῦ, παρίστανται εὐεργέται τοῦ λαοῦ: συντελοῦσι τῇ πνευματικῇ ἐπιδόσει αὐτοῦ, τρέφουσι τὴν ἠθικὴν δύναμιν αὐτοῦ, ἐκείνην τὴν δύναμιν, ἣτις ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ φωτισμοῦ πάντων τῶν ἀνθρώπων παρίσταται κινήτρια ἰσχυροτέρα τῶν ὕλικῶν, φυσικῶν δυνάμεων.

Ἡ πραγμάτωσις τούτων τῶν ἀρχῶν παρίσταται καιριωτέρα ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς ἐπαρχίας Χόλμης, ἅτε ἐνταῦθα τοῦ κλήρου ἐξησφαλισμένου πλείουσι μισθῷ, καὶ διὰ τοῦτο ἢ φροντεῖς περὶ ζητήσεως ὕλικῶν πόρων δύναται ἦσσαν, ἢ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις ἀποσύρειν τοὺς ποιμένας ἀπὸ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ποιμαντικῶν καθηκόντων.

Τμῖν, τοῖς μέλλουσι ποιμεῖσι τῆς Ῥωσικῆς πέραν τοῦ ποταμοῦ Βούγ χωρᾶς εὐχομαι προσκτήσασθαι ἐν τῷ Σεμιναρίῳ τῆς Χόλμης ἐκείνην τὴν σταθερὰν τοῦ πνεύματος διάθεσιν, τὴν δυναμένην παρασχεῖν ὑμῖν δύναμιν ἐπισηφελῶς τῇ ἀγίᾳ Ἐκκλησίᾳ διανύειν τὴν φωτιστικὴν ὑμῶν διακονίαν, καὶ στηρίζει ἐν ταῖς καρδίαις τῶν ποιμανομένων ὑμῶν τὴν ἀφοσίωσιν τῇ ἀγίᾳ Ὁρθοδόξῳ πίστει καὶ τὴν κατανόησιν τούτου, ὅτι αὕτη ἢ πίστις τῶν πατέρων ἀπὸ μακρῶν ἐτῶν ἦν προσφιλές κτῆμα παντός τοῦ Ῥωσικοῦ λαοῦ, τοῦ ζήσαντος ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς Μεγάλης, Μικρᾶς, Τσερβονίου (Γαλλικίας) καὶ Λευκῆς Ῥωσίας. Ἡ ἥσυχος, ἀμερόληπτος ἐκμάθησις τῶν ἀληθῶν τυχῶν τῆς πατρίδος ἡμῶν μέλλει τρέφειν παρ' ὑμῖν ἀληθῆ ἀγάπην πρὸς αὐτὴν καὶ στηρίζει ἐν τῇ προσφιλεῖ ἀεὶ τοῖς ἀρίστοις τέχνοις αὐτῆς ἐννοία,

ὅτι οὐ δεῖ ἡμῖν ἄλλοτρίου, τὸ δὲ ἑαυτῶν φυλάξωμεν ἀπὸ βιαίων σφετερισμῶν ἀκέραιον καὶ ἀνέπαφον. Πολλοὶ ἐξ ὑμῶν ἐξῆλλθον ἐκ τοῦ μέσου τοῦ λαοῦ καὶ τούτου ἕνεκα μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν ἠθικῶς ὑπόχρεοι ἀποδοῦναι πάσας τὰς δυνάμεις ὑμῶν τῷ αὐτῷ λαῷ. Αὐτὸς προσδοκᾷ ὑμᾶς, εὐ εἰδότας τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ καὶ ἐνταῦθα ἐν τῷ Σεμιναρίῳ κτωμένους ἐκεῖνα τὰ ὑψιστα ἀγαθὰ τῆς γνώσεως, τὰ βοηθήσοντα αὐτῷ ὑψωθῆναι εἰς τὸ θέον ἠθικὸν ὕψος. Ὑμεῖς δὲ, οἱ μέλλοντες χειραγωγοὶ αὐτοῦ, ὀφείλετε καθ' ἅπαν τὸ στάδιον τῶν ἐν τῷ Σεμιναρίῳ σπουδῶν ἔχειν σταθερὰν μνήμην περὶ τούτου, ὅτι εὐ ἄγειν τὸν λαὸν δύνανται μόνον ἐκεῖνοι, οἵπερ αὐτοὶ ἐφαρμόζουσι ταῖς βιωτικαῖς σχέσεσι τὰς ἠθικὰς ἀρχὰς τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου. Οἱ ἐν συνειδήσει γινώσκοντες τὴν κλήσιν αὐτῶν, ἐπιμελῶς συναγάγετε ἐνταῦθα, ἐν τούτῳ τῷ φωτεινῷ, εὐ κατηρτισμένῳ Σεμιναρίῳ ἐκείνους τοὺς ἠθασαυροὺς τῆς γνώσεως καὶ τῆς ψυχικῆς καθαρότητος, ὧν ἄνευ οὐ δυνήσεσθε ὑπερνεκῆσαι τὰ κωλύματα, τὰ σωρηδὸν διεσπαρμένα ἐν τῇ ὁδῷ ὑμῶν. Γινῶτε, ὅτι ἄνευ μονίμου πειθαρχίας τῆς βουλῆσεως ὑμεῖς οὐκ ἐξεργάσεσθε ἐν ἑαυτοῖς ἐκείνην τὴν καρτερίαν τοῦ χαρακτῆρος, ἣς ἄνευ ὅλα τὰ ἔργα ὑμῶν ὀλίγον ὠφελήσουσιν ὑμᾶς.

Σπουδάσετε δὴ περὶ τὴν κτῆσιν γνώσεων καὶ δυνάμεων, χρησίμων πρὸς τὸ πνευματικὸν ποιμαντικὸν ἔργον, καὶ πληθυνέτωσαν εἰς ὁδὸν Θεοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Χόλμης καὶ Βαρσαβίας ποιμένες ζηλωταί, μετ' αὐταπαρνήσεως διακονοῦντες τῇ ἀγίᾳ Ἐκκλησίᾳ, εἰσφέροντες εἰρήνην καὶ ἀγάπην ἐν μέσῳ τῶν ποιμανομένων καὶ οὕτω χαροποιούντες τὴν ἀγαπῶσαν καρδίαν τοῦ Πατρὸς τῆς Ῥωσικῆς γῆς, τοῦ Θεοφρουρήτου Βασιλέως ἡμῶν. (См. Прибавл. къ Церков. Вѣдом. за 1897 г. № 38. стр. 1345—1347).

XVI.

Δ Ο Γ Ο Σ

ἐπὶ τῇ ἰδρύσει πτωχοκομείου ἐν Γαλέρναγια Γαβάνη
τῆς Πετρουπόλεως, τὴν 21 Νοεμβρίου 1897 ἔτους.

Ὁ τῆς ἐν Γαλέρναγια Γαβάνη παροικίας φιλανθρωπικὸς σύλλογος ἰδρύσει πτωχοκομεῖον διὰ τὰς γραιῖας τοῖς ὑπὲρ τῶν ἐκ πλημμύρας παθόντων προσερχομένων χρημάτων. Ἡ ἔναρξις αὐτοῦ ἐγένετο τὴν 21 Νοεμβρίου 1897 ἔτους. Μετὰ τὴν λειτουργίαν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἐλευσῆς Θεομήτορος, τὰ μέλη τοῦ συλλόγου συνήχθησαν ἐν τῷ γηροκομίῳ, ὅπου ἐτελέσθη Παράκλησις. Μετὰ δὲ τὸν ῥαντισμὸν τῶν δωματίων τῷ ἡγιασμένῳ ὕδατι, ὁ τοῦ συλλόγου πρόεδρος κ. Β. Κ. Σάβλερ εἶπε τὸν ἐξῆς λόγον:

Τὴν 4 Νοεμβρίου τὰ κύματα κατέκλυσαν μέγα μέρος τῆς ἐν Γαλέρναργρα Γαβάνη παροικίας τῆς ἁγίας Τριάδος. Ἡ πικρὰ μοῖρα τῶν πενήτων, τῶν ἐνταῦθα βιούντων, ἀπέβη ἔτι χालεπωτέρα. Τὸ ὕδωρ ταχέως ἐπῆλθεν εἰς τὸ οἶκημα, κατέβρεξε τὰ πενήτριά ἐπιπλα τῶν πενήτων, ἔφθειρε καὶ τὰ ἄνευ τούτου ἀτελῆ αὐτῶν πράγματα, περιφόβους ἐποίησε καὶ γέροντας καὶ νέους. Ταῖς ἀρτυραῖαις, τοῖς κάδοις, ἔστιν ὅτε καὶ τοῖς πυροσβεστικοῖς κηλωνεῖσις ἐξεκένουν τὸ ὕδωρ. Ἀπεμάκρυναν μὲν αὐτὸ, ἀλλ' ἡ ὑγρασία ἐπότισε τὸ ἔδαφος καὶ τοὺς τοίχους τῶν ἐλεεινῶν οἰκημάτων. Οἱ καλοὶ ἄνθρωποι ἐπεμψαν ξύλα, πλέον ἢ κατὰ τὸν συνήθη χρόνον ἐκάπνισαν αἱ θερμάστραι, καὶ ἐν τῇ δυσώδει ἀτμοσφαῖρα τῶν πνιγρῶν ἐξατμίσεων ἤρξαντο οἱ ταλαίπωροι κάτοικοι τῆς Γαλέρναργρα Γαβάνης ἄγειν εἰς τάξιν τὰς πνιγρὰς αὐτῶν κατοικίας. Ἀπόλεια καὶ φθορὰ σκευῶν, φόβος ἐμποιούμενος ὑπὸ τῆς φοβερᾶς ὀρμῆς τοῦ ὕδατος κατὰ τὸν ψυχρὸν καὶ χιονώδη χειμῶνα, παντοῖαι νόσοι, προκληθεῖσαι ὑπὸ τοῦ ψύχους καὶ τῆς ἐργασίας μέχρι γονάτων καὶ ὑπὲρ τὰ γόνατα ἐν τῷ ὕδατι—τοιαῦτα τὰ κεφάλαια τῆς πλημμύρας. Ἐπεσκέψατο ὁ Κύριος τοὺς πένητας, ἀλλὰ καὶ ἄφθονον ἀπέστειλεν αὐτοῖς τὴν παραμυθίαν.

Ἡ ἀγγελία περὶ τῆς συμφορᾶς ὑπεκίνησεν ἑκατοντάδας ἀνθρώπων εἰς τὸ ἅγιον ἔργον τῆς εὐποιίας. Πλοῦσοι καὶ πένητες, γέροντες καὶ νέοι ἐσπεύδον ἐπικουρῆσαι τοῖς παθοῦσι χρήμασι τε καὶ σκεύεσι. Δίαν διδακτικὴ αὕτη ἢ ἐκδήλωσις ἐν τῇ ἡμετέρᾳ κοινωνίᾳ τῆς χριστιανικῆς εὐσπλαγχνίας. Πλειστάκις αἱ προσφοραὶ πέμπονται ἢ ὑπὸ ἀγνώστων, ἢ ὑπὸ προσώπων, κρυπτόντων τὰ ἑαυτῶν ὀνόματα ὑπὸ τυχαῖα ἢ τὰ ἀρχικὰ γράμματα. Πολλοὶ ἐν ἡμῖν οἱ καλοὶ χριστιανοί, οἱ διὰ μνήμης ἔχοντες τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐντολὴν περὶ ἐλεημοσύνης, οἱ χριστιανοὶ οἱ προσέχοντες τῇ κλήσει τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας καθαρῶς ἑαυτοὺς ταῖς ἐλεημοσύναις καὶ τοῖς οἰκτιρμοῖς τῶν πτωχῶν, μὴ σαλπίζοντες, μὴ δεικνύοντες τὴν ἑαυτῶν εὐποιάν, ἵνα μὴ γινώσκῃ ἢ ἀριστερά, τί ποιεῖ ἢ δεξιὰ, ἵνα μὴ διασκορπίσῃ ἢ κενοδοξία τὸν καρπὸν τῆς ἐλεημοσύνης τῶν ἐν κρυπτῷ ἐργαζομένων τῷ μυστηριογνώστη. Τὸ αἰσθημα τῆς συμπαθείας, τὸ προσὸν τοῖς ἐνήλιξι, ἰδίᾳ δυνάμει ἐξεδηλώθη ἐν τοῖς παιδίοις, καὶ χρήματα καὶ σκευὴ πέμπουσιν αὐτὰ τοῖς πένησι τῆς ἐν Γαλέρναργρα Γαβάνης. Ἰδοὺ ἐκ μακρᾶν κειμένης Σχολῆς φέρουσι μέγα κἀνιστρον μετ' ἐνδυμάτων καὶ λευκῶν ἱματίων· τὰ παιδία οὐ μόνον τὰ ἑαυτῶν διένειμαν, ἀλλὰ καὶ τέσσαρα ρούβλια συνέλεξαν μεταξὺ ἀλλήλων. Ἐκ τοῦ Τσάρκοκε Σελο αἱ μαθήτριά τῆς Σχολῆς ἀπέστειλαν ταῖς κόραις τῶν κληρικῶν μέγα κἀνιστρον μετὰ πραγμάτων, κατεσκευασμένων ὑπ' αὐτῶν διὰ τοὺς παθόντας ἐκ πλημμύρας. Ὑπομνήσωμεν ἕτερον γεγονός. Τέσσαρες κόραι προσήνεγκον ἀνά μίαν δεσμίδα τοῖς παιδίοις τῆς Γαβάνης. Αὐταὶ ἔμαθον περὶ τῆς συμφορᾶς αὐτῶν καὶ ἐσπευσαν δοῦναι αὐτοῖς ὅ,τι ἤδυναντο. Ἐκ τῶν ἐγγύς καὶ μακρὰν τόπων οὐ πάουσι πέμποντες ἄφθονον συνδρομὴν, καὶ ὁ τῆς παροικίας τῆς Ἁγίας Τριάδος φιλανθρωπικὸς σύλλογος ἡγεῖται ἑαυτὸν εὐτυχῆ, ὅτι, χρωμένη τῇ ἐμπιστοσύνη τῶν ἐλευθερίων

εὐεργετῶν, δυναται συνηνωμένος μετὰ τοῦ συλλόγου «Ἐρυθρὸς Σταυρὸς» σπουδῆν ποιήσασθαι περὶ τὴν ὡς δυνατόν ἀνακούφισιν τῆς χालεπῆς μοίρας τῶν παθόντων ἐκ τῆς πλημμύρας. Διὰ τοῦ κανονικοῦ διοργανισμοῦ τῆς παροικιακῆς εὐποιίας, ὁ σύλλογος ἡμῶν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ προεστῶτος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Ἐπιτρόπων, τῶν ἰθυόντων τὰ τμήματα, εἰς ἃ ἡ παροικία διήρηται, ἐγγύς γινώσκει τὰ τῶν χρεῖαν ἔχόντων, καὶ διὰ τοῦτο δυναται ὀρθῶς διανέμειν ἐν αὐτοῖς τὴν βοήθειαν. Ἡ εὐποιὰ ἢ παροικιακὴ ἀναμφιλέκτως ἐστὶν ἡ ὀρθωτάτη· αὕτη ἀναπαύεται ἐν ζῶντι συνδέσμῳ μεταξὺ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν πενήτων. Οὐ ξένοι, ἀλλ' οἰκτεῖοι αὐτοὶ τῇ παροικίᾳ, τῇ ἐκζητοῦσῃ ὁδοῦ πρὸς ἔνδειξιν αὐτοῖς τῆς κατὰ δύναμιν βοήθειας. Ὁ σύλλογος ἡμῶν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτοῦ ἀκλινῶς τείνει ὑψῶσαι διὰ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς τὴν ἡθικὴν καὶ διανοητικὴν στάθμην τῆς ἐπιγινομένης γενεᾶς καὶ ἀνακουφίσει χρηματικαῖς συνδρομαῖς τὴν πικρὰν μοῖραν τῶν πενεστάτων τῆς παροικίας. Ἐχομεν ἄσυλον, ἐν αὐτῷ μέχρι τοῦδε περιεθάλποντο 40 παιδία· νῦν ὁ ἀριθμὸς αὐξήσει. Ἐν τῇ Σχολῇ τῆς Ἐκκλησίας διδάσκονται σὺν τοῖς τοῦ ἀσύλου 320 παιδία. Μέγα μέρος αὐτῶν πάσχει ὑπὸ ἐνδείας· αὐτοὶ, ἐνδεῶς ἐνδεδυμένοι, ἔτι ἐνδεέστερον ὑποδεδυμένοι, τρέφονται, μὴ καταπαύοντες τὴν πείναν. Ὁ παροικιακὸς φιλανθρωπικὸς σύλλογος ἠδύνατο, τῆς ἀνεπαρκείας ἕνεκα τῶν πόρων, δίδοναι μόνον περὶ τὰ Χριστούγεννα τοῖς παιδίοις χιτῶνας καὶ ἐνδύματα, ὑποδήματα χορηγεῖν μόνον τοῖς ἕνεκα ἐλλείψεως αὐτῶν μὴ δυναμένοις φοιτᾶν εἰς τὴν Σχολήν, καὶ ἀντὶ ἀρίστου ποτίζειν πάντα τὰ φοιτῶντα διὰ τείνου μετὰ μέλανος ἄρτου. Νῦν διὰ τῆς ἐλευθερίου συνδρομῆς τοῦ συλλόγου «Ἐρυθρὸς Σταυρὸς» ὑπὲρ τὰ 50 παιδία τῶν ἐκ τῆς πλημμύρας παθόντων οἴκων λαμβάνουσι γεῦμα καθ' ἑκάστην. Ὁ σύλλογος, φροντίζων ἀναλόγως τῶν πόρων περὶ τῶν παιδίων, πειράται διὰ τῆς Σχολῆς ἐμφυτεῦσαι αὐτοῖς καλὰς ἐξεις, εἰθίξειν αὐτὰ εἰς τὴν καθαρότητα, τάξιν, ἀπολούειν ἀπὸ τοῦ ἀγναιῶ βροβόρου, ἀπεθίξειν ἀπὸ τῶν μὴ καλῶν ἔσεων, τῶν φθειρουσῶν τὰ παιδία τῶν πόλεων. Ὁ σύλλογος ἡμῶν οὐκ ἐπελανθάνετο καὶ τῶν γερόντων· κατὰ μῆνα καὶ ἐφάπαξ διένειμε βοηθήματα. Ἡ ἔλλειψις τῶν πόρων ἐκόλυε τὴν ἴδρυσιν τοῦ ἐκ πολλοῦ διανενοημένου γηροκομείου. Ἄλλ' ἰδοὺ ὁ ἰσχυρὸς ἄνεμος ἐπέσυρεν εἰς τὴν Γαβάνην τὰ ψυχρὰ κύματα, καὶ οἱ καλοὶ χριστιανοὶ διηύθουν εἰς τὴν αὐτὴν Γαβάνην ἄφθονον καὶ πλουσίαν βοήθειαν.

Τοῖς χρήμασι, τοῖς προσερχεθεῖσι, συνωδὰ τῷ προορισμῷ αὐτῶν καὶ σὺν τῷ συλλόγῳ «Ἐρυθρὸς Σταυρὸς», τῷ οὕτως εὐκαίρως ἰδρύσαντι ἐνταῦθα λαμπρὸν Θεραπευτήριον, μέλλομεν χορηγεῖν καίσιμον ὕλην τοῖς τὰ μάλιστα παθοῦσι. Παρείχομεν καὶ μέλλομεν παρέχειν ὑποδήματα, λευκὰ ἱμάτια καὶ ἐνδύματα· καὶ, ὅπερ ἰδίᾳ ἡμῖν παρήγορον, νῦν ἰδρύομεν οὐ μέγα γηροκομεῖον πρὸς περιθαλψίν δέκα τὰ μάλιστα ἐνδεῶν γραιῶν καὶ παρέχομεν ἄσυλον δυοῖν οἴκοις, ζῶσιν ἐν οἰκήμασιν ἰδίᾳ δυσμενεῖσι τῇ ὑγείᾳ. Πειπίθαμεν, ὅτι τοῦτο τὸ μικρὸν ἔργον αὐξήσει εἰς μέγα καὶ εὐκατηρημένον. Πιστεύομεν, ὅτι ὁ Κύριος βοηθήσει τῷ συλλόγῳ ἡμῶν ἰδρῖσαι τὸν αὐτως

ἀναγκαῖον οἶκον πρὸς περιθαλψίν τῶν ἀνευ ἀσύλου καὶ ἀβοηθήτων. Πάντας τοὺς πένητας ὁ σὺλλογος ἡμῶν βεβαίως οὐ ποιήσει πλουσίους, ἀλλὰ μέλλει παρέχειν τοῖς ἀληθῶς ἐνδεέσι ψηλαφητήν, πραγματικὴν βοήθειαν, καὶ ὡς εὐτυχεῖς ἡμεῖς, ἰδρύσονται οἶκον, ἐν ᾧ εὐρήσουσιν ἄσυλον πᾶσαι αἱ τὰ μάλιστα ἀβοηθήτοι γράϊαι τῆς παροικίας ἡμῶν. Ἐν τούτῳ τῷ οἴκῳ ἰδρυτέα ἐργαστήρια διὰ τὰς πτωχὰς ἐργατίδας αὐταί, ὡς αἱ 25 γυναῖκες, αἱ νῦν ἐργαζόμεναι ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τῆς Σχολῆς ἡμῶν, μέλλουσι καθέζεσθαι οὐκ ἐν πινηραῖς καὶ ὑγραῖς καλίαις, ἀλλ' ἐν θερμῷ καὶ φωτεινῷ οἰκῷ. Ἐν καιρῷ πλημμύρας ταῦτα τὰ ἐργαστήρια δεῖ εἶναι ἄσυλον τοῖς παιδίσι τῶν ζώντων ἐν τοῖς τῷ ὕδατι βεβηλωμένοις οἴκοις. Οἱ κάτοικοι τῆς Γαβάνης οφείλουσιν εἰδέναι, ποῦ δύνανται εὑρεῖν καταγώνιον καὶ νέοι καὶ γέροντες κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν, ὅτε ἡ πλημμυρα ἄρξεται ἐν Γαβάνῃ. Τοιοῦτος οἶκος ἔσται μεγάλη εὐποιΐα διὰ τὴν Γαβάνην. Ἐὰν οἱ πόροι ἐπιτρέψωσιν, δυνατόν ἔσται προσαρμόσαι οἰκῆμα διὰ τὰ μικρὰ παιδία ἐν καιρῷ τῆς ἐργασίας τῶν μητέρων αὐτῶν ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ, ἢ ἐργοστασίῳ. Εἶτα δυνατόν ἔσται ἰδρύσαι κειρωσιμένα τινὰ μικρὰ οἰκῆματα πρὸς τοποθέτησιν ὠρεάν ἢ ἀντὶ μικρᾶς πληρωμῆς ἐκείνων τῶν οἴκων, οἵτινες ἐνεκα τυχαίων αἰτιῶν μέλλουσι χρῆζειν ἰδίαις προσκαιροῦ βοήθειαις. Ὁ θάνατος ἢ ἡ βαρεῖα ἀσθένεια τῶν γονέων ἀπεργάζεται οὐ σπανίως τὰ τῶν παιδιῶν καὶ ἰδία τῶν μικρῶν τὰ μάλιστα χαλεπά. Βοήθειαν ταχεῖαν αὐτοῖς δύναται κρεῖσσον παντὸς παρασχεῖν ἡ παροικιακὴ εὐποιΐα. Διὰ παράδειγμα οὐ δεῖ μακρὰν πορευέσθαι. Εἶχονεν τρία παιδία ὁ πατήρ, κλειδοποιὸς, δεινῶς ἐβράχθη τὴν 4 Νοεμβρίου. Ζῶν ἐν Γαβάνῃ εἰργάζετο ἐν τῇ νήσῳ Ἀπτεκάρσκη. Φοβηθεὶς τὴν πλημμυραν, αὐτὸς ἔτρεχεν ἐν τῷ ὕδατι οἴκαδε πρὸς τὰ παιδία. Ἦν ἀσθενεὺς κράσεως, ἐνόσησεν ὑπὸ ψύχους, ἐπὶ δύο ἐβδομάδας ἤσθηνει καὶ κατ' αὐτάς ἀπεστάλη εἰς τὸ νοσοκομεῖον. Ἡ σύζυγος αὐτοῦ ἀπέθανε πρὸ τινῶν ἐτῶν. Τίτι ἄλλῳ, ἢ τῷ συλλόγῳ τῆς παροικίας προσήκει περιθάλπειν ταῦτα τὰ παιδία;

Εὐλογεῖτω ὁ Κύριος τὴν καλὴν ἐπιχείρησιν ἡμῶν.

Αὐτὸς βοήθησαι τῷ συλλόγῳ ἡμῶν θάπτον συσκευάσαι τὸ οὕτως ἀναγκαῖον τοῖς πένησι καθίδρυμα. Ἐκ τοῦ ἁγίου ναοῦ ἐξήρχετο ἡ εὐεργεσία βοήθημα παρείχετο πᾶσι τοῖς ἐνδεέσι ἀδιακρίτως ὁμολογίας πίστεως. Οἱ οἰκτεῖοι καὶ οἱ ξένοι ἐχρῶντο τοῖς δώροις τῆς εὐσπλαγχνίας, ἅπερ, ὡς αἱ ἀκτίνες τοῦ ἡλίου, ἐξεχέοντο ἐπὶ πάντας. Ἄν ὁ Θεὸς δῶ, — ζήσομεν μέχρι τῆς ἰδρύσεως τοῦ γηροκομείου ἐν τῷ οἴκῳ ἡμῶν, νῦν δὲ συγχαίρομεν ἡμῖν, σεμναὶ γράϊαι, ἐπὶ τοῖς ἐγκαινίσις τούτου τοῦ πρὸς καιρὸν οἰκῆματος καὶ ἐξ εὐκρινουδῆς καρδίας εὐχόμεθα ἡμῖν ζῆν ἐνταῦθα ἐν καλῇ ὑγείᾳ. Ἔστω ἐν ἡμῖν εἰρήνη καὶ συμφωνία. Φροντίσετε ἢ μία περὶ τῆς ἄλλης, περιθάλπετε τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἀδυνάτους καὶ εὐχεσθε ὑπὲρ ἐκείνων, οἵτινες ἐξ ἀγάπης πρὸς τὸν Σωτῆρα ἡμῶν Χριστὸν ἐξήγαγον ἡμᾶς ἐκ τῶν ὑγρῶν καὶ ψυχρῶν ὑπογείων εἰς θερμὰ καὶ φωτεινὰ ὑπερῶα. Ἡμεῖς δὲ χαίρομεν, ὅτι οὐκ ἐξηράνθη ἐν τῇ Ῥωσικῇ γῆ ὁ εὐλογημένος ῥοδὸς τῆς χριστιανικῆς

εὐσπλαγχνίας, ὅτι ἐν Ῥωσίᾳ καὶ νῦν οὐκ ἐξέλιπε τὸ ἅγιον αἶσθημα τῆς συμπαθείας πρὸς τοὺς πενομένους, καὶ εὐχόμεθα πολλὰ τὰ ἔτη τοῖς γνωστοῖς καὶ ἀγνωστοῖς εὐεργεταῖς τῶν πενήτων ἡμῶν. (См. Прибавл. къ Церков. Вѣдом. за 1897 г. № 49. Стран. 1796—1798).

XVII.

Δ Ο Γ Ο Σ

πρὸς τοὺς μαθητὰς τοῦ ἐν Μόσχᾳ Ἐκκλησιαστικοῦ Σεμιναρίου Βηθανίας, τὴν 15 Φεβρουαρίου 1898 ἔτους.

Μεγάλη ἡ ἀπώλεια, ἣν ὑπέστη ἡ ἐπαρχία τῆς Μόσχας καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς πατρίδος. Μετὰ μακρὰν καὶ βαρεῖαν νόσον ἐν εἰρήνῃ ἀνεπαύθη ἐν Κυρίῳ ὁ μητροπολίτης Μόσχας Σέργιος. Ἐνισχυόμενος τῇ ζωοποιῷ δυνάμει τῶν ἁγίων Μυστηρίων, αὐτὸς ἀνδρείως ἠγωνίζετο κατὰ τῆς καιρίας νόσου. Καθήμενος ἐπὶ ἀνακλίντρον καὶ μὴ διδοὺς ἑαυτῷ ἀνάπαυσιν ἐν τῷ ἀνακλίνεσθαι, οὐκ ἐπαύετο ἀσχολούμενος περὶ τὰ πράγματα. Ἐοβέσθη, τηρήσας μέχρις αὐτῆς τῆς τελευτῆς ἐναργῆ συνείδησιν. Μέχρις οὐ ὁ τάφος καλύψῃ τὸ φθαρτὸν αὐτοῦ λείψανον, πειραθῶμεν ἐν ὀλίγοις ὑποτυπῶσαι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. Ὡν τρόφιμος τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς, εἰς ἐκ τῶν κρείσσων μαθητῶν τοῦ ἀειμνήστου μητροπολίτου Φιλαρέτου, ὁ ἀναπαυθεὶς κατὰ τὴν πολυετῆ ἱεραρχικὴν διακονίαν αὐτοῦ μετὰ σοφῆς ἐπιμελείας ἐπειράτο ὀχυροῦν τὴν ὀρθὴν διδασκαλίαν τῆς πίστεως ἀπὸ τῶν αὐθαιρέτων γνωμῶν, τῶν δυναμένων διασαλεῦσαι τὴν εἰρήνην τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ζηλωτῆς ὑπέρμαχος τῆς ἀκλινοῦς ἐκπληρώσεως τῶν κανόνων τῶν συνόδων καὶ τῶν ἀποστόλων. Παιδαγωγηθεὶς ἐν τῇ Σχολῇ τῆς ὑπακοῆς ταῖς διατάξεσι τῆς Ἐκκλησίας, αὐτὸς οὗτος ἦν ὑπήκοος αὐταῖς μέχρι τέλους τοῦ βίου αὐτοῦ καὶ ἀπήτει ὑπακοὴν παρὰ πάντων τῶν ὑποτεταγμένων, ἐσέβητο τὸν νόμον καὶ οὐκ ἠνείχετο τὴν αὐθαιρεσίαν. Ἐπιμελῶς ἐφύλαττε τὰς καλὰς διαθήκας τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἐμερίμνα περὶ τοῦ κάλλους καὶ τῆς εὐπρεπείας τῆς Ἐκκλησιαστικῆς τάξεως. Ἦν ἐχθρὸς πάσης ἐξαιρέσεως. Εἰς τὴν αἴτησιν αὐτῷ ἐπιτρέψαι τὸ μὴ ἐπιτετραμμένον ὡς ἐξαιρέσειν ἀπεκρίνατό ποτε: «οὐκ οἶδα, τίτι καὶ πότε δεῖ ποιεῖν ἐξαιρέσεις, καὶ διὰ τοῦτο οὐ ποιῶ αὐτάς». Ὁ μακαρίτης οὐκ ἠγάπα φράσεις. Ὁ λόγος αὐτοῦ διεκρίνετο τῇ ἀκριβείᾳ καὶ τῇ ἐναργείᾳ. Αὐτὸς οὐκ ἠνείχετο τὸ μὴ ἀληθές, καὶ, ὅτε ἐδίσταζε περὶ τῆς ἀκριβείας τοῦ ἀνακοινουμένου, λίαν τεχνικῶς προὔτεινε τῷ συνομιλητῇ ἐρωτήσεις, οὐ σπανίως ἐκδηλοῦσας τὸ σφαλερὸν ἢ τὸ μὴ ἀκριβές τῶν ἀνακοινουμένων εἰδήσεων. Ὁ ἀναπαυθεὶς ἦν αὐστηρὸς πρὸς ἑαυτὸν, ἦν αὐστηρὸς καὶ πρὸς ἄλλους, ἰδίᾳ πρὸς ἐκείνους, οἱ ἐν

ταῖς ἐνεργείαις αὐτῶν ἐξεδήλουν αὐθάδη καὶ κακὴν βούλησιν. Οὐ σπανίως ἐγένετο μᾶλλον δεινός ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ, ἢ αὐστηρὸς ἐν τοῖς βουλευμασι, καὶ πολλοὶ ἐξεδέχοντο τὴν ἱεραρχικὴν αὐτοῦ σεμνότητα ὡς χαλεπὴν σκυθρωπότητα. Πρὸς τοὺς τυχόν ἐμπεσόντας εἰς ἀμάρτημα ἦν συγκαταβατικός. Οὐκ ἤγάπα τὴν μεγαλοπρεπῆ λαμπρότητα καὶ πολυτέλειαν τῶν ὀψαρμάτων, προηρέετο τὴν ἀπλὴν, σεμνὴν κατασκευὴν τοῦ μοναχικοῦ κελλίου. Οὐκ ἔστεργε τὸ μεγάλην τιμῆς ἔνδυμα, προηρέετο τὴν εὐπρέπειαν τῶν ἱερῶν ἀμφίων, ἢ αὐτὸ, λέγων, ὅτι τὸ κάλλος τῶν ὑφασμάτων αὐτῶν συντελεῖ τῇ εὐπρεπείᾳ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς λειτουργίας καὶ ἀναφέρεται οὐ πρὸς τὸν περιβεβλημένον αὐτὰ, ἀλλὰ πρὸς τὸν Κύριον. Αὐτῷ δὲ καὶ ἐπειράτο διακονεῖν, καθόσον αἱ δυνάμεις ἐπέτρεπον. Περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο τὴν προσευκτικὴν ὁμιλίαν μετὰ τῆς ποιμνῆς, ἀσμένως ἐτέλει μακρὰς λειτουργίας, οὐκ ἀπέκαμνε ταῖς πολλῶν βερσιῶν πορείαις μετὰ σταυροῦ καὶ μετ' ἀγάπης ἠλόγει πάντας τοὺς προσκυνητάς, ὅσοι καὶ ἂν ἦσαν αὐτοί.

Οὐ καιρὸς διεξέρχεσθαι νῦν τὸ κεφάλαιον τῶν πεπραγμένων ὑπὸ τοῦ ἀναπαυθέντος. Ἀναμνηθῶμεν μόνον ὧν ἦμεν αὐτόπαι ἐργων. Ὁ ἀειμνηστος δεσπότης εὐ ἐγένωσκε, πόσον προσφιλεῖς ὁ ναὸς ἐν Ῥωσσίᾳ τῷ πιστεύοντι, καὶ οἷαν θλίψιν ἐνεποίησε τοῖς ὀρθοδόξοις ἢ εἰκῆ κλεισίαις πολλῶν παροικιῶν. Εἰδὼς τοῦτο, ὁ ἀναπαυθεὶς ἰδίᾳ ἀγάπῃ εἰργάσατο τὴν ἀποκατάστασιν τῶν κεκλεισμένων παροικιῶν καὶ αὐξῆσιν τοῦ προσωπικοῦ τοῦ κλήρου. Κληθεὶς εἰς χειραγωγίαν τῶν ἔργων τῆς ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῷ καταρτισμῷ τῶν τοῦ κλήρου τοῦ στρατοῦ, ὁ ἀναπαυθεὶς εἰσήγγαγεν εἰς τοῦτο τὸ ἔργον τὴν πολυμερῆ γνῶσιν τῶν κανόνων καὶ τῶν διατάξεων τῶν συνόδων καὶ τῶν ἀποστόλων. καὶ συνετέλεσε τῷ καθορισμῷ τῶν θεουσῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν ἱερέων τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ἀρχιερέων τῶν ἐπαρχιῶν. Προσφιλεῖς ἦν αὐτῷ ὁ μέγας τῆς Κοιμήσεως καθεδρικός ναὸς ἐν Μόσχᾳ. Ἐφλέγετο τῷ πόθῳ ἀποκαταστήσαι ἐν αὐτῷ τὴν προτέραν εὐπρεπῆ τάξιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν λειτουργιῶν ἐν πάσῃ τῇ εὐπρεπείᾳ καὶ τελειότητι. Ταῖς φροντίσιν αὐτοῦ ὁ κατάλογος τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ ἠρξήθη. Ἐπιμελῶς ἐξέλεγε τοὺς ἱκανοὺς ἀναγινώσκειν καὶ ψάλλειν πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, καὶ αὐτοὶ εὐφώνως ἔψαλλον αὐτῷ τοὺς ἐπιταφίους ὕμνους. Παρὰ τὸ προβεβηκὸς τῆς ἡλικίας αὐτοῦ οὐκ ἐγένωσκε κόπωσην ἐν ταῖς ἀσχολίαις, ταῖς ἀφιερωμέναις τούτοις τε καὶ πολλοῖς ἄλλοις ἔργοις, ἀνατιθεμένοις αὐτῷ ὑπὸ τῆς ἀγιωτάτης Συνόδου, καὶ διετέλει συνάμα φέρων ἄνευ στεναγμοῦ τὸ βάρος τῆς κυβερνήσεως τῶν κατὰ διαδοχὴν ἐμπιστευομένων αὐτῷ ἐπαρχιῶν. Ἡ μέριμνα τοῦ ἀναπαυθέντος περὶ τῆς εὐταξίας τῆς κυβερνήσεως τῆς ἐπαρχίας ἐξεφράσθη ἐν τῇ οἰκοδομῇ νέου λαμπροῦ κτιρίου τῆς ἐν Μόσχᾳ Ἐκκλησιαστικῆς Βουλῆς (Consistorium) καὶ ἐν τῇ ἐξασφαλίσει τῶν ὑπαλλήλων αὐτῆς συμπληρωματικοῖς μισθοῖς. Λόγου γενομένου περὶ τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ βίου αὐτοῦ, ἀδύνατον οἰωπῆσαι τὰς φροντίδας τὰς ὑπ' αὐτοῦ ἀφιερωθείσας τῇ οἰκοδομῇ ἐν τῇ πατρίδι Τούλοις Ἐκκλησίας καὶ δύο μεγάλων παρ' αὐτῇ Σχολῶν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς παροικίας. Διὰ

τῶν ἐλευθερίων συνδρομῶν τοῦ ἀναπαυθέντος ἐν τινι τῶν πενιχρῶν προστασιῶν τῶν Τούλων ἐγείρεται ὡραία Ἐκκλησία καὶ περὶ αὐτῆς ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς Ἐκκλησίας δύο εὐρύχωρα κτίρια, ἐν οἷς διδάσκονται ὑπὲρ τὰ 200 πτωχὰ παιῖα. Δοκιμάσας ἐν ἑαυτῷ τὸ χαλεπὸν τῆς νόσου, ἀφιέρωσε τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ βίου αὐτοῦ ταῖς σκέψεις περὶ ἰδρύσεως ἐν Μόσχᾳ ἀσύλου διὰ τοὺς ἀνάτως ἀσθενεῖς μετὰ οἰκιακῆς Ἐκκλησίας εἰς τιμὴν τοῦ Ὁσίου Σεργίου. Καὶ πρὸ τῆς τελευταίας ἐπὶ τινος ὥρας ὁ Κύριος ἐπεμφεν αὐτῷ μεγάλην παρηγορίαν. Συλλέξας τὸ ὑπόλοιπον τῶν δυνάμεων, ἐχάραξε τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν τῷ πρακτικῷ, τῷ ἐξασφαλίζοντι τὴν ὑπαρξίν τοῦ ἀσύλου, ἐν ᾧ μέχρις ἑκατοντάδος ἀνάτως πασχόντων μέλλουσιν εὐχρεῖσθαι ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ σεβασμιωτάτου μητροπολίτου Μόσχας Σεργίου, τοῦ ποθήσαντος ἀνακουφίσαι τὴν βαρεῖαν αὐτῶν τύχην. Εὐεφώμεθα δὲ καὶ ἡμεῖς, οἱ νῦν ἐνταῦθα συνελθόντες, ἀνάπαυσιν, ἡσυχίαν καὶ μακαρίαν ζωὴν ἐν ταῖς οὐρανίαις μοναῖς τῷ ἀειμνηστῷ δεσπότη Σεργίῳ.

Δυπηρὸς καιρὸς ἐπέστη ἐφ' ἡμᾶς. Ἐβδομάδα πρὸ τῆς τελευταίας τοῦ ἱεράρχου Σεργίου ἀπροσοκῆτως ἐξέλιπεν ὁ πρωθιεράρχης τῆς Σερβικῆς Ἐκκλησίας, ὁ δεσπότης Μιχαήλ, ὁ μητροπολίτης Σερβίας καὶ Βελιγραδίου. Ἐσβέσθη ἐν καμάτῳ ἐκ τοῦ ἀγῶνος κατὰ τῶν ἰσχυρῶν ἐχθρῶν, τῶν καταπιεζόντων τὴν Σερβικὴν Ἐκκλησίαν. Τρόφιμος ὦν Ῥωσικῆς Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς, ὁ μητροπολίτης Μιχαήλ ἀναλλοιώτως ἐξεδήλου ἐν τῇ ἱεραρχικῇ αὐτοῦ διακονίᾳ ὀρθὴν κατανόησιν τῆς οἰκουμενικῆς ἀξίας τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τῆς σχέσεως αὐτῆς πρὸς τὴν ἱστορικὴν τύχην τῶν κρατῶν καὶ τῶν ἔθνων. Τὴν ἀλήθειαν τῆς Ὀρθοδοξίας ὠχύρου, ἐπιλανθανόμενος ἑαυτοῦ, καὶ τῷ θριάμβῳ τῆς δικαιοσύνης ἐθυσίαζε τὴν δόξαν αὐτοῦ, τὴν ὑγίαν καὶ τὴν ἀνάπαυσιν. Ἀποδιδοὺς πᾶσι τὸ ὀφειλόμενον, οὐκ ἠβούλετο ὑποταγῆναι ταῖς ἀνόμοις ἐπιβουλαῖς τῶν τυχόντων κυβερνητῶν, οἵτινες, μεμεθυμένοι τῇ ἐξουσίᾳ, τῇ εἰκῇ ληφθείσῃ ὑπ' αὐτῶν, ἐπελάθοντο τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τοὺς ἁγίους κανόνας τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ ὑπέρμαχος τῆς δικαιοσύνης οὐχ ὑπετάσσετο τοῖς ἀνόμοις αὐτῶν κλεύσμασιν. Πιστός τῷ ἀρχιερατικῷ ὄρκῳ, προείλετο τὴν ἐξορίαν καὶ τὴν περιπλάνησιν πέραν τοῦ ὄριου τῆς φιλικῆς πατρίδος ἢ τὸ ἡσύχως καθέζεσθαι ἐν τῇ ἔδρᾳ, τῇ σεσαλευμένῃ ὑπὸ τῶν ἀκαθάρτων χειρῶν τῶν ἐχθρῶν τῆς Ἐκκλησίας. Πάσαις ταῖς δυνάμει τῆς καθαρᾶς ψυχῆς αὐτοῦ ἡγάπα ὁ μητροπολίτης Μιχαήλ τὸν λαὸν αὐτοῦ. Ἀκουράστως αὐτὸς ἐκήρυττεν αὐτῷ, ὅτι ἡ Ὀρθοδοξία ἐτήρησε τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ δύναμιν, ἐφόλαξεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς στερήσεως τοῦ προσώπου αὐτοῦ, ἔσωσεν ἀπὸ τοῦ καταβροχθισμοῦ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτῷ Τουρκικῶν καὶ Μαδιαρικῶν κυμάτων. Τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν εἰεώρει ὡς τὸν λύχνον τὸν καθαρὸν, τὸν φωτίζοντα τὴν ὁδὸν τῆς ἱστορικῆς ἀναπτύξεως τοῦ Σερβικοῦ λαοῦ καὶ ἐξασφαλίζοντα αὐτῷ πλείονα βαθμὸν τῆς ἠθικῆς δυνάμεως ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης μετὰ τῆς ὁμοθρήσκου Ῥωσσίας. Καὶ ἐταράχθη ἡ μεγαλόβυχος καρδία τοῦ ἱεράρχου Μιχαήλ, μαθόντος τὸ νέον τέχνασμα τῆς λατινικῆς προπαγάνδας ἰδρῶσαι διὰ πονηρῶς κεχα-

ραγμένης συνθήκης ἐν τῇ Βελιγραδίῳ, τῇ πρωτεύουσῃ τῆς Σερβίας νέον φρούριον τῆς λατινικῆς ἰσχύος ἐν τῇ Βαλκανικῇ χερσονήσῳ. Τοῦτο τὸ τέχνασμα τῆς ἀλλῆς τοῦ Πάπα ἐζόφωσε τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ μητροπολίτου Μιχαήλ. Βαθείας λύπης πνέουσι τὰ γράμματα αὐτοῦ· αὐτὸς προέβλεπε τὸ ἀφεικτον τῆς παραβάσεως τῆς Ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης καὶ ἐθλίβετο ἐπὶ τούτῳ ἰδίᾳ, διότι ἔβλεπεν, ὅτι ἡ πολύτροπος ἐπιβουλὴ ἐπλήθυνε τὰς ἀφορμὰς πρὸς διαφωνίαν μετὰ τῶν Βουλγάρων. Οὐ περαιτέρω τῆς Τετάρτης, τὴν 4 Φεβρουαρίου ἐτέλεσεν ἐν τῇ καθεδρικῇ ναῷ τοῦ Βελιγραδίου τὴν θείαν λειτουργίαν, προὔχειρίσατο διάκονον εἰς πρεσβύτερον καὶ περὶ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας ἤσθηνε τόσον, ὥστε μόλις ἀπεξέδυσαν αὐτόν. Οἱ ἰατροὶ εὔρον ἐν αὐτῷ φλόγωσιν τῶν πνευμόνων (περιπνευμονίαν). Ἡ νόσος ταχέως ἀπήγαγεν αὐτόν. Τὴν 5 Φεβρουαρίου αὐτὸς οὐκ ἦν. Ἡ ὄρφανωθεῖσα Σερβικὴ Ἐκκλησία κλαίει τὴν ἄωρον τελευτὴν αὐτοῦ. Θλίβεται ἐπὶ ταύτῃ τῇ χαλεπῇ ἀπωλείᾳ καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ῥωσσίας. Ἀπεβίωσεν ὁ Ἱεράρχης, ὁ πάντα τὸν βίον αὐτοῦ, ὅλον ἑαυτὸν ἀμερίστως ἀποδούς εἰς τὴν διακονίαν τῷ Κυρίῳ καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ Αὐτοῦ, ὁ ἀγαπήσας τὴν δικαιοσύνην πλέον τῶν τιμῶν, τὴν πιστότητα τῷ ἱεραρχικῷ καθήκοντι ὑπὲρ τὴν κενὴν καὶ μηδαμινὴν δόξαν, ὁ τιθεὶς οὐκ ἐν λόγοις, ἀλλ' ἐν ἔργῳ τὴν φυγὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Αἰωνία ἡ μνήμη εἴη σοι, κόσμημα καὶ δόξα τῆς Σερβικῆς Ἐκκλησίας, πολύτλα δέσποτα Μιχαήλ! Σὺ ἀγογγύστως ἔπασχες ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, οὐδὲν καὶ ἡμᾶς ἀκλονήτως ἀκολουθεῖν ὀπίσω σου! Ἡ εὐχὴ αὐτῆ ἰδίᾳ ἐπίκαιρος ὑμῖν, ᾧ μαθηταὶ τοῦ Σεμιναρίου Βηθανίας, οἱ παρασκευάζεσθε ἀναδέεσθαι τὸν χρυστὸν ζυγὸν τῆς διακονίας Χριστοῦ τῷ Σωτῆρι ἡμῶν καὶ τῇ ἀγίᾳ Αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ. Καὶ τί δεῖ εἰπεῖν ὑμῖν νῦν, ὅτε πάντες ἡμεῖς λελυπημένοι ταῖς χαλεπαῖς ἀπωλείαις, ἃς ὑπέστημεν. Ἐροῦμεν: μνημονεύετε τῶν ἡγουμένων ὑμῶν, γίνεσθε ἔνθεοι ἐκ τῶν παραδειγμάτων αὐτῶν καὶ γίνεσθε σώφρονες τῇ ἀρροσιώσει αὐτῶν ἐκείναις ταῖς ἰδέαις, αἷς αὐτοὶ διηκόνησαν καθ' ἅπαντα τὸν βίον αὐτῶν. Ὑμῖν, προσφιλεῖς νεανίαι, δεῖ εἶναι δῆλον, ὅτι ὁ βίος ὑμῶν δύναται εἶναι ἐπωφελεὶς τοῖς ἄλλοις, τῇ πατρίδι ὑμῶν καὶ τῇ ἀγίᾳ Ἐκκλησίᾳ, εἰ ὑμεῖς ἐν συνειδήσει καὶ ἐλλόγως, πλουτίζοντες ἑαυτοὺς ἐν τῷ Σεμιναρίῳ ταῖς γνώσεσι τῶν ἐπιστημῶν, ἃς διδάσκουσιν ὑμᾶς, ἔσεσθε ἐρρωμένοι ἐν τῇ ἀγάπῃ πρὸς τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν, ἀναθρέψετε ἐν ἑαυτοῖς ἐκείνην τὴν εὐσεβῆ διάθεσιν τοῦ πνεύματος, ἡ δύναται ἠθικῶς ἀνοψῶσαι ὑμᾶς». Δηλώσας δὲ τὴν σπουδαιότητα τῆς μελλούσης κλήσεως τῶν μαθητῶν τοῦ Σεμιναρίου ὡς ποιμένων τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ῥήτωρ κατέκλεισε τὸν παιητικὸν λόγον αὐτοῦ ταῖς λέξεσιν: «Ἄσωμεν δὴ τοῖς ἄειμνηστοῖς Ἱεράρχαις Σεργίῳ καὶ Μιχαήλ αἰώνιον μνήμην καὶ διὰ παντός σπουδάσωμεν φυλάξαι τὰς ἀναμνήσεις τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων αὐτῶν πρὸς ὄφελος τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας. (См. Прибавл. къ Церк. Вѣдом. за 1898 г. № 8. Стр. 322—325. Срвн. Церк. Вѣстникъ за 1898 г. № 9 стр. 302).

XVIII.

Λ Ο Γ Ο Σ

τοῦ κ. Β. Κ. Σάβλερ, προεδρεύσαντος τῆς τῶν μελῶν τοῦ ἐν Πετροπόλει εὐεργετικοῦ τῶν Σλαύων Συλλόγου συνελεύσεως, τῆς ἀφιερωθείσης τῇ μνήμῃ τοῦ μητροπολίτου Σερβίας Μιχαήλ τὴν 11 Μαρτίου 1898 ἔτους.

Σεβασμιώτατε Δέσποτα, πανιερώτατοι ἀρχιεπίσκοποι, σεβαστοὶ πατέρες, κυρίαὶ καὶ κύριοι!

Ἡ νῦν πανηγυρικὴ τῶν μελῶν τοῦ εὐεργετικοῦ τῶν Σλαύων Συλλόγου συνέλευσις ἀφιερῶται τῇ μνήμῃ τοῦ ἐπιτίμου μέλους τοῦ Συλλόγου, τοῦ μεγάλου Ἱεράρχου τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, τοῦ ἀρχιεπισκόπου Βελιγραδίων, τοῦ μητροπολίτου Σερβίας Μιχαήλ, τοῦ ἐν εἰρήνῃ ἀναπαυθέντος ἐν Κυρίῳ τὴν 5 Φεβρουαρίου αὐτοῦ τοῦ ἔτους. Οὐχὶ στέφανον ἐξ εὐμαράντων ἀνθρώπων προσφερόμεν ἡμεῖς οἱ τιμῶντες αὐτὸν εἰς τὸ προσφιλεῖς ἡμῖν μνημα αὐτοῦ, ἀλλὰ τῇ ἐξιστορήσει τῶν ἔργων αὐτοῦ πειρασόμεθα ἀποδοῦναι αὐτῷ τὴν δέουσαν τιμὴν. Ὁ ἀείμνηστος δεσπότης Μιχαήλ πάντα τὸν βίον ἀφιέρωσε τῇ διακονίᾳ τῇ Ὀρθοδόξῃ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ ἔθνει αὐτοῦ. Ὑπὲρ τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας μετὰ χαρᾶς ὑφίστατο τὰς συμφορὰς καὶ τὰς στερήσεις. Πιστὸς τῷ ἀρχιερατικῷ ὄρκῳ, ἐφύλαττε τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Σερβίας ἀπὸ τῶν ἀνόμων ἐπιβουλῶν τῶν ἀφρόνων κυβερνητῶν, τῶν πειρωμένων μεταβαλεῖν τὴν κανονικὴν οὐτῆς διοίκησιν. Τὴν ἀλήθειαν ὁ ἀναπαυθεὶς ἡγάπα μᾶλλον, ἢ τὴν κενὴν δόξαν, καὶ τὴν πικρίαν τῆς ἐξορίας προεῖλετο τῆς ἡσύχου οἴκου διαμονῆς. Τὸν λαὸν τῆς Σερβίας ἡγάπα παντὶ σθένει τῆς καθαρᾶς ψυχῆς αὐτοῦ, ἐδίδασκεν αὐτὸν τὸν λαὸν στερρῶς τηρεῖν τὴν πίστιν τῶν πατέρων, τὴν πίστιν τὴν ὀρθόδοξον· ἐν αὐτῇ ἠντλεῖ ἠθικὴν ἰσχύον, ἃε διατελῶν ἐν ἀδελφικῇ ἐνώσει μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ῥωσσίας, ἣν ὁ δεσπότης πολλάκις ἐκάλει δευτέραν πατρίδα.

Καὶ ἰδοὺ τοῦτον τὸν μέγαν Ἱεράρχην, τοῦτον τὸν μετ' αὐταπαρνήσεως ἀγωνιστὴν ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἰδέας συνήχθημεν νῦν τιμῆσαι. Ὁ πολλὰ ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας παθῶν Ἱεράρχης Μιχαήλ ἔστω ἡμῖν καὶ τῷ γένει τῶν Σλαύων τύπος ἐμπέδου ἀφοσιώσεως τῇ ὀρθοδόξῃ πίστει καὶ ἀφιλοκερδοῦς διακονίας τῷ ἀγαθῷ τοῦ λαοῦ. Σὺ τέθηκας, ἀλλὰ πλήρεις ζωτικῆς ἰσχύος ἐκείναι αἱ μεγάλαὶ ἰδέαι, αἷς οὐ ἀνδρείως διηκόνησας, καὶ ἐμπνεόμενοι ὑπὸ τοῦ παραδείγματός σου, οἱ σοὶ μαθηταὶ καὶ τιμῶντές σε μέλλουσιν ἐργάζεσθαι εἰς δόξαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ὀρθοδόξου καὶ εἰς ὄφελος τοῦ ῥωσσοικῶ τε καὶ σερβικοῦ ἔθνους. Διὰ παντός τηροῦντες ἀγάπην πρὸς τὸν ἀναπαυθέντα Ἱεράρχην Μιχαήλ, ἄσωμεν αὐτῷ αἰώνιον μνήμην. (См. Прибавл. къ Церк. Вѣдом. за 1898 г. № 11, стр. 459—460).

XIX.

Λ Ο Γ Ο Σ

ἐπὶ τῇ ἐπισκέψει τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Σεμιναρίου Ταμπόβου πρὸς τοὺς ἐν αὐτῷ διδασκομένους, τὴν 14 Ἀπριλίου 1898 ἔτους.

Εἰρήνη τῷ Ἐκκλησιαστικῷ Σεμιναρίῳ Ταμπόβου, εἰρήνη τοῖς ἐνθάδε διδασκουσιν, εἰρήνη τοῖς διδασκομένοις! Αὕτη ἡ χριστιανικὴ πρόσρῃσις, αὕτη ἡ εὐχὴ τῆς εἰρήνης παρίσταται ἰδίᾳ ἐπίκαιρος νῦν, ὅτε οὐκέτι ἐσίγησεν ἡ πασχάλιος ψαλμωδία τῷ ἀναστάντι Χριστῷ τῷ Σωτῆρι, οὗ ἡ ἔλευσις ἤνεγκεν εἰρήνην τῇ γῆ καὶ εὐδοκίαν τοῖς ἀνθρώποις. Ἀνατέλλει ἐκ τοῦ τάφου Χριστὸς ὁ Κύριος, χαίρουσι τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. Αὕτη ἡ ἀγία χαρὰ προσέστω καὶ ὑμῖν, φίλοι νεανία. Πολλάκις κατὰ τὴν παρελθούσαν τεσσαρακοστὴν προσεῖχεται ταῖς εὐχαῖς, ταῖς καλούσαις τοὺς Χριστιανούς εἰς ἀγῶνας ἐγκρατείας πρὸς ἐπίτευξιν ὑπ' αὐτῶν τοῦ ὑψίστου βαθμοῦ τῆς ἠθικῆς τελειότητος. Τοὺς νηστεύοντας σωματικῶς ἡ ἀγία Ἐκκλησία ἐκάλει νηστεύειν καὶ πνευματικῶς, ἐν ἐγκρατεῖᾳ ἀπὸ κακίας καὶ ἔριδος, ἐκάλει ἐργάζεσθαι ἐν τῷ φωτὶ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, αὐξῆσαι τὰ ὄψα τῆς ψυχῆς, καθαρῆσαι τὴν ψυχὴν, τελειοῦσθαι τῇ ἀγάπῃ. Ἡ κλήσις αὕτη ἔχει ἰδίαν ἀξίαν δι' ὑμᾶς, τοὺς μέλλοντας ποιμένας τῆς Ἐκκλησίας καὶ διδασκάλους τοῦ λαοῦ. Παρασκευαζόμενοι εἰς ταύτην τὴν μεγάλην διακονίαν, ὀφείλετε ἐν συνειδήσει καὶ αἰεὶ σπουδάζειν περὶ ἑαυτοῦς. Ὅσῳ μεγάλα καὶ ποικίλα καὶ ἂν ᾧσιν αἱ γνώσεις, αἱ ὑμεῖς προσκτᾶσθε ἐν τῷ Σεμιναρίῳ, ὅμως πρὸς ἐπίδοσιν τῆς διακονίας ὑμῶν ἀνάγκη, ὅπως ἡ βούλησις ὑμῶν προσκτήσῃται τὴν θέουσαν ἐμμονὴν καὶ σταθερότητα. Ἡ ἔλλογος πειθαρχία παρίσταται ἀναγκαῖα πρὸς τοῦτο συνθήκη. Ἡ ἐξωτερικὴ πειθαρχία, ἀναγκάζουσα τοὺς ἀνθρώπους καθ' ὄρισμένον χρόνον ἐγειρεσθαι, ἀσχολεῖσθαι περὶ τὰς ἐπιστῆμας, ἐσθίειν καὶ πίνειν, ἀναπαύεσθαι καὶ κοιμᾶσθαι, εἰσφέρει τῷ ἡμερησίῳ βίῳ ἐκείνην τὴν τάξιν, ἣτις ἀπολύτως ἀναγκαῖοι πρὸς κανονικὴν πορείαν αὐτοῦ. Χαλεπὸν ἐνίοτε ἐγειρεσθαι τινι, βουλομένῳ κοιμᾶσθαι, ἢ καθόλου ποιεῖν οὐχ ὅπερ ἐβούλετο ἂν ποιεῖν. Ἄλλ' ἄνευ τῆς τηρήσεως τῆς προσηκούσης πᾶσι τάξεως παρίσταται ἀκατανόητον πᾶν κοινὸν ἔργον, καλοῦν εἰς ἐργασίαν πολλούς. Εἰ ἕκαστος αὐτῶν ἤρχετο ποιῶν, ὅτι ἂν αὐτῷ ἐπέρχεται, τότε οἱ ἀνθρώποι εἰκότως ἐκώλυον ἂν ἀλλήλους. Ἡ ἐν τῷ βίῳ ἀτάξια ἐστὶ μίση τῶν ἀνιερῶν ἐλλείψεων τῶν ὀλίγων ἀνεπτυγμένων ἀνθρώπων ἀνάγκη περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι τὴν τάξιν, ταύτην τὴν πολῦτιμον συνθήκην τῆς ἀναπτύξεως παντὸς λογικοῦ ὀργανισμοῦ. Μετὰ ἐτι πλείονος προσοχῆς θεῶν ἀναφέρεσθαι πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν πειθαρχίαν.

Ὁ καλὸς μαθητὴς τοῦ Σεμιναρίου ὀφείλει στηριχθῆναι ἐν τῇ ἀγάπῃ πρὸς τὸ καλὸν παρασκευαζόμενος χειραγωγεῖν τοὺς ἄλλους κατὰ τὴν ὁδὸν τῆς πνευματικῆς αὐτῶν τελειότητος, ὀφείλει ὀξυδερκῶς παρακολουθεῖν τῇ καθαρότητι τῶν λογισμῶν καὶ τῶν βουλῶν αὐτῶν. Ὀφείλει αἰεὶ εἶναι αὐστηρὸς πρὸς ἑαυτὸν καὶ μὴ διδόναι ἔκτασιν ἐκείναις ταῖς ἐπιθυμίαις καὶ ταῖς ὀρμαῖς, αἵτινες δύνανται γενέσθαι ἕξεις, μὴ ἀρμόζουσαι τῇ ὑψηλῇ αὐτοῦ κλήσει, καὶ ἰκαναὶ γεννῆσαι σκάνδαλον, ἀποκλείον τὸ δυνατόν τῆς ῥοπῆς τοῦ ποιμένου πρὸς τοὺς ποιμαινομένους. Μὴ ἄχθεσθε ἐπὶ ταῖς πειθαρχικαῖς ἀπαιτήσεσιν, — αὐταὶ ἐπωφελεῖς πρὸ παντὸς ὑμῖν αὐτοῖς· μὴ φρονεῖτε, ὅτι αὐταὶ συνετάχθησαν ὑπὸ τῆς ἀρχῆς πρὸς ἠδονὴν ἑαυτῆς. Αὐταὶ ἀναγκαῖαι πρὸς ἐπιρρῶσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς βουλήσεως ἡμῶν ἀκριβῶς οὕτως, ὡς ὁ καθαρὸς ἀὴρ ἀναγκαῖος πρὸς ζωὴν τοῦ φυτοῦ. Ἡ μετὰ τῶν ἀνθρώπων συμβίωσις ἐπιτίθηται ἡμῖν πολλὰ διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς σχέσιν καθήκοντα, καὶ ὅσῳ μᾶλλον ὁ ἄνθρωπος ἀνεπτυγμένος καὶ μεμορφωμένος, τόσῳ μᾶλλον αὐτὸς ἐθίζει ἑαυτὸν εἰς περιορισμούς τινας καὶ στερήσεις. Ἄλλ' ἀφιστάμενος τῆς ἑαυτοῦ εὐμαρείας, αὐτὸς χρῆται τοῖς κέρδεσι, τοῖς προερχομένοις αὐτῷ ἐκ τοῦ αὐτοπεριορισμοῦ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Αὕτη ἡ ἀμοιβαίότης τῶν παραχωρήσεων ἀνακουφίζει τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων, καὶ διὰ τοὺς χριστιανούς ἔχει ἰδίαν ἀξίαν, διότι προφυλάττει αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ ἐγωῖσμοῦ, στηρίζει ἐν τῇ ἕξει τοῦ σκέπτεσθαι οὐ μόνον περὶ τοῦ ἐργάζεσθαι τὸ καλὸν τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ μηδαιῶς λυπεῖν αὐτοὺς, μὴ παρέχειν αὐτοῖς θλίψεις. Ἡ καλὴ πειθαρχία ἀναπτύσσει τὴν βούλησιν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὁ βουλούμενος ἄγειν τοὺς ἄλλους ὀφείλει πρὸ παντὸς εἰδέναι ἄγειν ἑαυτὸν. Δύναται ὑποτάσσειν τοὺς ἄλλους τῇ ἑαυτοῦ βουλήσει ἐκεῖνος, ὃς αὐτὸς ἔμαθεν εἶναι εὐπειθής. Ἡ δύναμις τῆς βουλήσεως ἐστὶ μέγας ἠθικὸς κινητῆρ τοῦ ἀνθρώπου· αὕτη ἡ δύναμις, ὡς καὶ πᾶσα ἄλλη δύναμις, ἀναπτύσσεται διὰ τῆς ἀσκήσεως. Ἡ καλὴ σχολή, ἡ καλὴ ἀγωγή συντελοῦσι τῇ στηρίξει ταύτης τῆς δυνάμεως. Ἄνευ τῆς βουλήσεως ἀδύνατον ἐπεεργάζεσθαι ἐν ἑαυτῷ χαρακτῆρα, καὶ ἄνευ χαρακτῆρος ὁ ἀνθρώπος οὐ δύναται ὑπερβαλεῖν τὰ κωλύματα, τὰ ἀπαντῶντα ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ βίου αὐτοῦ. Περὶ τοῦ αἰῶνος ἡμῶν λέγουσιν, ὅτι αὐτὸς ἐνδοεὶς ἀνθρώπων μετὰ χαρακτῆρος. Περισοδὸν ἡμῖν διδόναι ἔκτασιν ἐπὶ τοῦτῳ ἀνωφελεῖ στεναγμοῖς, ἀλλ' ἀνάγκη ἐκάστω ἡμῶν σπουδάζειν ἐπεεργάζεσθαι ἐν ἑαυτῷ ταύτην τὴν ἔσω δύναμιν. Ὁ νοῦς ὑμῶν πεπλουτισμένος παντοίαις γνώσεσι, τὸ ἠθικὸν αἰσθημα ὑμῶν δεόντως ἀνεπτυγμένον, ὑμεῖς ἐν συνειδήσει γινώσκετε τὸ καλὸν καὶ τὸ κακὸν, ἀλλ' ἀνάγκη ὑμῖν ἔχειν βούλησιν, τείνουσαν πρὸς μόνον τὸ καλόν. Ὀφείλετε τείνειν πρὸς τοῦτο, ὅπως στηριχθῆτε ἐν μόναις ταῖς καλαῖς ἕξεσιν. Αὕτη ἡ διηνεκὴ σπουδὴ περὶ ὑμᾶς αὐτοὺς ἐν τῇ ἐπιτεύξει τῶν προτεθειμένων σκοπῶν μεταδώσει ἐμμονὴν τῷ χαρακτῆρι ὑμῶν, οἰσθεὶ ἐνδοῦσε ὑμᾶς ἰσχυρὸν θώρακα, ἰκανὸν φυλάττειν ὑμᾶς ἀπὸ τῶν δεινῶν καὶ τῶν συμφορῶν τῶν ἐξωθῶν ἐπερχομένων. Αὕτη ἡ διηνεκὴ σπουδὴ περὶ ὑμᾶς αὐτοὺς ἀποβήσεται ὑμῖν μᾶλλον εὐχερῆς, εἰ μέλλετε

ἐμφορεῖσθαι τῆς γνώσεως ἐκείνου τοῦ ὑψηλοῦ ἰδανικοῦ, ᾧ καλεῖσθε διακονεῖν. Ὑμεῖς παρασκευάζεσθε εὐαγγελίζεσθαι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καλεῖσθε κηρῶν τὴν αἰώνιον ἀλήθειαν, εἶναι χειραγωγοὶ ἀνθρώπων κατὰ τὴν ὁδὸν εἰς τὴν αἰώνιον σωτηρίαν, διδάσκειν αὐτοὺς τὴν δικαιοσύνην, στηρίζειν ἐν τῇ ἀγάπῃ τοῦ Χριστοῦ. Οἶον μέγα καὶ ἐπιφανὲς ἔργον! πῶς μὴ περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι τὸ δυνατόν τοῦ συντελεῖν τῇ ἀναπτύξει τῶν ἡθικῶν δυνάμεων τῶν ἀνθρώπων! Τὸ ἔργον τοῦτο ἀσυγκρίτως ὑπέρτερον καὶ ἐπαγωγώτερον τῶν μόχθων, τῶν ἀφιερωμένων μόνον τῇ ἐπιτυχίᾳ ὑλικῶν τινῶν ἀγαθῶν.

Ἡ ὀρθὴ γνώσις τῶν ἰδεῶν, αἷς ὑμεῖς ὀφείλετε διακονεῖν, ἀναγκαῖα πρὸς καρποφορίαν τῶν ἔργων ὑμῶν. Τὸ ἰδανικὸν οὐ μόνον φανός ἐστι τῇ συνειδήσει, — αὐτὸ σύναμα δύναμις ἐστι, κινουσα τὴν βούλησιν ἡμῶν, φωτίζει καὶ ζωογονεῖ, χειραγωγεῖ τὰς σκέψεις ἡμῶν καὶ ἐπάγεται τὴν καρδίαν ἡμῶν. Ὑμῖν, προσφιλεῖς νεανία, βεβαίως γνωστὸν, πόσον ἠὔξησεν ἡ ἰσχὺς τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας κατὰ τὸν τελευταῖον χρόνον. Ἡ ἀπήμαντος καθαρότης τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου, ἡ πεφυλαγμένη ὑπ' αὐτῆς, οἱ μόχθοι τῶν θεολόγων αὐτῆς, ὁ πλοῦτος καὶ τὸ κάλλος τῶν ὑμνῶν αὐτῆς, τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ τὸ οἰκοδομητικὸν τῶν ἀκολουθιῶν αὐτῆς αἰετὶ μᾶλλον ἐπισπῶνται τὴν προσοχὴν τῶν ἑτεροδόξων χριστιανῶν. Ἐτι οὐ πρὸ πολλοῦ μεγάλῃν χαρὰν ὑπέστησαν τὰ πιστὰ τέκνα τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἐν τῇ Δαυρὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Νεούκη ἡνώθη τῇ Ὀρθοδοξίᾳ εἰς τῶν Νεοστοριανῶν ἐπισκόπων, Ἰωνᾶς ὁ Σουπουργάνης καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἀφικόμενοι ἐξ Οὐρμίας. Ἐπὶ μακρὸν, λέγει ὁ ἐπίσκοπος Ἰωνᾶς, ἐπλανώμεθα ἐν τῷ σκότει καὶ εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ, ὅτι εὐρομεν εἰρηνικὸν λιμένα ἐν τῇ ἐνώσει μετὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Οὐ πρὸ πολλοῦ ἐτελέσθη ἡ ἴδρυσις νέας ὀρθοδόξου ἱεραποστολῆς ἐν Κορέᾳ ἰκμάζει ἡ ἱεραποστολὴ ἡμῶν ἐν Ἰαπωνίᾳ, καὶ ἀκουσίως ἀναφύεται ἡ ἐρωτησις: μὴ ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία κέκληται εἰς εὐρεῖς ἱεραποστολικούς μόχθους ἐν τῇ μακρᾷ Ἀνατολῇ; Ἀλλὰ πόσοι τοιοῦτοι μόχθοι καὶ παρ' ἐσῆς οἴκοι; πόσον πολλὴ ἐργασία πρόκειται πρὸς στήριξιν ἐν τῇ γνώσει τῶν ἀληθειῶν τῆς ἀγίας πίστεως ἀνθρώπων, ἡ ὀλίγον, ἡ οὐκ ὀρθῶς νοούντων αὐτῶν! Ἐμπνεέσθε ὑπὸ τοῦ ἀγίου ζήλου διακονῆσαι τούτῳ τῷ ὑψίστῳ ἀγαθῷ, ἔστε ὑπέρτεροι τῶν μικρῶν ὀρμῶν, τῶν τεινουσῶν μόνον πρὸς ἐπίτευξιν ἐξωτερικῶν τοῦ βίου μέσων! Ἐνθυμεῖσθε, ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντός ὑμῶν ἐστι, ὅτι αὕτη οὐκ ἐν λόγοις, ἀλλ' ἐν δυνάμει, ὅτι οἱ ἀδικοὶ καὶ οἱ ἄρπαγες οὐ κληρονομήσουσιν αὐτήν. Ἀναπτύσσοντες ἐν ἑαυτοῖς τὴν ἡθικὴν ἰσχὺν, προπαρασκευάζετε ἑαυτοὺς εἰς διακονίαν τῇ ἀγίᾳ Ἐκκλησίᾳ, ἐνθυμούμενοι, ὅτι ταῖς πατρικαῖς μεριμναῖς περὶ τοῦ ἀγαθοῦ τοῦ ῥωσσοῦ λαοῦ τοῦ ἀλγίστου Τσαρῶν - Εἰρηνοποιοῦ, καὶ τοῦ νῦν βασιλεύοντος ἀγάπητοῦ Αὐθέντου ἡμῶν ὁ κληρὸς μᾶλλον, ἢ πρῖν, κέκληται εἰς τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου, ὅτι αὐτὸς διὰ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς ἔτυχε τοῦ δυνατοῦ μᾶλλον, ἢ πρῖν, ἐκχεῖν εἰς τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ τὰς καθαρὰς ἀκτῖνας τοῦ χριστιανικοῦ φωτισμοῦ.

Ἀφιερῶσατε δὴ ἑαυτοὺς, προσφιλεῖς νεανία, τῇ ὑψηλῇ διακονίᾳ τῆς ἀγίας Ἐκκλησίας! Ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, πρὸς τὸν Τσαρῶν καὶ πρὸς τὴν πατρίδα ἔστω κρεῖσσον κτῆμα ὑμῶν, καὶ οἱ μόχθοι ὑμῶν πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν στεφθήτωσαν τῇ ἐφετῇ ἐπιτυχίᾳ. (См. Прибавл. къ Церк. Вѣдом. за 1898 г. № 18—19. Стран. 687—689).

XX.

Δ Ο Γ Ο Σ

ἐπὶ τῇ ἐπισκέψει τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Σεμιναρίου Λιθουανίας πρὸς τοὺς ἐν αὐτῷ διδασκομένους τὴν 26 Μαΐου 1898 ἔτους.

Ἐπανερχόμενος ἐκ τῆς Ῥωσικῆς πέραν τοῦ π. Βούγ χώρας εἰς Πετρούπολιν, βούλομαι ἀνακινῶσαι ὑμῖν εἰδήσεις τινὰς περὶ τῆς ἐκπαιδευτικῆς δράσεως τῆς ἐν Δαισιανῇ μονῆς τῶν γυναικῶν καὶ περὶ τούτου, πῶς ἡ μονὴ ἐώρταζε τὴν ἡμέραν τῆς ἀγίας Πεντηκοστῆς. Πολλοῖς ἐξ ὑμῶν, εἰκότως, γνωστὸν, ὅτι αὕτη ἡ μονὴ κεῖται πλησίον τῆς πόλεως Μπαίλης τοῦ κυβερνεῖου τῆς Σαυδέτσκις. Οὐ πρὸ πολλοῦ ὑφίσταται καὶ ἐν βραχεῖ χρόνῳ πολλὰ ὠφέλησε τοὺς ἐπιτιποῦς Ῥώσους κατοικοῦς, ἐν αἷς πολλοὶ ἰσχυρογνωμονοῦντες, τ. ἔ. πρώην Οὐνιάται, μὴ φοιτῶντες εἰς τὰς Ἐκκλησίας. Παρὰ τῇ μονῇ ἴδρυται διδασκαλικὴ σχολὴ τῶν θηλέων, παρασκευάζουσα τὰς διδασκάλους τῶν σχολῶν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἐνοριῶν. Ὑπὲρ τὰ 80 ὄρφανὰ, ἄνευ διακρίσεως τῆς ὁμολογίας πίστεως, περιθάλπονται ἐν τῷ ἀσύλῳ τῆς μονῆς, καὶ ἐν τῷ θεραπευτηρίῳ παρέχεται ἰατρικὴ βοήθεια ἑκατοντάσι προσώπων δωρεάν. Δύο βέροστια μακρὰν τῆς μονῆς ἐν τῷ χωρίῳ Μπουρζηλόβκα ἐπὶ τοῦ γηπέδου, τοῦ ἄρτι κτηθέντος ὑπὸ τῆς μονῆς, ἰδρύθη σχολὴ ἀρρένων ἐκ δύο τάξεων. Παρ' αὐτῇ εἰσιν ἐργαστήρια τορνευτικῆς, χαλκευτικῆς, λεπτουργικῆς καὶ βιβλιοθήραφικῆς. Σὺν ταῖς τέχναις ὁμοῦ γίνεται ἡ διδασκαλία καὶ τῆς γεωργίας. Πᾶσαι αὗται αἱ ἀσχολίαι ἐπάγονται πληθὺν μαθητῶν εἰς τὴν Σχολὴν. Τὸ παιδαγωγικὸν μέρος ἐν ταύταις ταῖς Σχολαῖς τεταγμένον ἐστὶ λίαν ἐμφρόνως. Τὰ παιδιά οὐκ ἀποσπῶνται ἀπὸ τῶν συνθηκῶν τοῦ ἀγροτικοῦ βίου. Ἡ ὄψις αὐτῶν ὑγιής, ἀκμαία, εὐθυμος· ἐνδευμένα καθαρῶς, λιτῶς, ἡ ἐνδυμασία ἐρραμμένη ἐξ ὕλης, ὑφασμένης ἐν τῷ ἀσύλῳ τῆς μονῆς. Ἐν ὄρα θέρους τὰ παιδιά εἰσὶν ἀνυπόδητα. Ἡ τροφὴ λιτὴ καὶ θρεπτικὴ. Οἱ εὐ παρεσκευασμένοι διδάσκαλοι καὶ αἱ ἀδελφαὶ τῆς μονῆς μετ' ἀγάπης ἀφιέρωσαν ἑαυτοὺς ταύταις ταῖς Σχολαῖς. Οὐκ εὐχερὲς τῇ μονῇ, τῇ μὴ ἐχούσῃ ὠρισμένας προσόδους, συντηρεῖν περὶ τὰ διακόσια παιδιά.

Ὅποσον δὲ αὕτη ἡ μονὴ ἐκπληροῖ τὴν ἐπιούσιον ἀνάγκην τῶν κατόικων δῆλον ἐκ τούτου, ὅτι ἡ ἡγουμένη Αἰκατερίνα περιῆλθεν εἰς ἀνάγκην ἰδρῶσαι δύο τμήματα μονῆς—Τεολὶν καὶ Βήρωβ μετὰ Σχολῶν καὶ θεραπευτηρίων. Τὸ ἡσυχαστήριον Βήρωβ, ἐπὶ τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Βοῦγ, διατιθέν εὐτελεστάτους πόρους, ἐξένισε περὶ τοὺς 135 ἀσικούς ὄρφανούς καὶ διδάσκει αὐτοὺς ὑπὸ τὴν χειραγωγίαν τῆς προϊσταμένης τοῦ ἡσυχαστηρίου, τῆς μοναχῆς Ἄννης, ἐν τῇ ἀριστα τεταγμένῃ Σχολῇ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἐνορίας. Ἡ μονὴ τῆς Δαισιανῆς παρέδωκε τῷ ἡσυχαστηρίῳ Βήρωβ ἀδελφάς τινες μετὰ παιδείας διδασκαλείου καὶ γυμνασίου, καὶ αὗται αἱ αὐταπαρνησάμεναι ἀσκήτρια ἰδρῶσαν, τρία βέροστια μακρὰν τοῦ Βήρωβ, ἐν τῷ χωρίῳ Μολόζιεβ, Ἐκκλησιαστικὴν Σχολήν. Πρὸ δέκα ἡμερῶν κερανοῦς ἐν διαφόροις τόποις κατέκαυσε τοῦτο τὸ χωρίον. Εἰς τὸν ἦχον τοῦ θορύβου τῶν κωδῶνων τοῦ Βήρωβ ἔσπευσαν αἱ μοναχαὶ καὶ τὰ πρεσβύτερα παιδιά, ἵνα σώσωσι τὴν πάτριον Σχολήν. Ἐπεψαν καὶ τὸν μόνον ἐν τῇ μονῇ πυροσβεστικὸν σίφωνα. Τὰ παιδιά ἐκόμισον ὕδωρ ἐκ τοῦ π. Βοῦγ, περιέβρεχον τὴν προσφιλεῖ Σχολήν, περιήλειφον τὰ τεῖχη αὐτῆς ὑγρῷ πληῶ καὶ προϋφύλαττον ἀπὸ τοῦ πυρός. Τὸ χωρίον ἅπαν σχεδὸν κατεκάη, —καὶ ἐν τῇ Σχολῇ καὶ ἐν τῇ μονῇ εὗρον ἄσυλον οἶκοι τινες ἰσχυρογνωμονοῦντες. Ἴδου οἷα ἡ μονὴ τῆς Δαισιανῆς καὶ αἱ παραφυάδες αὐτῆς!

Ἡ εὐλαβὴς τέλεσις τῆς λειτουργίας, ἡ ἀρμονικὴ ψαλμοψοδία τοῦ χοροῦ τῆς μονῆς, ὁ αὐστηρὸς ἀσκητικὸς βίος τῶν ἀδελφῶν, τῶν ὄλων ἐαυτὰς ἀφιερωσασῶν τῇ διακονίᾳ τῷ πλησίον, φυσικῶς ἐπάγονται εἰς τὴν μονὴν τῆς Δαισιανῆς κατ' ἕκαστον ἔτος αἱ πλείονα ἀριθμὸν προσκυνητῶν. Καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ἐνδείᾳ τῶν πόρων ἡ μονὴ ψυχοδόμησεν αὐτοῖς ξενῶνα καὶ τινες μεγάλους ἐστεγασμένους τόπους. Μέγας γίνεται ὁ ἀριθμὸς τῶν μεταλαμβανόντων, καὶ συνωθῶνται ἐν τῇ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ τῆς μονῆς. Πρὸς εὐκόλουσιν, ἵνα μεταλάβωσι χιλιάδες τινες τὰς ἡμέρας τῶν μεγάλων ἐορτῶν, ἡ μήτηρ ἡγουμένη ἔκτισε λιαν ἰδιόρρυθμον ναόν. Ἐν ὕψει δύο σαξενίων (=6 πήχεων) ἐστὶν ἐκτισμένον τὸ ἅγιον βῆμα, ἔχον πλάτος μὲν 13 πήχεων, μήκος δὲ 9, περιεζωσμένον ἐκ τριῶν μερῶν διὰ περιδρόμου. Τὰ τεῖχη αὐτοῦ ἐσκεπασμένα συνεχῶς παραθύροις. Ἐν τούτῳ τῷ περιδρόμῳ ἴστανται οἱ χοροί. Ἄπαν δὲ τὸ οἰκοδόμημα ἐστεγασμένον ὑπὸ ὠραίου βυζαντινοῦ θόλου. Ἀπέναντι τῆς ὠραίας πύλης ἐν τῷ περιδρόμῳ ἐστὶν ἐκτισμένη πλατεία πύλη, εἰς ἣν ἄγουσι τρεῖς κλίμακες: μία—μεσοαία, πλατεία, καὶ δύο—στεναί, παράπλευροι. Ἐν τῇ πρὸ τῆς Ἐκκλησίας πλατείᾳ ἐλευθέρως δύνανται ἴστασθαι περὶ τὰς τέσσαρας χιλιάδας ἀνθρώπων, καὶ τὴν 23 Μαΐου, τὴν ἡμέραν τοῦ ἐγκαινισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας, ἐν τῷ μέσῳ τῆς πλατείας παρεσκευάσθη τόπος πρὸς ἐνδοσιν τοῦ ἀρχιερέως. Πᾶσα ἡ πλατεία μετετρέπη εἰς ναόν, ἔχοντα θόλον τὸν οὐρανόν, καὶ τεῖχη τὰ αἰώνια δένδρα, τὰ τὴν πλατείαν περιβάλλοντα. Μετὰ τὴν λειτουργίαν ὑπὲρ τὰς δύο χιλιάδας ἀνθρώπων ἐν ἀρμονικῇ τάξει ἠδονήθησαν μεταλαβεῖν τῶν ἁγίων μυστηρίων. Ὁ πανιερώτατος Τύχων, ἐπίσκοπος Διουμπλίνου, καὶ εἰς ἐκ τῶν ἱερέων

ἐξῆλθον ἐκ τῆς ὠραίας πύλης, καὶ διὰ τῶν παραπλευρῶν κλιμάκων ἀνευ συνωθήσεως προσῆλθον οἱ προσκυνηταὶ πρὸς μετάληψιν τῶν μυστηρίων τοῦ Κυρίου, καὶ μετὰ τὴν μετάληψιν κατήρχοντο διὰ τῆς μεσοαίας κλίμακος κάτω, ὅπου ἐδίδοτο αὐτοῖς προσφορὰ καὶ ζέον πρὸς πόσιν. Λίαν συγκινητικὸς ἦν ὁ λόγος τοῦ ἐπισκόπου Τύχωνος· ἀπήγγειλεν αὐτὸν, ἰστάμενος ἄνω τῆς κλίμακος, ἐν ταῖς θύραις τοῦ θαυμασίου τούτου οἰκοδομήματος. Ὁ γλῶσσοσ λαοῦ πολλῶν χιλιάδων προσεῖχε τῷ κηρύγματι αὐτοῦ, καὶ ἡ φωνὴ αὐτοῦ ἠχητικῶς διεδίδοτο ἐπὶ τοῦ ὄχλου τούτου. Πρὸς ἄμυναν τῶν προσερχομένων ἀπὸ τοῦ καύσωνος καὶ τῆς βροχῆς, ἡ μήτηρ ἡγουμένη προτίθεται κατασκευάσαι σκέπην ἐξ ὀθόνης. Ἡ Ἐκκλησία αὕτη, ἡ ἔχουσα κρύπτην ἐν τῷ κάτω ὀρόφῳ ἤρесе τῷ κλήρῳ τε καὶ τῷ λαῷ. Ἡ ψαλμοψοδία ἀντηχεῖ ὀξύτερα ἐκ τοῦ ἀνοικτοῦ περιδρόμου, καὶ ὁ διάκονος, ὁ ἰστάμενος ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος ἐν ταῖς θύραις, πᾶσιν ὁρατὸς καὶ ἀκουστός.

Τὴν ἐορτὴν τῆς ἁγίας Τριάδος συνήχθη αὐτὸ τὸ ἔτος πλέον τῶν δέκα χιλιάδων προσκυνητῶν. Τὴν 23 Μαΐου, 4 ὥραν τῆς ἡμέρας, ἐξῆλθεν ἐκ τῆς μονῆς, ἡγούτων τῶν κωδῶνων, ἡ πομπὴ εἰς προϋπάντησιν τῆς μετὰ τοῦ σταυροῦ λιτανείας ἐκ τῆς ἐκ δύο τάξεων Σχολῆς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἐνορίας τῆς Γλαμπλοσίνης. Οἱ μαθηταὶ τῆς Σχολῆς ταύτης μετὰ τοῦ σταυροῦ καὶ τῶν εἰκόνων ἐπορεύθησαν σὺν τῷ ἱερεῖ, τῷ ἱερομονάχῳ καὶ τῷ διδασκάλῳ τῆς Σχολῆς 60 βέροστια. Εἰσερχόμενος εἰς τὰ χωρία, ὁ ἱερεὺς ἐνεδύετο ἐπιτραχήλιον, ἐλάμβανε ἀνὰ χεῖρας τὸν σταυρὸν, καὶ τὰ παιδιά ἐπορεύοντο ἀντηχοῦντα τὸν ἀέρα μεγαλοφώνῳ ψαλμοψοδίᾳ. Ὅτε ἐφάνησαν οἱ προσκυνηταὶ ἐκ τοῦ ἄκρου τοῦ δάσους, ἐν ἐνός βεροστίου ἀποστάσει ἀπὸ τῆς μονῆς προϋπήντησαν αὐτοὺς οἱ μαθηταὶ τῆς ἐν Μπουρζηλόβσκη μοναστηριακῆς Σχολῆς, πάντες ἐν ἐροθραῖς, βυσαίνις χιτῶσιν. Αἱ σημαῖαι τῆς μονῆς κατὰ τὸ ἐγγώριον ἔθος ἐκλίθησαν πρὸ τοῦ σταυροῦ εἰς σημεῖον ἀσπασμοῦ, οἱ ἱερεῖς ἀντήλλασον τὸν ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν, οἱ δύο χοροὶ συνηνώθησαν εἰς ἓνα ἰσχυρὸν χορὸν, καὶ ἅπαν τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ, εὐλαβῶς διατεθειμένον, ἠσυχῶς διηρθύθη εἰς τὴν μονήν. Ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην ἤρχοντο εἰς αὐτὴν αἱ μετὰ τοῦ σταυροῦ λιτανεαί, καὶ περὶ τὴν ἀρχὴν τῆς Ὀλονυκτίας ἡ μεγάλη θύρα τῆς μονῆς ἦν κεκαλυμμένη ὑπὸ πυκνοῦ πλῆθους λαοῦ. Κατὰ τὴν ἀκολουθίαν ὁ μεγαλοπρεπὴς ναὸς ἀντηχεῖτο ὑπὸ θαυμασίας ψαλμοψοδίας τοῦ τῆς μονῆς χοροῦ. Ὁ λαὸς ἐπλήρου τὸν ναόν, ἴστατο ἐν ταῖς θύραις καὶ κύκλῳ τοῦ ναοῦ. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀκολουθίας αὐτὸς ἀπροσδοκῆτως ἐθορηβήθη. Εἰς τὸν ναόν, ἀπροσδοκῆτως πολλοῖς, ἐκόμισαν μέγαν κώδωνα, βάρους 225 πουδιῶν, κεχορμένον ἐν Μόσχα ἐν τῷ ἐργοστασίῳ τοῦ Φινλιάνδσκη ἐκ χαλκοῦ πυροβόλου, δωρηθέντος τῇ μονῇ. Ἡ συμμετρία καὶ ἡ καλλονὴ τῆς ἐπεξεργασίας αὐτοῦ ἐξέπληξαν τοὺς προσκυνητάς, ὧν οἱ πλείους τὸ πρῶτον ἐθεώρουν τοιοῦτον μέγαν καὶ ὠραῖον κώδωνα. Οἱ ἐλάσσους κώδωνες ἐκομίθησαν τὴν παραμονὴν. Βραδέως ἔληξε ἡ ἀκολουθία τῆς μονῆς, ἡσυχία ἀποκατέστη ἐν τῷ ναῷ, καὶ ἡ ψαλμοψοδία ἤρετο ὀπίσθεν τῶν τευχῶν αὐτοῦ. Κατὰ ταύτην τὴν θεομνήν τοῦ ἔαρος

νόκτα λαμπρῶς ἢ σελήνῃ ἐφώτιζε τοὺς εὐλαβῶς διατεθειμένους προσκυνητάς, καὶ ὅλην τὴν νόκτα μέχρι τῆς αὐγῆς, αὐτοὶ, διηρημένοι εἰς δεκάδας χορῶν, ἀσιγήτως καὶ οὐ σπανίως ἀμέμπτως καλῶς ἐδόξαζον τὴν Ζωαρχικὴν Τριάδα. Ὁ ἀὴρ τῆς νυκτὸς διαρκῶς ἀντηχεῖτο τῇ συγκινητικῇ ψαλμωδίᾳ: «Ἄγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος ὁ Θεός, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Χριστὸς ὁ Θεός, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος, Πνεῦμα ἅγιον Σαβαώθ». Τοῦτο τὸ ἰσχυρὸν: «Ἄγιος, ἅγιος, ἅγιος» διεδίδοτο ἐν τῇ ἡσυχίᾳ τῆς νυκτὸς τῷ πανηγυρικῷ ὕμνῳ ἑκατοντάδων χριστιανῶν, δοξολογούντων τὸν ἕνα ἐν Τριάδι Θεόν. Ἐν αὐτῇ ἐν ἐνὶ τόπῳ αὕτη ἡ ψαλμωδία ἔπαυεν, ἐν ἄλλῳ τόπῳ διεδίδοτο ἢ θαυμασία φῶς τῷ Παρακλήτῳ τοῦ κόσμου: «φύλαττε τὴν πίστιν ἡμῶν, Πνεῦμα ἅγιον, τῇ χαρᾷ ἐνοίκισον τὰς καρδίας τῶν πιστῶν, μὴ χωρίσον ἡμᾶς, ἀλλ' ἐνωσον». Τῇ θαυμαστῇ ἀρμονίᾳ ἤχει αὕτη ἡ πρὸς τὸ Πανάγιον Πνεῦμα εὐχὴ ὑπὲρ τούτου, ὅπως οἱ πιστοὶ ὡς συνηνωμένοι τῇ Χριστιανικῇ ἀγάπῃ καὶ οὐ κεχωρισμένοι. Καὶ ἡ σελήνη ἐγγὺς ἦν τῇ δύσει, καὶ ἡ αὐγὴ ἤρχετο ἀνατέλλουσα, ὁ δὲ λαὸς ἄει ἔψαλλε. Περὶ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἡ ψαλμωδία ἐνισχύετο. Τὴν 7 ὥραν προσήρχετο εἰς τὴν μονὴν ἡ μετὰ τοῦ σταυροῦ λιτανεῖα ἐκ Πολοσόκ, χωρίου τοῦ κυβερνείου τῆς Σαϊδέτσκις. Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Σχολὴ προηγεῖτο τῆς πορείας· ἡχητικῶς διεδίδοτο ἡ πανηγυρικὴ ψαλμωδία τοῦ ἐμπεύρου χοροῦ τῆς Σχολῆς: «Ἄγιος, ἅγιος, ἅγιος». Ἡ Σχολὴ μεγαλοφῶως ἔψαλλε, καὶ ὀξέως συνέψαλλεν αὐτῇ ὁ λαός. Διὰ παντὸς αὕτη ἡ θαυμασία νύξ ἐστὶ ἐν τῇ μνήμῃ πάντων τῶν εὐρεθέντων ἐν τῇ μονῇ: ἡ ζωσα, ἡ καθαρὰ πίστις τοῦ λαοῦ ἐν ταῦθα δυνατῶς ῥύθην ἀνέβλυσε. Δι' ὅλης τῆς νυκτὸς πολλοὶ προσήρχοντο καὶ ἔψαλλον, οὐδὲν παρεβίαζε τὴν ὑψηλὴν προσευκτικὴν διάθεσιν τοῦ ἐκ πολλῶν χιλιᾶδων λαοῦ. Οὐκ ἤκούοντο ἀργαὶ διαλέξεις, οὐδεὶς ἐκάπνιζε, περὶ ραχῆς οὐδὲ μνεῖα ἦν. Χιλιάδες ἀνθρώπων ἠτοιμάζοντο εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ Κυρίου.

Ἰδοὺ, προσφιλεῖς νεανίαι, πῶς ἐώρταζεν ἡ μονὴ τῆς Δαισιανῆς τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς. Ἐὰν τοῖς εἰρημένους προσθῶ, ὅτι μέγα μέρος τῶν προσκυνητῶν ἀφίκετο ἐκ τοῦ κυβερνείου Γρόδνου ἐκ τῆς ἐπαρχίας ὕμων, τότε γνῶσαθε, ὅτι πολλοῖς ἐξ ὕμων πεσεῖται εὐτυχῆς κληρὸς εἶναι ἐν στεναῖς σχέσεσι μετ' ἐκείνου τοῦ προσευκτικῶς διατεθειμένου καὶ τόσον ἰκανοῦ ψάλλειν λαοῦ. Ἡδὺ καὶ ἐλαφρόν τῳ ἱερεῖ, ὅτε οἱ πάροικοι αὐτοῦ κέκτηνται ταιαυτὰ καλὰ προσόντα, καὶ τοῦτο μέλλει ἐνθαρρύνειν ὑμᾶς εἰς ἰδίους μόχθους πρὸς ὄφελος τούτου τοῦ λαοῦ. Σπουδάζετε ἐμπνεοθῆναι τῇ ἀγάπῃ πρὸς τὴν ἀναμένουσαν ὑμᾶς ὑψηλὴν διακονίαν, ἀνατρέφετε ἐν ἑαυτοῖς τὴν τάσιν ἀφιερῶσαι πάσας ὑμῶν τὰς δυνάμεις τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῖς ἐλαχίστοις ἀδελφοῖς. Πειρᾶσθε ὑψοθῆναι ὑπεράνω τῆς στάθμης τῶν λεπτῶν βιωτικῶν συμφερόντων, τείνετε εἰς τὸ ὕψιστον ἀγαθόν, μὴ ἐπιδιώκετε ἐπιχερδεῖς ὑπηρεσίας, ἀλλ' ἀφιερῶσατε ἑαυτοὺς ὀλοτελῶς τῇ διακονίᾳ τῇ ἀγίᾳ Ἐκκλησίᾳ ἀγαπάτε αὐτὴν παντὶ σιθέει τῆς ὑπάρξεως ὑμῶν. Ἀγαπάτε τὸν λαόν, σπουδάζετε τῇ ὁδῷ δικαίου βίου, καλῆς διδασκαλίας καὶ διὰ τῆς

Σχολῆς ἐξευγενῆσαι καὶ ἠθικῶς ἀνοψῶσαι αὐτὸν, στηρίζοντες ἐν αὐτῷ τὰς καλὰς ἔξεις, ἄει ἐκρίζουντες τὴν δεισιδαιμονίαν, τὰς κακὰς ἔξεις καὶ τὴν μέθην, καὶ ἐπιρρώνοντες ἐν αὐτῷ τὴν ῥωσικὴν ἐθνικὴν συνείδησιν, τὴν ἀφοσίωσιν τῷ Βασιλεῖ (Τσαρῳ) καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν. (См. Прибавл. къ Церков. Вѣдом. за 1898 г. № 23. Стран. 846—849).

XXI.

Λ Ο Γ Ο Σ

ἐν τῷ Ἐκκλησιαστικῷ Σεμιναρίῳ Λιθουανίας τὴν 18 Σεπτεμβρίου 1897 ἔτους.

Καλὸν βιβλίον, ἐπιγραφόμενον: «Ἡ Δυτικὴ Ῥωσσία ἐν τῷ ἀγῶνι ὑπὲρ πίστεως καὶ ἐθνικότητος», τοῦ καθηγητοῦ Μαλησοβσκη, παρέδωκα τῇ βιβλιοθήκῃ ὑμῶν. Ἀναγινώσκετε τὸ βιβλίον τοῦτο, καί, μανθάνοντες τὴν ἱστορίαν τοῦ πάλαι ἀγῶνος τῆς πολυπαθοῦς ῥωσικῆς χώρας, στερεοῦσθε ἐν τῇ ἀγάπῃ πρὸς τὴν ἁγίαν πίστιν καὶ τὴν φίλην πατρίδα. Τὸ βιβλίον τοῦτο συνέγραψεν ὁ ἀρτίως τελευτήσας καθηγητὴς Ἰωάννης Ἰγνάτιεβιτς Μαλησοβσκη. Γεννηθεὶς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μήνοκ, ἴδρις τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ἄπασαν αὐτοῦ τὴν ζωὴν ὅλως ἀφιέρωσε τῇ διακονίᾳ τῇ ἐπιστημῇ, καὶ ἦν εἷς τῶν εὐφροσάτων καθηγητῶν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Κιέβου. Κεκτημένος σπανίαν πολυμαθειαν, αὐτὸς συνέλεγε πολύτιμον καὶ ὀλίγον ἐξηρευνημένην ὕλην, καθυπέβαλλεν αὐτὴν αὐστηρᾷ ἐπιστημονικῇ κριτικῇ, ἄει ἀπηλλαγμένη μονομερῶν θεωριῶν. Δι' ἐπιστημονικὰ αὐτοῦ ἐργασίαι ἐνεπνέοντο ὑπὸ τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν. Αὐτὸς εὐλικρινῶς ἦν ἀφωσιωμένος αὐτῇ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς ἐξετίθει μετ' ἀμιμητοῦ συνέσεως. Κεκτημένος ὑψηλὸν κύρος ἐν τῷ ἐπιστημονικῷ κόσμῳ, ἦν σεμνὸς καὶ ἀπλοῦς ἐν τῇ ἀναστροφῇ. Ἡ φωτεινὴ εἰκὼν τοῦ διδασκάλου, τοῦ ἀφιλοκερδῶς διακονήσαντος τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ ἐπιστημῇ ἔστω ὑμῖν φίλη, ὡς παράδειγμα, ἄξιον μιμήσεως. Ὁμιλῶν περὶ τοῦ ἀειμνήστου Ἰωάννου Ἰγνάτιεβιτς Μαλησοβσκη, οὐ δύναμαι μὴ ἀναμνησθῆναι ἀγαθῶ λόγῳ καὶ ἑτέρου ἀγωνιστοῦ ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐθνικότητος τῆς Δυτικῆς Ῥωσσίας, οὐ δύναμαι μὴ μνησθῆναι τοῦ καθηγητοῦ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας τῆς Πετροπόλεως Μιχαὴλ Ὁσῆποβιτς Κογιαλόβιτς, οὐ τῇ εἰκόνι οὕτως ἐν καιρῷ κεκόσμηται τὸ δωμάτιον τῶν ἐν τῇ Σχολῇ ἀσχολιῶν ὕμων. Ὁ ἄλητος Μιχαὴλ Ὁσῆποβιτς ἠγάπα τὴν πατρίαν χώραν παντὶ σθέει τῆς εὐαισθητοῦ, πραεῖας καρδίας αὐτοῦ. Πᾶν, τὸ κωλύον τὴν πνευ-

ματικὴν ἐπίδοσιν καὶ τὸν φωτισμὸν ταύτης τῆς χώρας ἣν αὐτῷ πηγὴ βαθείας θλίψεως καὶ λύπης. Ἡ ἐξέγερσις τῆς ῥωσικῆς συνειδήσεως παρά τοις συγγενέσιν αὐτοῦ, τοῖς ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἀποπλανωμένοις ἐκ τῆς εὐθείας ὁδοῦ τῆς ἐθνικῆς ῥωσικῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν, ἣν τὸ προσφιλέστατον καὶ ἱερῶτατον ὄνειροπόλημα παντός τοῦ βίου αὐτοῦ. Ἡ ἐκκλησία ἡ ὀρθόδοξος, ἡ φύλαξ τῆς οἰκουμενικῆς ἀληθείας, ἐκέκλητο κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ, ἀναγεννησάτω τὰς πνευματικὰς δυνάμεις τοῦ λευκοῦ ἰσσοῦ καὶ σώσῃ αὐτὸν ἐκ τῆς στερήσεως τῆς προσωπικότητος ἐν τοῖς θολεροῖς κύμασι τοῦ κατ' αὐτὸ ἐξεγειρομένου Πολωνισμοῦ. Κύριοι, μνημονεύετε τῶν ἡγουμένων ὑμῶν. Μιμεῖσθε τὴν πίστιν αὐτῶν, διδάσκασθε παρ' αὐτῶν ἀγαπᾶν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν πατρίδα ὑπὲρ τὰ ἴδια εὐτελῆ συμφέροντα. Ὑμεῖς καλεῖσθε εἰς ὑψηλὴν διακονίαν τῶν ποιμένων τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Διὰ τὴν ἐπιτυχὴ πορείαν τοῦ ἱεροῦ ὑπουργήματος ἀνάγκη ὑμῖν συλλέγειν ἐνταῦθα θησαυροὺς γνώσεως καὶ ἀνατρέφειν ἑαυτοὺς ἐν μονίμῳ ἐτοιμότητι μετ' αὐταπαρνήσεως πάσας ὑμῶν τὰς δυνάμεις ἀφιερῶν τῷ Κυρίῳ καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ Αὐτοῦ. Ὅπως χειραγωγῆ τις τοὺς ἄλλους εἰς τὴν πρὸς σωτηρίαν ἀγούσαν ὁδόν, ἀνάγκη αὐτῷ ἴστασθαι ἐν δέοντι ἡθικῶ ὕψει ἄλλὰ τὸ ὑψοῦσθαι εἰς ἐκεῖνο τὸ ὕψος οὐ ῥάδιον. Συνεχῶς καὶ ἐπὶ μακρὸν δεῖ ἀνατρέφειν ἑαυτοὺς ἐν τῇ καθαρᾷ ἀτμοσφαιρᾷ τῆς αὐστηρᾶς ἐγκρατείας. Πιστεῦσατε, Κύριοι, ὅτι ἡ ἐσωτερικὴ πειθαρχία, ἡ συνετῶς κρατοῦσα τῶν ὁρμῶν τῶν παθῶν καὶ τῶν τυχαίων ἐπιθυμιῶν, ἐστὶν ὑγιής, σωτήριος δύναμις, ἀγούσα τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν τελειότητα. Διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ψυχικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου αὕτη ἡ ἀτμοσφαῖρα τῆς ἡθικῆς καθαρότητος (ἐστὶν) οὕτως ἐπίσης ἀναγκαία, ὡς ὁ καθαρὸς ἀῆρ διὰ τὰ ἄνθη. Ἴδού καὶ ἐν τούτῳ τῷ ὁματίῳ ταῦτα τὰ φυτὰ οὐκ ἂν περιέβληθῆσαν χυμῶδες φύλλοις, εἰ ἐνταῦθα ἡ ἀτμοσφαῖρα ἦν οὐ καθαρὰ καὶ μεμολοσμένη. Μάθετε ὑποτάσσειν τὴν θέλησιν ταῖς ἀπαιτήσεις τοῦ καθήκοντος, σπουδάζετε ἐνισχυθῆναι ἐν τῇ εἴξει εἰς τὴν προσευχὴν. Μέννησθε, ὅτι μετὰ πρόδου ἐν τῷ βιωτικῷ σταδίῳ δύνανται ἐργάζεσθαι μόνον ἀνθρωποὶ σταθεροῦ χαρακτῆρος, ἀνθρωποὶ ἐμμόνως καὶ ἀπαρεγκλίτως τείνοντες πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ διαγεγραμμένου ὑπ' αὐτῶν σκοποῦ. Κεκτημένοι πολυεπεὶς γνώσεις ἐν τοῖς τῶν διδασκομένων ὑμῖν ἐπιστημῶν, στεῆροι ἐν τῇ πίστει, εἰλικρινῶς ἀγαπῶντες τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν, ὀλοφύγως παραδεδομένοι τῷ Τσαρῶ, προσκομίζετε τῇ πατρίδι χώρα μέγα ὄφελος, εἰ μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν ἐκ τοῦ Σεμιναρίου εὐλαβῶς δέξεσθε ἱερὸν βαθμῶν. Ἐμφορεῖσθε τῶν παραδειγμάτων τῶν ὁμολογητῶν τῆς πίστεως, εἰσακούετε τῶν περὶ πίστεως ἐννοιῶν τοῦ ἀπλοῦ λαοῦ, χειραγωγεῖτε τὰς ἰδέας αὐτοῦ, τρέφετε αὐτὸν τῇ καθαρᾷ διδασκαλίᾳ, ἔστε ἐγγὺς αὐτῷ: αὐτὸς ἅγιός ἐστὶν ἰδίᾳ ἀγάπης καὶ φροντίδος. Ἀνάγκη χαίρειν, πόσον ἰσχυρὰ παρ' αὐτῷ ἡ πίστις, καὶ ἐπὶ πόσον αὐτὸς παραδεδομένος ἐστὶ τῇ ὀρθόδοξῳ Ἐκκλησίᾳ. Ἐτι ἐμοὶ αὐτῷ κατ' αὐτὰς συνέβη συγκινεῖσθαι ἐπὶ τῷ ὕψει (ἄρσει) τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθηματος τῶν εἰς τὴν μονὴν τῆς Δαισιάνης ἐκ Γρόδνου προσκυνητῶν.

Μετὰ ἁρμονικῆς ὑμνοδίας τῶν ἱερῶν ὕμνων αὐτοὶ ἐπορεύοντο εἰς προσκύνησιν, καὶ ἐκεῖ ἐν νηστείᾳ καὶ προσευχῇ ἤτοιμάζοντο μεταλαβεῖν τῶν ἁγίων τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων. Ἡ μετὰ τοιούτων καλῶν Χριστιανῶν κοινωνία ἔσται πολλοῖς ἐξ ὑμῶν πηγὴ ὑψηλῆς πνευματικῆς χαρᾶς.

Στερεοῦσθε ἐν τῇ προθέσει τοῦ ἀφιερῶσαι τὰς δυνάμεις τῇ διακονίᾳ τῇ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ὁ Κύριος βοηθήσει ὑμῖν ἐν τοῖς μόχοις ὑμῶν. Τὸ δὲ Ἐκκλησιαστικὸν Σεμινάριον τῆς Λιθουανίας εἰς τὸ λοιπὸν, ὡς καὶ μέχρι τοῦδε, μέλλει προπαρασκευάζειν εἰς διακονίαν ἐν ἱερῷ βαθμῶ ποιμένας, ἀφωσιωμένους τῇ κλήσει αὐτῶν, εἰλικρινεῖς ἐν τῷ κηρύγματι τοῦ θεοῦ λόγου, καὶ ἀνατρέφοντας τὰ τέκνα τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἐν τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ, ἐν τῇ ἀγάπῃ πρὸς τὸν Τσάρον καὶ τὴν πατρίδα. (См. Оттискъ пзъ «Литовскихъ Епархіальныхъ Вѣдомостей». Вильна. 1897. Стран. 3—5).

XXII.

Λ Ο Γ Ο Σ

ἐν τῇ ἐνάρξει τῆς ἐν Πετροπόλει σειρᾶς παιδαγωγικῶν μαθημάτων διὰ τοὺς καὶ τὰς διδασκάλους τῶν Σχολῶν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν παροικιῶν, τὴν 25 Ἰουνίου 1898 ἔτους.

Προσαγορεύω ὑμᾶς, σεβαστοὶ καὶ σεβασταὶ διδάσκαλοι τῶν ἐκ δύο ἢ μιᾶς τάξεως Ἐκκλησιαστικῶν Σχολῶν, ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῶν παιδαγωγικῶν μαθημάτων. Οἱ φίλοι τῆς δημοτικῆς σχολῆς χαίρουσι πολλὰ ἑκατοντάδες διδασκόντων καὶ διδασκουσῶν συναθροίζονται ἐν πλείοσι τῶν 50 πόλεσι διὰ τὰ διδασκαλικά μαθήματα. Εἰς λήθην ἐκλήθη ἡ καθ' ἡμέραν κοπώδης ἐργασία κατὰ τὸν μακρὸν χειμῶνα ἡ δὴ τῶν γνώσεων ἐλκούσι εἰς τὴν σειρὰν τῶν παιδαγωγικῶν μαθημάτων τοὺς ἐργάτας τῆς δημοτικῆς σχολῆς. Πρὸς τί δὴ συνήλθετε ἐν ταύτῃ τῇ αἰθούσῃ τῶν λογοδοσιῶν; τί μέλλετε ποιεῖν ἐν τοῖς ἀκροατήροις, τοῖς χαριέντως παραχωρηθεῖσιν ὑμῖν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας καὶ τοῦ Σεμιναρίου; Συνθηροῖσθε ἐπὶ τούτῳ, ὅπως προσκτήσθητε νέας γνώσεις ἐν τοῖς τῶν ὑφ' ὑμῶν διδασκομένων, ὅπως μάθητε τὰς τετελειωμένας μεθόδους διδασκαλίας, ὅπως ἀνακινήσθε ἑαυτοὺς ἐν ὁμιλίαις περὶ τοῦ φίλου ὑμῖν σχολικοῦ ἔργου. Ἐν τοῖς παιδαγωγικοῖς μαθήμασι ζεεῖ ἐκείνη ἡ κοινὴ ἐργασία, ἥτις ζωοποιεῖ καὶ ἐγείρει τὰς δυνάμεις τῶν νέων, ἐρῶ μᾶλλον, ἥτις ἐνισχύει τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν πίστιν εἰς τὴν πρόδον αὐτῆς. Χαλεπὸς ὁ κλῆρος τοῦ δημοτικοῦ διδασκάλου, — ὁ πενιχρὸς μισθὸς μόλις καλύπτει

τάς δαπάνας κατά την εκπλήρωσιν τῶν ἐπιουσίων ἀναγκῶν. Παντοῖα στε-
ρήρεις, κακή κατοικία, κακή τροφή.—τοιζῶται σχεδὸν πανταχοῦ αἱ συνθήκαι
τῆς διδασκαλικῆς ὑπηρεσίας. Καί πόσαι, πρὸς τούτοις, παντοῖα μέριμναι,
συμφοραὶ καὶ δυσχέρεια. Τοῦτον τὸν κλῆρον ὑποφέρειν, μὴ ἐμπίπτοντες
εἰς τὴν ἀθυμίαν, τὴν ἐπιβλαβὴ πάντοτε διὰ τὸ ἔργον, δύνανται μόνον οἱ
ἄνθρωποι, ὧν αἱ καρδίαι θερμαίνονται ὑπὸ τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν Σχολὴν
καὶ τῆς πίστεως εἰς τὴν πρόοδον τῆς φωτιστικῆς ἀποστολῆς αὐτῆς. Ἀνάγκη
ὑμῖν, τοῖς καὶ ταῖς διδασκάλους τῶν ἐκ δύο τάξεων Σχολῶν, οὐ μόνον αὐτοῖς
αὐξάνειν ἐν ἑαυτοῖς ταύτην τὴν καλὴν διάθεσιν, ἀλλὰ καὶ ἀναπτύσσειν
αὐτὴν ἐν τοῖς μαθηταῖς καὶ ταῖς μαθητρίαις ὑμῶν, τοῖς παρασκευαζομένοις
πρὸς διδασκαλίαν ἐν ταῖς Σχολαῖς τῶν γραμμάτων. Ὁ ἀριθμὸς τούτων τῶν
οὐ μεγάλων Σχολῶν καθ' ἕκαστον ἔτος αἰεὶ αὐξάνει. Περὶ τὴν 1 Ἰανουα-
ρίου 1898 ἔτους αὐταὶ ἠριθμοῦντο 21,503. Αὐταὶ αἱ οὐ μεγάλαί, αἱ ἐν
ἀσήμεροις κώμαις ἰδρυόμεναι σχολαὶ εἰσὶν ἰδίως προσφιλεῖς τῷ λαῷ· αὐταὶ
τιμῶνται μικροῦ· ἀπὸ 30 μέχρι 100 ρουβλίων καθ' ἔτος· τὸ φοιτᾶν τοῖς
παιδίοις εἰς αὐτάς ἐγγύς, καὶ τοῖς χωρικοῖς κατὰ τὴν καρδίαν τοῦτο, ὅτι
παρέχουσι χρήματα διὰ τὴν σχολὴν, τὴν κειμένην ἐν τῇ κώμῃ αὐτῶν, καὶ
οὐχὶ μακρὰν που. Ἡ τῶν γραμμάτων σχολὴ κατὰ τοὺς πόρους τοῦ ἡμε-
τέρου λαοῦ, εὖ παρασκευάζει τὰ παιδία εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν σχολὴν.
Ἐν εὐμενείᾳ δὲ συνθήκαι οὐχὶ σπανίως μεταδίδουσι αὐτοῖς γνώσεις
τόσον ἐπαρκεῖς, ὥστε οἱ μαθηταὶ αὐτῆς ὑφίστανται δοκιμασίαν πρὸς
μειωσιν τοῦ χρόνου τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας ὁμοίως, ὡς οἱ μαθηταὶ
τῶν σχολῶν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἐνοριῶν. Διὰ περαιτέρω αὐξήσιν τούτων
τῶν ἀπανταχοῦ ἰδρυομένων σχολῶν ἀνάγκη ἢ προπαρασκευῆ διδασκάλων.
Τὸ ζήτημα τοῦτο ἀνετέθη ταῖς ἐκ δύο τάξεων σχολαῖς. Αὐταὶ καλοῦνται
παρασκευάσαι τοὺς καὶ τὰς κρείσσονας μαθητάς καὶ μαθητρίαις τῶν Ἐκ-
κλησιαστικῶν καὶ ἄλλων σχολῶν εἰς τὴν διδασκαλίαν, μὴ ἀποσπᾶσαι αὐτοὺς
ἀπὸ τῆς πατρίου κοινωνίας. Ὁ διδάσκαλος, ὁ λαμβάνων παρ' ἑαυτῶ οἶκοι
κατὰ τὸν χειμῶνα ἀπὸ 30 μέχρι 50 ρουβλίων, κατὰ τὰς ἐννοίας τῶν χω-
ρικῶν, ἔχει εὐπρεπὲς κέρδος. Τὸ λοιπὸν μέρος τοῦ ἔτους αὐτὸς καταγίνεται
περὶ τὰ τοῦ οἴκου. Ὁ σύνδεσμος αὐτοῦ μετὰ τοῦ πατρῷου χωρίου οὐ παρα-
βιάζεται. Παρασκευασθεὶς εἰς τὴν διδασκαλίαν ἐν ἀπλῇ ἀγροτικῇ κατασκευῇ,
αὐτὸς τεχνητῶς οὐ προσελκύεται εἰς τὴν πόλιν καὶ οὐ μολύνεται ὑπὸ τῶν
κακῶν ἔξεων, τῶν τόσοις ῥαδίως κτωμένων ἐν τῇ μὴ ὑγιεῖ δι' ἀγωγὴν κοι-
νωνία τῆς πόλεως. Καὶ οὕτω, τὴν γνῶσιν τῆς στοιχειώδους παιδαγωγικῆς
καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν Σχολὴν ὀφείλετε πειραῖσθαι, ὅπως ἐμφυτεύσητε
ἐκείνοις, οὓς μέλλετε διδάσκειν· ἀλλὰ διὰ τὴν πρόοδον, ὑμεῖς αὐτοὶ ὀφεί-
λετε κεκτῆσθαι καὶ γνώσεις καὶ συνειδητὴν πιστότητα τῇ κλήσει ἑαυτῶν.
Αἱ προκείμεναι ὑμῖν ἀσχολίαι ἐν τοῖς παιδαγωγικοῖς μαθήμασι συνεργεί-
ωσαν ὑμῖν ἐν τῇ ἐπιτελεσει τούτου τοῦ σκοποῦ. Ὑμῖν ἰδίᾳ ἀνάγκη στη-
ριχθῆναι ἐν τῇ κατανοήσει τῆς ἀξίας τῆς Ἐκκλησιαστικῆς σχολῆς διὰ τὸν
ῥωσικὸν λαόν. Τοῦτο τόσῳ μᾶλλον ἀναγκαῖον, διότι κατὰ τῆς Ἐκκλησια-

στικῆς σχολῆς ἐκ διαφορῶν μερῶν ἀβάσιμοι κατηγορίαι διαδίδονται. Ἄν-
θρωποι, ὀλίγον εἰδότες τὴν θρησκευτικὴν διάθεσιν τοῦ λαοῦ καὶ τὰς πνευ-
ματικὰς ἀνάγκας αὐτοῦ, ἄνθρωποι μὴ γινώσκοντες καὶ πολλάκις μὴ βουλό-
μενοι γῶναι, ἐν τίσιν συνθήκαις ἦν μέχρι τούδε, τί ἠδύνατο ποιῆσαι καὶ
ἐποίησεν ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Σχολή, οὐχὶ σπανίως λέγουσιν, ὅτι αὐτὴ ἡ
σχολὴ ἀμαρτάνει τῇ μονομερείᾳ, ὅτι αὐτὴ οὐκ ἐπιθυμητὴ, διότι ὑπηρετεῖ
τοῖς σκοποῖς τῶν κληρικῶν. Ὅσῳ καὶ ἂν ᾧσι θαυμασταὶ αἱ τοιαῦτα ἐν-
στάσεις ἡμῖν, ὅμως αὐταὶ πολλάκις ἀκούονται καὶ ἀνάγκη κρίνειν αὐτάς.
Ἡ ἐπὶ μονομερείᾳ μομφὴ ἱδρυταὶ ἐπὶ τῆς μὴ ὀρθῆς γνώσεως. Ἡ προκα-
ταρκτικὴ σχολή, κατὰ τὴν οὐσίαν καὶ τὸν προορισμὸν αὐτῆς, ὀφείλει ἐκ-
πρέπειν τῇ ἀπλότητι, τῇ ἀποκλειούσῃ τὴν φαντασιώδη καθολικότητα. Ἐν
τῇ προκαταρκτικῇ Ἐκκλησιαστικῇ σχολῇ τὰ παιδία διδάσκονται τὸν Νόμον
τοῦ Θεοῦ, προσευχὰς, ἀνάγνωσιν, γραφήν, ἀριθμῆσιν καὶ ἐκκλησιαστικὴν
ὑμνωδίαν. Μετὰ τῆς ῥωσικῆς γλώσσης αὐτὰ μανθάνουσι καὶ τὴν Ἐκκλη-
σιαστικὴν Σλαβωνικὴν γλῶσσαν, καὶ μετὰ χρόνον 3—4 ἐτῶν, προσκτῶνται
ἐκεῖνας τὰς θεμελιώδεις γνώσεις, αἵτινες ὑπάγονται εἰς τὰ τῶν προγραμ-
μάτων, τῶν κοινῶν πάσαις ταῖς προκαταρκτικαῖς σχολαῖς. Ἐν τῇ Ἐκκλη-
σιαστικῇ σχολῇ δίδονται πλείων πως τόπος τῇ μαθήσει τοῦ Νόμου τοῦ Θεοῦ
καὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Σλαβωνικῆς γλώσσης. Τὸ μὲν πρῶτον ἀναγκαῖον
καὶ χρήσιμον, διότι συντελεῖ τῇ ὑπὸ τῶν μαθητῶν κρείσσονι μαθήσει τῶν
ἀληθειῶν τῆς Χριστιανικῆς πίστεως. Τὸ δὲ δευτέρον παρίσταται ὡς εὖ-
βουλον μέσον πρὸς διευκόλυνσιν τοῖς παιδίοις τῆς μαθήσεως τῆς πατρίδας
γλώσσης. Πρὸς τούτοις, ἡ γνῶσις τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Σλαβωνικῆς ἀνα-
γνώσεως, αἱ συχναὶ ἀσκήσεις ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ ἀναγνώσει κατὰ τὴν
ἐν τῇ Σχολῇ διαμονὴν καὶ μετὰ τὴν ἐν αὐτῇ περάτωσιν τῆς διδασκαλίας,
προφυλάττουσι τοὺς μαθητάς ἀπὸ τῆς λήθης τῶν γραμμάτων. Ἡ Ἐκκλη-
σιαστικὴ ὑμνωδία ὁμοίως ἐστὶν ἀντικείμενον ἰδίων φροντίδων ἢ συμμετοχῆ
τῶν παιδίων ἐν τοῖς Ἐκκλησιαστικοῖς χοροῖς συντελεῖ τῇ μαθήσει τοῦ
κειμένου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ὑμνωδιῶν καὶ ὠφελεῖ τὴν προσευκτικὴν διά-
θεσιν τῶν τε ψαλλόντων καὶ τῶν προσευχομένων. Τὸ ψάλλειν εὐχὰς,
ἕμνους καὶ κοσμικὰ ἄσματα, μὴ ἀντιμαχόμενα πρὸς τοὺς παιδαγωγικοὺς
σκοποὺς τῆς σχολῆς, συντελεῖ τῇ αἰσθητικῇ ἀναπτύξει τῶν παιδίων. Ἡ
Ἐκκλησιαστικὴ σχολὴ ἰδίᾳ φροντίζει καὶ περὶ τῆς ἀγωγῆς τῶν παιδίων,
περὶ τῆς ἐμφυτεύσεως αὐτοῖς καλῶν ἔξεων, περὶ τῆς στερεώσεως αὐτῶν
ἐν τοῖς κανόσι τῆς ἀνυποκρίτου εὐσεβείας. Ἡ σχολὴ αὕτη ἔχει κλῆσιν,
διδάσκουσα, ἀνατρέφειν τὰ παιδία τοῦ λαοῦ, συνειδητῶς ἀναπτύσσουσα ἐν
αὐτοῖς ἀγάπην πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, τὸν Τσάρον καὶ τὴν πατρίδα. Ἄπαν
τὸ ἔργον τῆς μορφώσεως τιθεῖσα ἐπὶ τούτων τῶν βάσεων, αὕτη ἡ σχολὴ
οὐδ' ἀμῶς ἀποφενόσθαι τῶν προσθέτων γνώσεων, ἀλλὰ τούναντίον, περὶ πλεί-
στοις ποιεῖται ταύτας, αἱ δύνανται μετὰ πραγματικῆς ὠφελείας διὰ τοὺς
μαθητάς ἀνακοινοῦσθαι αὐτοῖς. Ὑπαρχόντων πενιχρωτάτων πόρων, ἐν ταῖς
Ἐκκλησιαστικαῖς σχολαῖς ἄρχεται ἡ διδασκαλία τεχνῶν καὶ ἐργοχειρῶν·

μεθ' οίας δὲ χαρᾶς φέρονται οἱ χωρικοὶ πρὸς ἴδρυσιν παρὰ ταῖς σχολαῖς λαχανειῶν, κήπων, μελισσοουργειῶν καὶ σχολικῶν ἀγρῶν!

Καὶ οὕτως, ἡ Ἐκκλησιαστικὴ σχολή, οὔσα, πρῶτιστα, προκαταρτικὴ παντελῶς ἡνέφκεται διὰ περαιτέρω ἐπίδοσιν. Πρῶτιστα καὶ μάλιστα αὐτὴ ἀποβλέπει πρὸς τὸν κύριον σκοπὸν αὐτῆς—δοῦναι τῷ παιδίῳ πρωταρχικὴν μόρφωσιν ἐν τῷ πνεύματι τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, καὶ μετὰ τοῦτο, κατὰ τοὺς πόρους καὶ τὸ δυνατόν, ἡδέως εὐρύνει τὸν κύκλον τῶν διδασκομένων ἐν αὐτῇ θεωρητικῶν καὶ πρακτικῶν γνώσεων. Τὸ διάγραμμα τῶν προγραμμάτων τῶν ἐκ δύο τάσεων σχολῶν καὶ τὰ προγράμματα τῶν ἀσχολιῶν ἡμῶν ἐν τοῖς παιδαγωγικοῖς μαθήμασιν εἰσιν ἡ κρείστων ἀνασκευὴ τῆς ματαίας μομφῆς ἐπὶ τῇ μονομερείᾳ. Οἱ συντάκται τῶν προγραμμάτων βεβαίως ἐπειρῶντο, ὅπως ἀφυόγησι τὴν πληθὺν τῶν ἀντικειμένων, ταύτην τὴν μάστιγα τῶν μέσων καὶ ἀνωτέρων σχολῶν ἡμῶν. Ἐν τούτοις τοῖς προγράμμασι δέδοται δέων τόπος τῇ μαθήσει τῆς ἱστορίας, τῆς γεωγραφίας καὶ τῶν κρείσσων προϊόντων τῆς πατρίου φιλολογίας.

Στρεφόμενος εἰς τὴν ἑτέραν μομφήν, εἰς τὸν φαντασιώδη κληρικισμὸν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς σχολῆς, οὐ δύναμαι μὴ σημειῶσαι, ὅτι αὕτη ἡ μομφὴ ἀναπαύεται ἐπὶ τῆς δεινῆς μὴ καταλήψεως τῆς φωτιστικῆς δράσεως τοῦ ὀρθοδόξου κλήρου ἐν Ῥωσίᾳ, καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ προσαρμοῦσαι ταῖς σχέσεσιν ἡμῶν τῶν Ῥώσων ἀλλοτρίᾳ ἡμῖν καὶ τῇ Ῥωσικῇ ἱστορίᾳ ἐννοίας. Δέον ἄρξασθαι ἀπὸ τούτου, ὅτι ἐν γενεῇ ὑπὸ τὸν κληρικισμὸν συνήθως ἐννοοῦσι τὴν παρέμβασιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κλήρου εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους. Ἐν τῇ Δύσει, ἰδίᾳ ἐν χώραις καθολικῶν, ὁ φόβος πρὸς τῆς ἐνισχύσεως τοῦ κληρικισμοῦ ἐξηγεῖται διὰ τῆς ἐξ ἀρχῆς διχονοίας μεταξὺ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κράτους, διὰ τῆς ἀνορεστοῦ τάσεως τοῦ Λατινοῦ κλήρου πρὸς ἐξουσίαν, διὰ τῆς διηνεκοῦς καὶ ἐπιμόνου ἐπιθυμίας αὐτοῦ ἐκπληρῶν τὰ προστάγματα, τὰ ἐκ τοῦ Βατικανοῦ, ἐκ τῆς οἰοῦναι ἀναμαρτήτου κεφαλῆς τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Εὐνόητον, ὅτι ἡ ἐμφάνεισι τούτων τῶν ἀλλοτρίων τῇ χώρᾳ καὶ οὐ σπανίως πολεμίων αὐτῇ ἀρχῶν, προκαλεῖ φυσικὴν ἀντίστασιν ἐκ μέρους τῶν θεωρούντων, ὅτι ἡ διακονία τῇ ιδεῇ τῆς παπικῆς παντοδυναμίας οὐ πάντοτε ἀνταποκρίνεται τῷ ἀληθεῖ συμφέροντι καὶ ταῖς ἀνάγκαις τοῦ λαοῦ. Ὁ κληρὸς, ὁ τυφλῶς ὑποτασσόμενος τῷ παπικῷ θρόνῳ, προκαλεῖ τὴν κατάκρισιν τῶν ἐναντιῶν, οἱ, πρὸς λύτην, οὐ σπανίως πολεμοῦντες κατὰ τοῦ παπισμοῦ, οὐ φείδονται καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ. Περὶ τίνος, ἔρωτῶ, κληρικισμοῦ νοητὸν λέγειν παρ' ἡμῖν; Μὴ ὁ σεμνὸς καὶ πλειονάνικος τὸς πτωχὸς κληρὸς ἡμῶν τείνει πρὸς ἐξουσίαν τινα; Οὐκ εἰσὶ που αὐτῷ ξένοι ἀρχηγοὶ πέραν τῶν ὁρέων, ἀλλ' ἔστι Μία, Ἄόρατος, Ἀναμάρτητος Κεφαλὴ, Χριστὸς ὁ Σωτὴρ, ὁ διὰ τοῦ παραδείγματος Αὐτοῦ διδάσκων ὑψηλὴν ταπεινώσιν, ὁ ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον οὐχ' ἵνα Αὐτῷ διακονήσωσιν, ἀλλ' ἵνα διακονήσῃ τῷ κόσμῳ. Ὁ κληρὸς ὁ ὀρθόδοξος, κηρύττων τὴν καθάραν τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίαν, τὴν ἀλύμαντον ὑπὸ τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν καὶ τῆς φιλαρχίας, καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ

ἐν τῇ Σχολῇ διατελεῖ ἀμεταβλήτως πιστὸς τῇ κλήσει αὐτοῦ. Διδάσκων ἐν ταῖς σχολαῖς, ὁ κληρὸς μόνον ἐκπληροῖ τὸ χρέος τῆς διδασκαλίας, ποιεῖ τὸ ἑαυτοῦ καὶ οὐ τὸ ἀλλότριον ἔργον. Διδάσκει τοὺς ἀνθρώπους τὸν νόμον τοῦ Κυρίου, στηρίζει ἐν τῇ καλῇ χριστιανικῇ ἠθικῇ, παρασκευάζει εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ ἐπέχει ἀπὸ τῶν πολιτικῶν. Μία ἐκ τῶν ἰδιοτήτων τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς εὐταξίας τῆς Ῥωσσίας ἐμπεριέχεται ἐν τῇ ἀπουσίᾳ παρ' ἡμῖν πολιτικῶν μερίδων. Ἡ ἐκ πολλῶν μιλιούνων Ῥωσσία, ἡ ὑπὸ Στεφροφόρων ἀρχηγῶν διευθυνομένη, ἴσταται μακρὰν ἐκείνης τῆς ἡγρωμένης πάλης τῶν ἀδιαλλάκτων μερίδων, τῆς ταραττούσης σχεδὸν δι' ἑτησίων τροπῶν τοῦ βίου τὰς χώρας τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Ἡ ἐθνικὴ δύναμις παρ' ἡμῖν οὐκ ἐξασθενοῦται ὑπὸ ταύτης τῆς πάλης, τῆς ἐξαντλοῦσης ἔστιν ὅτε τὰς κρείστους δυνάμεις τοῦ λαοῦ καὶ σχεδὸν αἰεὶ ἀποσπώσης αὐτὸν ἀπὸ τῆς οδοῦ τῆς ἀσφαλοῦς καὶ εἰρηνικῆς ἀναπτύξεως. Ὁ κληρὸς ἡμῶν οὐκ ἔστι πολιτικὴ τάξις, διευθύνουσα τὰ βλέμματα αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκ πολλοῦ παρελθόν, ἔτοιμος καταλιπεῖν τὰ πραγματικὰ ἀγαθὰ τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ χάριν τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν προσφιλῶν αὐτῷ προνομίων. Ὅσιως διαφυλάττουσα τὰς ἀρχὰς τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς, τὰς ἀποκαλυφθείσας ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, ἡ Ἐκκλησία ἡ ὀρθόδοξος ἐφαρμόζει αὐτὰς ταῖς συνθήκαις τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου πρὸς ὄφελος τῆς ἀνθρωπότητος. Παρ' ἡμῖν οὐκ ἔστι Βατικανόν, οὐκ εἰσὶ πολιτικαὶ μερίδες, οὐκ ἔστι καὶ οὐ δύναται εἶναι κληρικισμὸς, ἀλλ' ἔστιν ἡ Ἐκκλησία ἡ ὀρθόδοξος, ἡ φροντίζουσα περὶ τούτου, ὅπως οἱ ἄνθρωποι τῆς Ῥωσικῆς γῆς αὐξάνωσιν ἐν τῇ ἠθικῇ δυνάμει καὶ δεικνύωσιν ἑαυτοὺς καλοὺς χριστιανούς.

Ὁ ἄλλοτος Τσάρος ὁ Εἰρηνοποιὸς ἐνόησε τὴν ἀξίαν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς σχολῆς. Κατὰ τὸν κραταιὸν Αὐτοῦ λόγον, αὕτη ἐκ νέου ἀνεγεννήθη καὶ, τρεφομένη ὑπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ λαοῦ, ἐν βραχεῖ ἐφίκετο σπουδαίας ἀναπτύξεως. Οἱ ἀριθμοὶ λέγουσιν εὐγλωττότερον τῶν λόγων. Περὶ τὴν 1-ην Ἰανουαρίου 1898 ἔτους πᾶσαι αἱ Ἐκκλησιαστικαὶ σχολαῖ ἦσαν 38,837 μετὰ 1,339,768 διδασκομένων, καὶ κατὰ τὸ παρελθόν ἔτος ὁ ἀριθμὸς τῶν σχολῶν ἠξήθη κατὰ 2,540. Ἐκ τῆς παρὰ τῷ Συμβουλίῳ τῶν Σχολῶν ἀποθήκης ἀπὸ τοῦ 1891 ἔτους μέχρι τοῦ νῦν ἐπωλήθη πλέον τῶν 10¹/₂ μιλιούνων βιβλίων πρὸς 1.650,000 ρούβλια. Πολλὰ ἐπράχθησαν, ἀλλ' ἔτι πλέον ἔργον εἰς τὸ λοιπὸν, πολλὰ εἰσὶν ἔτι ἐν τῇ ἀχανεῖ ἐκτάσει τῆς μεγάλης πατρίδος ἡμῶν χωρία καὶ κῶμαι ἄνευ σχολῶν, πολλαὶ δεκάδες χιλιάδων παιδίων προσδοκῶσι διδασκάλους. Πιστεύωμεν, ὅτι σχολαῖ ἰδρυθήσονται, ὅτι ἐν αὐταῖς ἄρξεται ἡ διδασκαλία. Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ σχολή, ἡ συντελοῦσα τῇ ἠθικῇ ἀγωγῇ καὶ τῇ διανοητικῇ ἐπίδοσει τοῦ λαοῦ, ἀναμφιβόλως ἔσται μία τῶν στερεῶν βάσεων τῆς ἐθνικῆς δυνάμεως τῆς Ῥωσσίας. (См. Прибавл. къ Церков. Вѣдом. за 1898 г. № 26. Стран. 972—975).

XXIII.

Δ Ο Γ Ο Σ

ἐν τοῖς παιδαγωγικοῖς μαθήμασι τῶν διδασκάλων τῶν ἐκ δύο τάξεων σχολῶν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν παροικιῶν ἐν Μόσχα τὴν 6 Ἰουλίου 1898 ἔτους.

Τὰ διδασκαλικά μαθήματα, τὰ νῦν πανταχοῦ ἀρχόμενα, προσκομίσουσιν ἀναμφίβολον ὠφέλειαν τῇ ἀναπτύξει τῆς Ἐκκλησιαστικῆς σχολῆς, εἰ συνεργήσουσι τοῖς καὶ ταῖς διδασκάλοις νοῆσαι ἐκεῖνας τὰς βάσεις τῆς ἀγωγῆς, ἃς κέκτηται αὕτη ἡ σχολή. Ἡ δρᾶσις τοῦ διδασκάλου ἔσται ἐπιτυχής, εἰ οὗτος ἐμπνευσθήσεται τῇ τάσει πρὸς πραγμάτων τοῦ ἰδανικοῦ τῆς διδασκαλικῆς διακονίας αὐτοῦ. Οἷον δὲ δεῖ εἶναι τοῦτο τὸ ἰδανικόν; Μέγα καὶ ὑπεύθυνον ἔργον ἀνετέθη ὑμῖν τοῖς διδασκάλοις τοῦ λαοῦ. Ὑμῖν ἐμπιστεύεται ἡ διανοητικὴ καὶ ἠθικὴ ἐπίδοσις τῶν μελλουσῶν γενεῶν ὑμεῖς ὀφείλετε κεκτῆσθαι οὐ μόνον καλὴν ἐπιστημονικὴν προπαρασκευήν, ἀλλὰ καὶ ὀφείλετε εἶναι ἄνθρωποι πιστεύοντες, παραδεδομένοι τῇ κλήσει ἑαυτῶν, ἔχοντες σταθερὰν χριστιανικὴν διάθεσιν καὶ κῦρος, οὗ ἄνευ ἡ διδασκαλία οὐ νοητὴ, καὶ δὴ ἐν τῇ πτωχοτάτῃ προκαταρκτικῇ σχολῇ. Οἱ καλοὶ διδασκαλοὶ, οἱ καθαροὶ φορεῖς τῶν ἰδεῶν τῆς χριστιανικῆς ἀγωγῆς, μέλλουσιν ἄγειν τοὺς μαθητὰς εἰς τὸ φῶς, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὸ καλόν. Ὅπως ἀνατρέψῃ τὰ παῖδια, δύνηται χειραγωγεῖν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν λογικῶν τάσεων αὐτῶν καὶ στηρίζειν αὐτὰ ἐν τῷ ἀγῶνι κατὰ τῶν κακῶν κλίσεων, ὁ διδάσκαλος αὐτὸς ὀφείλει εἶναι, πρῶτίστα, στερρὸς ἐν ταῖς θρησκευτικαῖς αὐτοῦ πεποιθήσεσιν, ὀφείλει συμμορφοῦν τὸν βίον αὐτοῦ ἐκεῖνῳ, ὃ ἐν τῷ Χριστῷ βλέπει, ἢ παρὰ τοῦ Χριστοῦ ἀκούει. Σπουδάζων ζῆν σὺν Χριστῷ, αὐτὸς ὀφείλει καὶ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἀγαγεῖν πρὸς τὸν Χριστὸν, τὸ φῶς τὸ αἰώνιον. Συνειδητῶς ἀγαπῶν τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, αὐτὸς ὀφείλει καὶ τοὺς μαθητὰς ἀνατρέφειν ἐν ἀνοποκρίτῳ ἀγάπῃ καὶ ἀφοσίωσει πρὸς αὐτήν. Ἡ μετ' αὐτῶν ἐν προσευχῇ μέθεξις ὀφείλει συνάψαι αὐτοὺς τῷ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης ἐν τῇ ἐνώσει τοῦ πνεύματος. Ἐπιστάμενος τὸν πλοῦτον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ὑμνησθῶν, ὁ διδάσκαλος ὀφείλει ἀναπτύσσειν ἐν τοῖς μαθηταῖς τὴν κατάληψιν τοῦ ἀμμήτου κάλλους τῶν εὐχῶν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ὀφείλει ἀναπτύσσειν ἐν αὐτοῖς ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα καὶ ἀποκαλύπτειν αὐτοῖς τὴν ἀναγκαιότητα τῆς μετ' αὐταπαρνήσεως διακονίας τῷ Τσάρῳ καὶ τῇ πατρίδι. Ἡ σχολὴ ὀφείλει διδόναι τοῖς μαθηταῖς ἀκέραιον διάθεσιν, ὀφείλει ἐπιτιθέναι αὐτοῖς τὴν ὀρισμένην σφραγίδα αὐτῆς. Ἡ τοιαύτη ἐπίδρασις τῆς σχολῆς οὐδεποσῶς ἐκποδὼν ποιεῖται τὸ δυνατόν τῆς ἀνεξαρτήτου ἀναπτύξεως τῶν ἐκκρίτων μαθητῶν. Ἡ καλὴ ἀγωγή οὐδαμῶς

καταπνίγει τὴν αὐθύπαρκτον ἀρχήν, ἀλλ' ἐμφυτεύει τοῖς μαθηταῖς ἐκείνην τὴν κοινότητα τῶν θεωριῶν καὶ τῶν ἔξεων, ἧτις ἐξασφαλίζει αὐτοῖς μεῖζονα πρόσοδον ἐν τῷ βιωτικῷ ἔργῳ αὐτῶν. Ἀνάγκη ἰδίᾳ πειραῖσθαι τοὺς μέλλοντας διδασκάλους στηρίζαι ἐν ταύτῃ τῇ ιδεᾷ, ὅτι ὁ διδάσκαλος δύναται τότε μόνον ὑπολογίζεσθαι τὴν πρόσοδον τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, εἰ μέλλει ἔχειν ἐν νῷ, ὅτι οὐδέποτε ὀφείλει εἶναι σκάνδαλον τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ. Μακρὰν ἀπ' αὐτοῦ ὀφείλουσιν εἶναι αἱ κακίαι καὶ τὰ πλημμελήματα, μὴ συμβιβάζόμενα τῇ ὑψηλῇ διακονίᾳ αὐτοῦ. Οὐαὶ τῷ διδασκάλῳ, τῷ σκανδαλίζοντι τὰ παῖδια· τὸ κακὸν παράδειγμα αὐτοῦ δύναται ἀγαγεῖν αὐτὰ εἰς τὴν ἀπώλειαν. Αὕτη ἡ συνείδησις τῆς εὐθύνης ἐπὶ τοῖς ἐμπιστευθεῖσι τῷ διδασκάλῳ παιδοῖς ὀφείλει ἄει προσεῖναι αὐτῷ. Ἀνατρέφων τὰ παῖδια ἐν τοῖς κανόσι τῆς ἀνοποκρίτου χριστιανικῆς εὐσεβείας, ἀναπτύσσων ἐν αὐτοῖς ἀγάπην πρὸς πᾶν τίμιον, ὑψηλόν, ἐπωφελὲς τοῖς ἄλλοις, ὁ διδάσκαλος ὀφείλει συντελεῖν τῇ ἠθικῇ ἀναπτύξει τῶν μαθητῶν. Τῇ ἀναγνώσει μετ' αὐτῶν καλῶν βιβλίων, ταῖς διηγήσεσιν ἐκ τῆς γενικῆς, πατρίου καὶ Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, ὀφείλει καταστήσαι αὐτοῖς γνωστοὺς τοὺς ἄνδρας, τοὺς ἀνωτάτης τάξεως. Ὁμιλῶν περὶ τοῦ ἐφημέρου καὶ τοῦ παρερχομένου, ὀφείλει λέγειν αὐτοῖς περὶ τοῦ ἀμετατρέπτου καὶ αἰωνίου, ὁμιλῶν περὶ γῆς, ὀφείλει λέγειν περὶ οὐρανοῦ. Ἡ σχολὴ ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ὀφείλει, κατ' αὐτὴν τὴν οὐσίαν αὐτῆς, στρέψαι ἰδίαν προσοχὴν ἐπὶ τοῦτο τὸ ἐσωτερικὸν παιδαγωγικὸν μέρος τοῦ σχολικοῦ ἔργου. Τῇ ἀναπτύξει τῆς χριστιανικῆς περὶ κόσμου θεωρίας τῶν τροφίμων αὐτῆς, αὕτη ὀφείλει ἀποτρέπειν αὐτοὺς ἀπ' ἐκείνης τῆς μονομεροῦς ῥοπῆς εἰς τὰ ὑλικά ἀγαθὰ, ἧτις συνίστησι μίαν ἐκ τῶν λυπηρῶν φαινομένων τοῦ τέλους τοῦ ἸΘ' αἰῶνος. Ἡ τοιαύτη σχολή, καὶ κατὰ τὸν ταραχώδη ἡμῶν χρόνον, μέλλει διαφυλάττειν ἐν τῇ νέᾳ γενεᾷ ἐκείνην τὴν πιστότητα τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ, ἧτις καθ' ἅπαντας τοὺς χρόνους μέχρι τοῦδε ἔζη ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ὀρθοδόξου Ρώσου. Ἡ πατριαρχικὴ ἀπλότης τοῦ ἀγροτικοῦ βίου, ἡ τήρησις τῶν φίλων παραδόσεων τῆς ἀρχαιότητος ὑποχωροῦσι νῦν τὸν τόπον ταῖς μᾶλλον συνθέτοις μορφαῖς τοῦ κοινωτικοῦ βίου καὶ τῷ πνεύματι τῶν ἐπικρατουσῶν ἰδεῶν. Ἀλλ' ἡ ἄνωσις διανέμησις τοῦ πλοῦτου προκαλεῖ ὄλην σειρὰν πολυπλόκων κοινωνιατικῶν ζητημάτων. Ἐν τῶν ἰσχυροτάτων καὶ συνετωτάτων μέσων, τῶν ἐξασφαλίζοντων τὸν εἰρηνικὸν ῥοῦν τῆς ζωῆς τῆς μορφώσεως τοῦ λαοῦ, παρίσταται ἡ σχολή, ἧτις, διδοῦσα τοῖς τροφίμοις αὐτῆς στοιχειώδεις γνώσεις, συνάμα κανονικῶς ἀνατρέφει αὐτοὺς ἐν τῇ χριστιανικῇ περὶ κόσμου θεωρίᾳ, τούτῳ τῷ ἀσφαλεστάτῳ ἐρύματι κατὰ τοῦ ὀλεθρίου χειμάρρου τῶν διδασκαλιῶν τοῦ κοινωτισμοῦ. Ἐκ τῶν εἰρημένων δῆλον, ὅτι πᾶσα αὕτη ἡ κοπιώδης ἐργασία, ἡ τείνουσα εἰς τὴν ἠθικὴν ἀγωγήν τῶν διδασκομένων, οἰκοδομητέα ἐπὶ ἀρχῶν χριστιανικῶν. Ἐκτὸς τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας οὐκ εἰσὶν, οὐδὲ δύναται εἶναι ἀμετάτρεπτοι κανόνες τῆς ἠθικῆς τάξεως.

Ἐν ταῖς ἐκ δύο τάξεων σχολαῖς τοῖς διδασκάλοις, τοῖς ἐστηριγμένοις ἐν τῇ καταλήξει τῶν ὑψηλῶν ἰδανικῶν τῆς ἀγωγῆς, μέλλει ἄει παρίστασθαι τὸ δυνατόν ὠφελεῖν τοὺς διδασκομένους. Αἱ σχολαὶ αὐταί, ὡς γνωστὸν, ἐκπρέπουσι τῶν λοιπῶν Ἐκκλησιαστικῶν τῇ παρ' ἐκάστη τούτων ὑπάρξει κοινοβίου. Οἱ διδασκόμενοι μέλλουσι ζῆν ἐν ταύταις ταῖς σχολαῖς ἀπὸ τριῶν μέχρι πέντε ἐτῶν καὶ διὰ τοῦτο εὐνόητον, ὅτι ἡ τάξις ἀπάσης τῆς σχολικῆς ζωῆς μέλλει συντελεῖν τῇ ἀγωγῇ τῶν διδασκομένων, συμφώνως ἐκείνῳ τῷ σκοπῷ, οὗ ἕνεκα αὐτοὶ εἰσῆλθον εἰς ταύτας τὰς σχολάς. Κοινῇ προσευχῇ ἄρχεται ἡ σχολικὴ ἡμέρα. Ὡς φιλικὴ οἰκογένεια ὀφείλουσι συνέρχεσθαι εἰς τὴν προσευχὴν οἱ διδάσκοντες καὶ οἱ διδασκόμενοι. Οὐαὶ τῇ σχολῇ, ἐὰν ἡ προσευχὴ μετατρέπῃται εἰς ἐκπλήρωσιν μιᾶς μόνον τυπικότητος. Ὁ ἔμπειρος χειραγωγὸς ἐφορᾷ ἐπὶ τῆς εὐσεβοῦς καὶ οὐσιώδους ἀναγωγῆς εἰς τὴν ψαλμωδίαν ἐλκύει πάντας τοὺς διδασκομένους, φροντίζει, ὅπως αὐτῇ, τῷ κάλλει καὶ τῇ εὐφωνίᾳ διατιθῆ ἡ πρός ἑαυτὴν τὰς καρδίας τῶν ψαλλόντων. Τῇ προσευχῇ ἔπεται τὸ ἄριστον· εἶτα ἄρχονται τὰ μαθήματα, τὰ ἄει παρέχοντα τῷ δυνατόν ἐγγὺς προσέχειν ταῖς ἰδιότησι τοῦ νοῦ καὶ τῆς ἠθικῆς· ἔξωθεν τοῦ μαθητοῦ. Ὁ διδάσκαλος ὁ μὴ ἐγκυλιθεῖς τῇ συνηθείᾳ, ἄει γινώσκει συμμορφωθῆναι τῷ μαθητῇ καὶ δεόντως ἐπιδρᾶν ἐπὶ τῆς διανοητικῆς καὶ ἠθικῆς ἐπιδόσεως αὐτοῦ. Ἄλλ' ἰδοὺ ἐπέστη ὁ καιρὸς τοῦ γεύματος, καὶ πόσον καλόν, εἰ οἱ διδάσκαλοι μετέρχουσι τῆς τραπέζης τῶν μαθητῶν. Αὕτη ἡ κοινὴ τράπεζα προσπελάζει αὐτοὺς· ἐνταῦθα οὐκ ἔστι διχόνοια, ἐνταῦθα τὴν νηστείαν οὐ καταλύουσι. Καὶ δὴ ὁ μετὰ τὰς ἀσχολίας χρόνος, ὁ ἀφιερωθεὶς τῇ ἀναπαύσει, δύναται παρελθεῖν οὐκ ἄνευ ὠφελείας ἐν ταῖς σχολαῖς, παρ' αἷς εἰσὶ κῆποι καὶ λαχανεῖαι. Οὐχὶ ἐν στενοῖς κοινοτροφῶδες δωματίους γίνονται ἐνταῦθα αἱ ἀσχολίαι περὶ τὴν γυμναστικὴν, ἀλλ' ἐν εὐρυχωρίᾳ γυμνάζονται οἱ μαθηταὶ ἐν ἔργῳ, ἐπωφελεῖ τῇ φυσικῇ ἀναπτύξει αὐτῶν καὶ χρησίμῳ αὐτοῖς μετὰ τὴν ἐκ τῆς σχολῆς ἔξοδον. Αὕτη ἡ κοινὴ ἐργασία ἐν τῷ κήπῳ, τῇ λαχανείᾳ, ἢ ἐν τῷ μελισσοουργείῳ, ἢ, ἐπὶ τέλους, ἐν ἰδίῳ ἐργαστηρίῳ, παράγουσα τὴν τόσῃ ἀναγκαίαν διὰ τὴν σχολὴν καὶ τὸν διδάσκαλον πρόσδοτον τοῖς σιτοῖς καὶ τοῖς χρήμασι, σύναμα συντελεῖ καὶ τῇ προσεγγίσει τῶν διδασκάλων μετὰ τῶν μαθητῶν. Κατὰ τὴν ἐσπερινὴν προσευχὴν αὐτοὶ αὐτῆς συνέρχονται. Παρὰ τῷ κοιτῶνι τῶν διδασκομένων ζῆ ὁ διδάσκαλος. Ὁ εἰρηνικὸς ὕπνος τῶν μαθητῶν οὐ λείπεται ἄνευ τῆς ἐπόψεως αὐτοῦ. Ἐν τοῖς τοιαύταις συνθήκαις τῆς σχολικῆς ζωῆς, τοῖς διδασκούντι ἄει δοθῆσεται τὸ δυνατόν ἐφορᾶν, ὅπως οἱ διδασκόμενοι προσκτῶνται καλὰς ἔξεις, ὅπως μεταξὺ ἀλλήλων ζῶσιν ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀρμονίᾳ, μηδέποτε ποιοῦνται χρῆσιν οὐ μόνον ὑβριστικῶν, ἀλλὰ καὶ ἀγρίων λέξεων, ὅπως μηδαιῶς ἐπιτρέπωσιν ὀμότητας ἐν τῇ μετὰ τῶν ζῶων ἀναστροφῇ, μὴ καταλύωσι φωλεὰς πτηνῶν ὅπως αὐτοὶ καὶ τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν ἔχωσι κοσμίαν, ὡς ἐκτενισμένοι, νενιμμένοι καὶ ἀγαποῦσι τὴν καθαριότητα. Ἡ τοιαύτη φροντίς περὶ τῆς ἀγωγῆς τῶν διδασκομένων ἐν ταῖς ἐκ δύο τάξεων σχολαῖς ἔχει

ἰδίαν ἀξίαν, διότι αἱ σχολαὶ αὐταὶ παρασκευάζουσι τοὺς διδασκάλους διὰ τὰς σχολὰς τῶν γραμμάτων. Οὗτοι οἱ διδάσκαλοι, ὡς δεῖ, ὄντες παρεσκευασμένοι εἰς τὴν διδασκαλίαν, γινώσκονται καλῶς διδάσκειν τὰ παιδιά, στηρίζοντες αὐτὰ ἐν καλοῖς χριστιανικοῖς αἰσθημασιν, ἐν τῇ ἀφοσιώσει τῇ ὀρθόδοξῳ Ἐκκλησίᾳ, ἐν τῇ ἀγάπῃ πρὸς τὸν Τσάρον καὶ τὴν πατρίδα. (См. Прибавл. къ Церков. Вѣдом. за 1898 г. № 28. Стр. 1053—1055).

XXIV.

Λ Ο Γ Ο Σ

ἐν τῷ οἰκήματι τοῦ ἀρχιερέως τῶν Τούλων, πρὸς τὰ μέλη τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ συνεδρίου (Κονιστορίου), τὴν 25 Αὐγούστου 1898 ἔτους.

Χθὲς βαθέως ἐχάρην ἐπὶ πᾶσι τούτοις, ἃ ἔδειξέ μοι ὁ Πανιερώτατος Δεσπότης· Ἦμεν ἐν τῷ Σεμιναρίῳ. Ἐκεῖ σχεδὸν ἠκοδομήθη ἡδη λαμπρὸς μεγαλοπρεπῆς ναὸς τῆς Σοφίας καὶ ὑπ' αὐτὸν μέγα κοινοβιακὸν ἐστιατόριον. Εἶτα ἐθεωρήσαμεν τὴν οἰκοδομὴν τοῦ οὐχ ἦττον μεγαλοπρεποῦς ναοῦ τῆς Σιώνος ἐν τῷ κηροποιεῖφ τῆς ἐπαρχίας. Ἡ ἐπίσκεψις μετὰ τοῦτο δύο ἔτι τόπων ἐν ταῖς ἄνω ἐσαχταῖς τῆς πόλεως, ὅπου ὤρισθη καὶ ἡδη ἤρξαστο ἡ οἰκοδομὴ τῶν ναῶν τοῦ ἁγίου Θεοδοσίου καὶ τοῦ Θαύματος *) τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἐπηύξησε τὴν χαρὰν μου, ἢ ἐπὶ μακρὸν ἀφήσει ἐν τῇ ψυχῇ μου παρήγορον αἰσθησιν. Ἐν πᾶσι τούτοις ἀδύνατον μὴ ὄρᾶν τὴν σπουδαιότητην προθυμίαν καὶ πρόνοιαν Σοῦ, Πανιερώτατε Δέσποτα. Σὺ οὕτως ἐν τάχει κατείδες, τί ἐλλεῖπει τῇ ποιίμῃ Σου. Ἐπηύξησας ἐν πολλοῖς ναοῖς τῶν Τούλων τὸν ἀριθμὸν τῶν ἱερῶν λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας, νῦν δὲ οἰκοδομεῖς ναοὺς. Κατεστοχάσθης τῶν ἀναγκῶν, τῆς πνευματικῆς ἀνάγκης καὶ τοῦ πόθου τοῦ ποιμνίου Σου, τοῦ ζῶντος μακρὰν τῶν ναῶν τοῦ Θεοῦ. Ὅτε ἤλθομεν εἰς τὸν τόπον τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ εἰς τὸ ὄνομα τῆς Εἰκόνας τοῦ Θαύματος τῆς Θεομήτορος, ἐν ταῖς ὁδοῖς οὐκ ἦν οὐδεμία ψυχῆ. Ἄλλ' ἡμεῖς οὐκ ἐφθάσαμεν θεωρήσαντες τὸν τόπον, καὶ ἡ ὁδὸς ἡ ἐγγὺς τούτου τοῦ τόπου ἐπληρώθη ὑπὸ πληθους λαοῦ. Ἀνάγκη ἦν ὄρᾶν καὶ ἀκοῦειν τὰς μεγαλοφώνους, ζῶσας, γησιῶς ἀπλᾶς ἐκφράσεις τῶν εὐγνωμόνων αἰσθημάτων τούτου τοῦ ἀπλοῦ λαοῦ τῷ Δεσπότη αὐτοῦ, ὅπως ἰκανῶς ἐνοήσῃ τις, οἶφ ἐπωφελεῖ, σωτηρίφ. ἔργῳ Σὺ

*) Ζνὰ μενιε: 27 Νοεμβρίου ἐορτάζεται εἰς μνήμην τῆς νίκης τῶν Νοβογροδῶν κατὰ Ἀνδρέου Θεοφιλοῦς τὸ 1170 ἔτος διὰ θαύματος τῆς εἰκόνας τῆς Θεομήτορος (ἐν Νοβογροδῶ). (Ὅρα: «Ἡμέρας θείας λειτουργίας» ὑπὸ τοῦ πρωθιερέως Γ. Σ. Δεμ-ὄπλακη. Τομ. I. Σελ. 160—162. Ἐκδόσις Η'. Ἐν Πετρούπολει).

ἐπεχείρησας, μεθ' οἴου ῥυθμοῦ ἢ ἀγαπῶσα ποιμαντικὴ καρδιά Σου κατεστοχάσθη τῆς οὐσιωδessoτάτης ἀνάγκης τούτων τῶν ἀπλῶν ψυχῶν, καὶ πόσον ἐστὶ ἐν αὐταῖς πολλὰ ἐν αὐταῖς ἀγαθὰ αἰσθητάματα ἀγάπης πρὸς τὸν ἀρχιποιμένα αὐτοῦ, πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ, παρορωμένου τούτου, ὅτι οὗτος ὁ ἀπλῶς καὶ πτωχὸς λαὸς οὕτω πρὸ πολλοῦ ἦν ἐρριμμένος εἰς τοὺς ἀσήμετους μοχλοὺς τῆς πόρρω κειμένης ἐσχατίας τῆς πόλεως. Χαλεπὸν ἐξαριθμησαί πάντας ἐκείνους τοὺς κινδύνους, οἳ ἠπειλοῦν αὐτοὺς ἐν τῇ ἀκουσίῳ αὐτῶν ἀποξενώσει ἀπὸ τῶν ἁγίων ναῶν. Ἰδίῳ τινι ἐλέει Θεοῦ αὐτοὶ διεφυλάχθησαν ἀπὸ τῶν σκανδάλων τοῦ σχίσματος, οὕτως εὐχερῶς εὐρίσκοντες τὴν ἄγρην αὐτοῦ ἐν ὁμοίαις ἐσχατιαῖς. Ὁ δὲ Στουνδισμὸς, ὁ νῦν κρυπτόμενος ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Βαπτισμοῦ, οὕτω περιτρέχει πανταχοῦ, ὅπου μόνον ἀσθενῆς ἢ ποιμαντικὴ ἐπιστάσια. Τὰ Τούλα, ὡς καὶ αἱ ἄλλαι πόλεις τῆς ἐντὸς Ῥωσίας, οὐκ ἀσφαλῆ ἀπὸ τῆς προσβολῆς τούτου τοῦ ἐχθροῦ τῆς Ὀρθοδοξίας. Ὡς τὸ ἐξάνθημα, ὡς ἡ φλύκταινα, ἐν τῷ σώματι τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας πασῶν τῶν Ῥωσιῶν ἐν διαφόροις τόποις παροικοῦσιν οἱ κήρυκες τοῦ Στουνδισμοῦ—ἐν διαφόροις εἶδεσι καὶ ὑπὸ διάφορα ὀνόματα. Εἰ οὕτως ἢ ἄλλως ἀσθενεῖ ἢ ποιμαντικὴ ἀγροπνία, ἢ μηδαμινὴ φλύκταινα ἀναπτύσσεται εἰς κακοήθη ἐμπύησιν. Οἱ τῶν αἱρέσεων διδάσκαλοι πανταχοῦ πειρῶνται διαδοῦναι τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν, καὶ ταῦτα μετὰ τῆς προθυμίας καὶ τῆς αὐταπαρνήσεως, τῆς αἰρετῆς πρὸς κρείσσους σκοπούς. Ἄλλ' ὡς τὰ νοσοποιά μικρόβια ἀπαντῶσιν ἀντίστασιν ἑαυτοῖς ἐν τῷ ὑγιεῖ σώματι, ἐν δὲ τῷ ὀργανισμῷ τῷ ἐξησθηνηκότῳ εὐρίσκουσιν ἑαυτοῖς φίλην χώραν, οὕτω καὶ ἡ αἵρεσις, ἢ ὁμοίᾳ τῷ Στουνδισμῷ, οὕτω καὶ τὸ σχίσμα, ζητεῖ τὴν ἄγρην αὐτοῦ ἐν τοιαύταις παροικίαις, αἷ οὐκ εἰσὶ τετειχησμένοι τῇ θεοῦσῃ ποιμαντορικῇ ἀγροπνίᾳ, ἐν αἷς οὐκ ἀκούεται φωνὴ ποιμαντικῆς οἰκοδομῆς. Ἐν τοῖς νοτίοις τῆς Ῥωσίας νῦν τοῦτο ἀπέβη ἤδη πᾶσι φανερόν. Ἐκεῖ παρατηροῦνται, π. χ. τοιαῦτα φαινόμενα. Ἐμφανίζεται ἐν ἄλλῃ παροικίᾳ κήρυξ τοῦ Στουνδισμοῦ. Ὁ ποιμὴν τῆς παροικίας, ὁ εὖ ἐξησφαλισμένος ὑπὸ τῆς παροικίας ἐν τῇ συντηρήσει, οὐ μόνον οὐκ ἀντενεργεῖ τῇ διαδόσει τῶν δοξασιῶν αὐτοῦ, ἀλλ' ὅπερ ἐστὶ χειρόν, κρύπτει, καὶ ὡς τὸ πολὺ καὶ αὐτὸς οὐ βλέπει, ὅτι ἐν τῇ παροικίᾳ ὁ Στουνδισμὸς ταχέως αὐξάνει. Κατὰ τὰς εὐθύνας αὐτὸς δείκνυσι μόνον δύο ἢ τρεῖς Στουνδιστὰς ἐν τῇ παροικίᾳ, ἐξεταζόμενοι ὅμως αὐτοὶ εὐρίσκονται 500. Οἷον μέγα ἁμάρτημα, οἷον δεινὸν ἔγκλημα φέρει εἰς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὁ ποιῶντος ποιμὴν! Ἄλλ' αἰ πόσον διαψεύδονται τῶν ὑλικῶν αὐτῶν λογισμῶν οἱ ὅμοιοι ποιμένες τῶν παροικιῶν, τῶν ὡς τὸ πολὺ θεωρουμένων πλοουσιῶν διὰ τὸ πολυάνθρωπον. Ἐν Πετρούπολει πρὸ εἴκοσι ἐτῶν ἦσαν Ἐκκλησίαι πολλῶν ἐλάσσους, ἢ νῦν, ὅλως λίαν ἀνεπαρκεῖς ἐξ ἑκατὸν πού μυριάδων ὀρθοδόξοις κατοίκοις. Ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἐκκλησιῶν νῦν λίαν ἠὺξήθη. Καὶ τί δὴ, παρὰ προσδοκίαν, αἱ πρόσδοι τοῦ κλήρου, κατὰ τοὺς λόγους αὐτῶν τῶν ποιμένων, οὐδεπὼς ἠλαττώθησαν, ἐν πολλαῖς δὲ ἐνορίαις καὶ ἠὺξήθησαν, ἀλλὰ τὸ κύνδιον—πᾶσιν ἐγένετο φανερὰ ἢ μεγάλη ἄρσις (ἀνύψωσις) τῆς θρησκευτικότητος,

ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐξομολογουμένων καὶ κοινωνούντων κατὰ τὰς νηστείας μάλα ἠὺξήθη. Ἀνοψώσουσι τὴν θρησκευτικότητα τῶν κατοίκων τῆς πόλεως Τούλων καὶ αὐταὶ αἱ καιναὶ Ἐκκλησίαι, αἷ, εἰκότως, οὐ χρονοῦσιν ἀξήθηθαι ἐν ταῖς πόρρω κειμέναις ἐσχατιαῖς αὐτῆς. (См. Тульскія Епархіальныя Вѣдомости за 1898 г. Часть неофициальная № 19. 1-го Октября. Стран. 891—893).

XXV.

Λ Ο Γ Ο Σ

ἐν τῷ Ἐκκλησιαστικῷ Σεμιναρίῳ Πετρούπολεως, κατὰ τὴν ἔναρξιν σειρᾶς παιδαγωγικῶν μαθημάτων διὰ τοὺς καὶ τὰς διδασκάλους τῶν Σχολῶν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν παροικιῶν τῆς ἐπαρχίας Πετρούπολεως, τὴν 30 Ἰουνίου 1899 ἔτους.

Προσαγορεύω ὑμᾶς, ἀξιότιμοι διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Σχολῶν. Συνέβη ὑμῖν οὐ μακρὸν χρόνον ἀναπαυθῆναι μετὰ τὴν λῆξιν τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν ἐξετάσεων ἐν ταῖς Σχολαῖς. Συνήχθητε διὰ νέους μόχλους καὶ θαρρῶντως προσέρχεσθε ταῖς ἀσχολίαις. Ἐφίεσθε μαθεῖν τὰς κρείσσους μεθόδους τῆς διδασκαλίας ἐνός ἐκ τῶν κορίων ἀντικειμένων τῆς σχολῆς ἡμῶν—τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ὑμνοδίας. Ἐπιγινώσκετε τὸ ὄφελος, τὸ προσφερόμενον ὑπὸ τῶν παιδαγωγικῶν μαθημάτων. Αὐτὰ παρέχουσιν οὐ μόνον τρόπους γινώσκειν τὸ καινὸν καὶ τελειοῦσθαι ἐν τῇ δεξιότητι περὶ τὸ διδάσκειν, ἀλλὰ πρὸς τοῦτ' ὀφείλουσι διασφηνίζειν τοῖς διδασκῶσιν ἐν ταῖς σχολαῖς τὴν ὑψηλὴν ἀξίαν τοῦ διδασκαλικοῦ ἔργου καὶ στηρίζει ἐν αὐταῖς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ κοινῷ τῶν συμφερόντων, τῶν συνδεόντων αὐτοῖς ἐν τῇ προκειμένῃ αὐτοῖς μεγάλῃ ἐκπαιδευτικῇ ἐργασίᾳ. Ὁ σύγχρονος βίος προφαίνει τῇ σχολῇ νέας ἀνάγκας, καὶ ἡ ἐλλόγως τεταγμένη σχολὴ ὀφείλει ὑπολογίζεσθαι ἐκεῖνας τὰς συνθήκας, τὰς δυναμένας ὀφελεῖν τὴν ἀγωγήν τῶν ἐρχομένων γενεῶν. Ἡ ὀρθῶς τεταγμένη σχολὴ ὀφείλει νῦν συντελεῖν τῇ εὐρύθμῳ ἀναπτύξει τῶν διανοητικῶν, ψυχικῶν καὶ φυσικῶν δυνάμεων τῶν τροφίμων. Μὴ διαστέλλειν μίαν τῶν πλευρῶν, π. χ., τὴν διανοητικὴν, ἀλλ' ἀναπτύσσειν ἐν εὐρύθμῳ συνδυασμῷ πάσας τὰς δυνάμεις τοῦ παιδὸς—τοιοῦτον τὸ ζήτημα τῆς νέας σχολῆς. Ἄλλ' ἐρωτήσουσιν: ἄρα γε τὸ τοιοῦτον ζήτημα δύναται ἐκπληρωθῆναι ἐν σχολῇ προκαταρκτικῇ μετὰ τῶν μὴ διαρκῶν διαιτημάτων, τριετῶν ἢ τετραετῶν μαθημάτων αὐτῆς;

Ἐναμιφύλον, ὅτι τὸ σύστημα τοῦτο δύναται μετὰ πλείονος τελειώσεως εἰσαχθῆναι ἐν τῇ σχολῇ σὺν πολυτέσει μαθήμασιν. Ἄλλα καὶ ἐν βραχυχρόνῳ σχολῇ ἡ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ εὐνότητος, εἰ καὶ μετ' ἡσσοнос δυνατότητος μεγάλων προόδων. Ὁ διδάσκαλος, ὁ κεκλημένος οὐ μόνον διδάσκειν ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Σχολῇ, ἀλλὰ καὶ ἀνατρέφειν, ὀφείλει κεκτηθῆναι στερεὰν κατάληψιν θεμελιωδῶν τινῶν ἀρχῶν. Δεῖ εἰλικρινῆ θρησκευτικὴν διάθεσιν προσεῖναι αὐτῷ· τοὺς μαθητὰς ὀφείλει ἄγειν τῷ παραδείγματι τοῦ καλοῦ βίου αὐτοῦ, ἀναμνηστικῶς, ὅτι διδάσκειν τοῖς ἔργοις πολλῶν κρεῖσσον, ἢ τοῖς λόγοις. Ἐν συνειδήσει ἀγαπῶν τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, συνεργεῖ τῷ ἱερεῖ στηρίζειν ἐν ταῖς καρδίαις τῶν διδασκομένων τὴν κατάληψιν τῆς μεγάλης ἀξίας τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ ἔργῳ τῆς σωτηρίας ἡμῶν. Ταῖς διηγήσεις περὶ τῶν παθημάτων τῶν ἁγίων μαρτύρων, περὶ τῶν ἄθλων τῶν ἀναχωρητῶν καὶ τῶν ἐρημιτῶν, περὶ τῶν πονημάτων καὶ τῶν συγγραφῶν τῶν πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας εἰσάγει τοὺς μαθητὰς εἰς τὸ κεχαριτωμένον βασιλεῖον τῶν ἀνθρώπων, τῶν ἀγαπητῶν τὸν Χριστὸν καὶ τὴν ἀληθῆσαν ὑπὲρ πᾶσαν ἐπίγειον κενὴν εὐτυχίαν. Ἀπροσωπολήπτως ὡς παραδεδομένος τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὁ καλὸς διδάσκαλος οὐ δύναται μὴ ἀγαπᾶν τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα. Ἡ ἀγάπη αὕτη ἐστὶν ἡ ὀρθὴ κατάληψις ἐκείνων τῶν ἀγαθῶν, οἷς πάντες ἡμεῖς χρώμεθα ὡς μέλη τῆς μεγάλης ῥωσικῆς οἰκογενείας, τῆς διευθυνομένης ὑπὸ τῶν πατρικῶς περὶ ἡμῶν μεριμνῶντων βασιλέων. Μεγάλῃ ἡ ἀγία Ῥωσία, μακρὰν ἔστησε τὰ ὄρια αὐτῆς, μεγάλην ἀξίαν ἐκλήθη ἔχειν ἐν ταῖς τύχαις τῶν ἀνθρώπων. Τὸ μεγαλεῖον αὐτῆς ἐπετεύχθη τοῖς πολυαωνίοις μύθοις τοῦ ῥωσικοῦ λαοῦ, ἡ δόξα αὐτῆς ἠγοράσθη τοῖς χεμαύροις τοῦ αἵματος τῶν ἀνδρείων τέκνων αὐτῆς, ἡ Ἐκκλησία αὐτῆς ἀνέτειλε τῇ ἀγιότητι καὶ τῇ δικαιοσύνῃ πολλῶν ἀσκητῶν τῆς εὐσεβείας, ἡ ἐπιστήμη αὐτῆς καὶ ἡ τέχνη ἐδοξάσθησαν πολλοῖς ὀνόμασι, ὧν ἡ ἀξία οὐ περιωρίσθη ἐν τοῖς ὁρίοις μόνῃς τῆς πατρῴας χώρας. Γινώσκοντες ἅπαν τὸ ἔνδοξον παρελθὸν αὐτῆς, πῶς δυνάμεθα μὴ περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι αὐτὸ; πῶς δυνάμεθα μὴ πειρᾶσθαι, κατὰ τὸ μέτρον τῶν δυνάμεων, εἶναι ἀξιοφορεῖς τοῦ ὀνόματος τοῦ ῥωσικοῦ; πῶς δυνάμεθα μὴ πειρᾶσθαι τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην ἐνοικίζειν ἐν ταῖς καρδίαις τῶν παιδῶν, τῶν ἐμπεισιστευμένων ταῖς φροντίσιν ἡμῶν; Ἄλλ' αὕτη ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα καλεῖ ἡμᾶς ἀνεῖς εἰσορᾶν τὰς ἐλλείψεις, τὰς προσοῦσας ἡμῖν. Ἀγαπῶντες τὴν πατρίδα, ὀφείλομεν πειρᾶσθαι ἀπομακρύνειν ἐν ἑαυτοῖς πᾶν τὸ ἐξασθενίζον τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἰσχύος ἡμῶν. Ἐν τῷ παγκοσμίῳ ἀγῶνι τῶν ἐθνῶν, ὁ λαὸς ὁ ῥωσικὸς δεῖξει ἅπαντα τὸν πλοῦτον τῶν χαρισμάτων αὐτοῦ, ὅτε ἡ σχολῇ, τῇ ὁδῷ τῆς κανονικῆς ἀγωγῆς ὀλοκλήρου τάξεως γενεῶν, ἐμφυτεύσει τοῖς ἀνθρώποις τὴν εὐσυνειδησίαν ἐν τῇ ἐργασίᾳ, τὴν τιμιότητα ἐν ταῖς ἀμοιβαίαις σχέσεσι, καὶ ἀναπτύξει παρ' αὐτοῖς τὴν ἐπιχειρηματικότητα καὶ τὴν ἔλλογον ἀρχήν. Ἡ σχολῇ, ἡ ἄγουσα εἰς τὴν ζωὴν ταύτας τὰς ἀρχάς, ἔσται σχολῇ ἐθνικῇ, ψυχοδομημένη ἐπὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ χρέους ἡμῶν πρὸς αὐτὴν, οὐ κατ' ἀξίαν

πλουτίσασαν ἡμᾶς ταῖς χαραῖς τῆς ὑπάρξεως ἡμῶν, αἷς δυνάμεθα χρῆσθαι, ἅτε ἀνήκοντες τῇ μεγάλῃ οἰκογενείᾳ. Ἄρα, ὁ καλὸς διδάσκαλος οὐ δύναται μὴ ἀγαπᾶν τὴν πατρίδα. Περαιτέρω αὐτὸς οὐ δύναται μὴ ἀγαπᾶν καὶ τὴν σχολὴν, ἐν ἣ διδάσκει. Αὕτη ἡ Ἐκκλησιαστικὴ σχολῇ, ἡ ἀνάκαθεν ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Ῥωσίᾳ ὑφισταμένη, ἡ ἐν ἡμέραις τῆς ἐθνικῆς ζωῆς ἐπιλεηλωμένη καὶ ὑπὸ τοῦ ἀληθοῦς Τσαρού-Εἰρηνοποιοῦ ἐκ νέου, καὶ ἐλπίζομεν διὰ παντός, κληθεῖσα εἰς ὑπαρξίν, προσφιλεῖς ἐστὶ τῷ λαῷ, ἅτε ἀπαντῶσα ταῖς ἐλλόγοις αὐτοῦ ἀνάγκαις ἐν τῷ ἔργῳ τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ σχολῇ ἀδιαρρήκτως συνδέεται μετὰ τῆς Ἐκκλησίας, ψυχοδομηται ἐπὶ ἀσφαλοῦς καὶ ἀσαλεύτου θεμελίου τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας. Αἱ χειραγωγοὶ ἀρχαί, αἱ ὑπ' αὐτῆς δεκταὶ γενόμεναι, εἰσὶν ἀμετάτρεπτοι. Αὕτη κέκτηται ἐκείνην τὴν μονιμότητα, ἡ ἀναγκαῖα ἐν παντὶ μεγάλῳ κοινωνικῷ ἔργῳ καὶ δὴ ἐν τῷ ἔργῳ τῆς ἀγωγῆς. Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ σχολῇ εἰσφέρει εἰς τὴν ζωὴν καθαρῶς χριστιανικὴν διδασκαλίαν, ἡ οὐκ εἰσὶ προσεμμιγμένοι ἀλλοτρίαι τινες τῷ εὐαγγελικῷ ἀρχαί, προκαλέσασαι ἐν λατινικαῖς χώραις ἀδιάλλακτον ἔχθραν πρὸς τὰς σχολὰς, τὰς κυβερνωμένας ὑπὸ τοῦ κλήρου. Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν σχολῇ οὐ φοβεῖται τὸ φῶς. Οὐκ ἔχει ἀφῶνους χειραγωγούς. Ἡ ἡσυχος ῥοή τοῦ σχολικοῦ βίου οὐ παραβιάζεται τῇ πάλῃ τῶν πολιτικῶν μεριδῶν, ἡ σχολῇ οὐ δουλεύει μονομερεῖ σκοποῖς ταύτης ἢ τῆς ἄλλης μερίδος. Καὶ ὁ κλήρος ὁ ὀρθόδοξος, ὁ ἀπέχων τῆς αἵψης τῆς ἀρχῆς, οὐδεποῦς ἠγγεῖται τὴν σχολὴν μέσον τοῦ ὑποδουλώσαι τὴν συνειδησὴν τῶν αὐξανόμενων γενεῶν. Ἐγγὺς ἴσταται αὕτη τῇ προσφιλεῖ αὐτῷ σχολῇ καὶ καθορᾷ ἐν τῷ διδασκαλικῷ ἔργῳ μίαν τῶν ἐκφάνσεων τῆς ποιμαντικῆς αὐτοῦ δράσεως. Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ σχολῇ, διακρινομένη τῇ μονιμότητι καὶ σταθερότητι τῆς τάσεως, οὐδεποῦς ἀποξενούται τῆς ἀναπτύξεως τῶν προσθέτων γνώσεων. Αὕτη ἀσμένως εἰσάγει εἰς τὸν κύκλον τῶν ἀσκολιῶν αὐτῆς καὶ τὴν μάθησιν τῶν τεχνῶν, τὰ διάφορα εἶδη τῆς τέχνης, καὶ δὴ τὰς πρακτικὰς ἀσκολίας ἐν τῷ κήπῳ, ἐν τῇ λαχανείᾳ, ἐν τῷ ἀγρῷ τῆς πείρας καὶ τῷ μελισσοουργεῖ τῆς σχολῆς. Ἡ σχολῇ αὕτη ἰκανῆ ἐφαρμόζεσθαι ταῖς ἀνάγκαις τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου, καὶ ἀδύνατον μὴ χαίρειν ἐπὶ τῇ ταχύτητι τῆς ἀξήσεως αὐτῆς· ὁ ἀριθμὸς τῶν σχολῶν ἐτησίως πληθύνεται. Νῦν αὐταὶ περὶ τὰς 40,000 μετὰ 1.500,000 διδασκομένων. Πόσον ἀναπτύσσεται ἡ πρὸς ἔκδοσιν ὀράσις τοῦ Σχολειακοῦ Συμβουλίου ὄηλον ἐκ τῶν ἐξῆς δεδομένων: κατὰ τὸ 1896 ἔτος ἐστάλησαν ὑπὸ τῆς ἐκδοτικῆς ἐπιτροπῆς 1.723,390 βιβλία πρὸς 294,751 ρούβλιον καὶ 77 καπίκια· κατὰ τὸ 1897 ἔτος—2.062,859 πρὸς 367,508 ρούβλια καὶ 45 καπίκια· κατὰ δὲ τὸ 1898 ἔτος—2.212,539 πρὸς 417,004 ρούβλια καὶ 13 καπίκια. Ἐπὶ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν σχολὴν ἐστράφη ἡ εὐμενεστάτη προσοχὴ τοῦ ἀγαπητοῦ Μονάρχου ἡμῶν: Κατὰ Μάϊον τούτου τοῦ ἔτους ἠδύκρησεν ἐπικυρῶσαι νέον πιστωτικὸν (credit) ἐν ποσότητι 1.850,000 ρούβλιων διὰ τὰς χρεῖσας τῶν Ἐκκλησιαστικῶν σχολῶν. Αἱ πολυάριθμοι συνδρομαὶ ἀκινήτοις κτήμασι

καὶ χρήμασιν ὑπὲρ τῶν σχολῶν μαρτυροῦσι περὶ τῆς ἀγάπης τοῦ λαοῦ πρὸς αὐτάς. Αὕτη ἡ ἀγάπη ἀναμφιβόλως ἐμψυχοῖ καὶ ὑμᾶς τοὺς μετ' αὐταπαρνήσεως ἐργάτας τῆς ἐπιστήμης, καὶ τί δυνατόν ποιεῖν ἄνευ ταύτης τῆς μεγάλης δημιουργικῆς δυνάμεως. Μόνον ἀγαπῶν τις τοὺς παῖδας δύναται εὖ διδάσκειν καὶ ἀνατρέφειν αὐτούς. Αἱ πρῶται ἐντυπώσεις, ἃς ὁ παῖς προσκτάται ἐν τῇ σχολῇ ἀφίαισι πολλάκις ἀνεξάλειπτα ἔχγη ἐν τῇ συνειδήσει αὐτοῦ. Ὁ παῖς προσεκτικῶς καὶ συμπαιθῶς ἔχει πρὸς πᾶν τὸ περιστοιχοῦν, καὶ δὴ ὅταν αὐτὸ ἔχη ἀξίαν καινότητος. Πλουτιζέτω δὴ αὐτὸν ἡ σχολὴ οὐ μόνον ταῖς χρήσιμοις γνώσεσιν, ἀλλὰ καὶ ταῖς καλαῖς ἐντυπώσεσιν. Αὕτη ἡ διδασκαλία ὀφείλει, ἐν τῇ σχολῇ ἀνατρέφουσα, τείνειν εἰς τὴν μάθησιν ὑπὸ τῶν διδασκομένων τῶν γνωστῶν γνώσεων μονίμως, διὰ παντός, οὐχὶ δὲ διὰ τὴν δοκιμασίαν μόνον. Ἡ σχολὴ ὀφείλει προπαρασκευάζειν τοὺς παῖδας πρὸς ἐργασίαν τοῦ βίου, οὐχὶ δὲ πρὸς πανηγυρικὰς δοκιμασίας. Αὕτη ὀφείλει ἐμφυτεύσει τῇ συνειδήσει τῶν παιδῶν τὴν κατάληψιν οὐ πολλῶν, ἀλλὰ βασιμῶς ὅμως μεμαθημένων ἀντικειμένων. Εἶτα οἱ διδασκόμενοι ὀφείλουσι στηριχθῆναι ἐν εἰρηνικῇ χριστιανικῇ διαθέσει. Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ σχολὴ ὀφείλει εἶναι ὁμοίωμα τοῦ χριστιανικοῦ οἴκου, οὗ τὰ μέλη συνδέονται τῇ εὐκρινῇ ἀγάπῃ, τῇ ἀποκλειούσῃ τὴν ὕβριν, τὰς ἐριδας καὶ τὰς διχονοίας. Ὁ διδάσκαλος, φροντίζων περὶ τῆς στηρίξεως ὁμοίας διαθέσεως ἐν ταῖς καρδίαις τῶν παιδῶν, ὀφείλει ἄει αὐστηρῶς παρακολουθεῖν ἑαυτῷ, ὀφείλει πειρᾶσθαι εἰρηνεύειν μετὰ πάντων, ἐγκρατεύεσθαι ἀπὸ τοῦ ἐρεθισμοῦ καὶ τῆς ὀργῆς, μὴ ἐπιτρέπειν ἀνισότητος ἐν τῇ ἀνατροπῇ μετὰ τῶν παιδῶν, ἄει εἶναι εὐλαβῆ ἐν τῇ ἐκλογῇ λέξεων καὶ ἐκφράσεων τότε, ὅτε συμβαίνει αὐτῷ καλεῖν εἰς εὐταξίαν τοὺς ἀνοποτάκτους ἢ ἀπειθεῖς μαθητάς. Μακρὰν τῆς καρδίας τοῦ διδασκάλου ὀφείλει εἶναι ὁ πόθος τοῦ προσκτάσθαι τὴν διάθεσιν τῶν διδασκομένων θωπεῖα τινι τῶν ἀμαρτημάτων αὐτῶν. Τοῦναντίον, πᾶσαι αἱ ἐλλείψεις τῶν μαθητῶν ὀφείλουσιν εἶναι γνωσταὶ τῷ διδασκάλῳ. Αὐτὸς ὀφείλει μετ' ἐπιμονῆς καὶ σταθερότητος ἀγωνίζεσθαι κατὰ πάσης ἐκδηλώσεως τοῦ κακοῦ. Μόνον τῇ ὀδῷ τοῦ ἀγῶνος κατὰ τῶν κακῶν κλίσεων ἢ ἀγωγῆ δύναται βραβεῖν ἐπιτυχῶς. Ὁ διδάσκαλος, ἀγαπῶν τοὺς παῖδας, δικαίως καὶ αὐστηρῶς ἀνακόπτων τὰς κακὰς κλίσεις αὐτῶν, σίναμα ἐνδιαφερόντως ἔχει πρὸς πάσας τὰς συμφορὰς καὶ τὰς ἀτυχίας, τὰς κατεχούσας τοὺς μαθητάς αὐτοῦ. Τὴν λύπην αὐτῶν δεχεται ἐγγὺς τῇ καρδίᾳ, καὶ τῷ λόγῳ τῆς παραμυθίας ἀνακουφίζει τὴν θλίψιν αὐτῶν. Τὰ τοιαῦτα χριστιανικὰ αἰσθήματα ἀναπτύσσουν ἐν ταῖς καρδίαις τῶν παιδῶν ἐκείνην τὴν εὐνοίαν πρὸς τοὺς πλησίον, ἣ ἐστὶ μία τῶν προσφιλοτάτων κληρονομιῶν πάσης χριστιανικῆς κοινωνίας. Ἡ σχολὴ, ἢ ὀρθῶς τεταγμένη, συνήθως ἀγαπάται. Γνωσταί μοι εἰσὶ σχολαί, οὕτω προσφιλεῖς τοῖς μαθηταῖς, ὥστε αὐτοὶ μετὰ τὴν λῆξιν τῶν μαθημάτων οὐ βούλονται ἀπερχεσθαι οἴκαδε. Οὕτως, ἐν μιᾷ τῶν σχολῶν τοῦ δήμου Κασσάνων, οἱ παῖδες οἱ ἐλθόντες ἐκ τῶν πέριξ χωρίων, προὔτειναν τῷ ἱερεὶ: «Πάτερ, ἐπίτρεψον ἡμῖν μὴ πορεύεσθαι οἴκαδε· ἄρτον ἡνέγκομεν μετ'

ἑαυτῶν. Ἐνταῦθα ἡμῖν κρεῖσσον μετὰ σοῦ». Ὁ καλὸς ἱερεὺς, ὁ πατὴρ Ἡλίας, ἀσμένως ἔδωκε τὴν αἰτουμένην ἀδειαν. Καὶ ἔμειναν οἱ παῖδες ἐν τῇ σχολῇ, ὅπου ἤρξαντο ποτίζειν αὐτοὺς τείψ καὶ τρέφειν ᾧ ὁ Θεὸς ἐπεμπεν. Ἡ συρροή τῶν παιδῶν εἰς ταύτην τὴν σχολὴν εὐρέθη τόσῃ σημαντικῇ, ὥστε ἐγένετο ἀνάγκη νῦν τὸ θέρος οἰκοδομεῖν ἴδιον οἶκημα πρὸς κοίτην (νοκτερινήν). Αὕτη ἡ ῥοπή τῶν παιδῶν πρὸς τὴν σχολὴν, αὕτη ἡ ἀγάπη αὐτῶν πρὸς αὐτὴν εὐγλωττότερον παντός λόγου λαλεῖ περὶ τῆς ὠφελείας τῆς καλῆς Ἐκκλησιαστικῆς σχολῆς διὰ τὸν λαόν. Οἱ παῖδες, οἱ ἐξελθόντες ἐκ τῆς τοιαύτης σχολῆς, διαφυλάττουσι διὰ παντός τὰς ἐξεις, τὰς προσκεκτημένας ἐν αὐτῇ. Αὐτοὶ εἰσελεύσονται εἰς τὸν βίον ὡς νεανίαί, καλῶς διατεθειμένοι, ἀναμνησκόμοι, ὅτι οὐ μόνον διὰ τὰ ἔργα, ἀλλὰ καὶ διὰ πάντα λόγον ἀργὸν γενήσεται ἀνάγκη δοῦναι λόγον κατὰ τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῆς κρίσεως. Αὐτοὶ ἐκκομίσουσιν ἐκ τῆς σχολῆς τὴν ἐπίγνωσιν, ὅτι ὁ χριστιανικὸς νόμος διδάσκει διδόναι τοῖς μὴ ἔχουσιν, οὐχὶ δὲ λαμβάνειν παρὰ τῶν ἐχόντων, ὡς πονηρῶς ὑποβάλλουσιν οἱ μὴ κεκλημένοι ψευδοδιδάσκαλοι. Βεβαίως, ἐν ἐκείναις ταῖς σχολαῖς μετὰ κοινοβίων, ἐν αἷς ἰδρωθήσονται διάφοροι ἀγροτικά καὶ οἰκιακά ἀσχολία ἢ τεχνῶν τμήματα, αὕτη ἡ ικανότης τῆς σχολῆς τοῦ παρασκευάζειν πρὸς τὴν ζωὴν εὐρυτέρας τεύξεαι ἐφαρμογῆς. Ἀναγκαῖον μόνον, ὅπως τὰ πρόσωπα, τὰ χειραγωγούντα τοιαῦτα κοινόβια, ὀρθῶς νοῶσιν, ὅτι ἡ νέα σχολὴ τάσσει εἰς τὴν βράσιν τοῦ ἑαυτῆς ζητήματος τὴν πληρότητα τῆς ἀναπτύξεως ὅλων τῶν δυνάμεων τῶν διδασκομένων. Μεταδίδουσα αὐτοῖς τὰς ἀναγκαῖας γνώσεις, αὕτη ἀναπτύσσει τῇ ὀδῷ τῆς μαθήσεως τῆς Ἐκκλησιαστικῆς καὶ κοσμικῆς ὑμψιδίας τὴν αἰσθητικὴν αὐτῶν καὶ διδάσκει αὐτοὺς διαφόρους κλάδους τῆς τέχνης ἢ τῆς γεωργικῆς.

Ταύταις ταῖς σκέψεσι περὶ τῆς ἀξίας τῆς Ἐκκλησιαστικῆς σχολῆς καταπαύω τὴν πρὸς ὑμᾶς ὁμιλίαν. Εὐχόμεαι, ὅπως αἱ ἀσχολία ὑμῶν ἐν τοῖς παιδαγωγικοῖς μαθήμασιν ἀνακουφίσωσιν ὑμῖν τοὺς περαιτέρω μόχθους πρὸς ὄφελος τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ. (См. Прибавл. къ Церков. Вѣдом. за 1899 г. № 27, стр. 1081—1084).

XXVI.

Λ Ο Γ Ο Σ

ἐν τῷ Ἐκκλησιαστικῷ Σεμιναρίῳ Πετροπόλεως, πρὸ τῆς λήξεως τῆς σειρᾶς τῶν παιδαγωγικῶν μαθημάτων, πρὸς τοὺς καὶ τὰς διδασκάλους τῶν Σχολῶν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν παροικιῶν τῆς ἐπαρχίας Πετροπόλεως, τὴν 27 Ἰουλίου 1899 ἔτους.

Μετὰ τὴν αὐριον, ἀξιότιμοι διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι τῶν Σχολῶν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν παροικιῶν, λήξουσιν αἱ ἀσχολίαι ὑμῶν. Κατὰ τὴν κοινὴν γνώμην, ὑμεῖς εἰργάζεσθε μετ' ἀγάπης, μὴ εἰδότες ἀνάπαυσιν, καὶ ἐπιστρέψετε εἰς τὰς Σχολὰς ὑμῶν μετὰ θησαυρίσματος νέων γνώσεων ἐπὶ τῶν διαφόρων κλάδων τῆς μαθήσεως. Πολλοὶ ἐξ ὑμῶν, συντέμνοντες τὸν χρόνον τοῦ ὕπνου, λίαν πρῶτὴ προσήρχεσθε εἰς τὴν μάθησιν τῆς βιβλιοθήρας τῆς τέχνης. Εἶτα, μέχρι τῆς ἀρχῆς τῶν μαθημάτων, κατεγίνεσθε περὶ τὴν μελέτην τῆς θεωρίας τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ὑμνωδίας. Αὕτη ἡ διψα τῆς γνώσεως, οὗτος ὁ πόθος τοῦ χρῆσθαι ἐκάστη στιγμῇ τῆς ὥρας πρὸς κτήσιν νέων γνώσεων εὐγλύτως λαλοῦσι περὶ τῆς ὀρθῆς καταλήψεως ὑφ' ὑμῶν τῶν ὑψηλῶν καθηκόντων τῆς κλήσεως τοῦ διδασκάλου. Ἡ ὑφ' ὑμῶν μάθησις τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ὑμνωδίας προσκομίζει ταῖς Σχολαῖς μέγα ὄφελος. Ἡ παιδαγωγικὴ ἐξευγενιστικὴ ἀξία τῆς ὑμνωδίας, καὶ ἰδίᾳ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς, πᾶσι γνωστὴ. Ταῖς Ἐκκλησιαστικαῖς Σχολαῖς ἡ ὑμνωδία ἀναγκαία τοῦτου ἔνεκεν, ὅτι τὰ παιδιά, μανθάνοντα τὸ κείμενον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ὑμνωδιῶν, ἀπαρτηρήτως μανθάνουσι τὴν Ἐκκλησιαστικὴν σλαβωνικὴν γλῶσσαν καὶ ἐκεῖνα τὰ γεγονότα, οἷς αἱ ὑμνωδαὶ ἀφιερωμένα εἰσίν. Ἡ ὑψηλὴ ποιητικὴ τῶν ἀθανάτων ποιημάτων Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, Ἀνδρέου τοῦ Κρήτης καὶ ἄλλων συγγραφέων τροπαρίων καὶ κανόνων καθίσταται κτῆμα τῶν παιδιῶν, τῶν ἐν ταῖς Σχολαῖς διδασκομένων. Συνοικειωθέντα τῇ ὑμνωδίᾳ, ἀγαπήσαντα αὐτήν, αὐτὰ, καὶ ἐξιόντα ἐκ τῆς Σχολῆς, διατελοῦσι ψάλλοντα καὶ μετέχοντα ἐν τοῖς χοροῖς τῶν Ἐκκλησιῶν, τέρπουσι τῇ ἀρμονικῇ ὑμνωδίᾳ τὸ οὖς τῶν προσευχόμενων. Ὁ λαὸς ὁ ῥωσικὸς κέκτηται σπανίαν μελωδητικότητα. Ἄνευ ἰδίων ὁδηγῶν ἐν τοῖς χωρίοις καὶ ἐν τοῖς ἐργοστασίαις συγκροτοῦνται χοροὶ, ἀρχονται ψάλλειν ἐν δυοῖν ἢ τρισὶ φωναῖς· τοῖς μεγάλοις ψάλταις προσαρμόζονται ὑπηχῆσεις, καὶ μεγαλοφῶνως καὶ λιγοφῶνως διαδίδεται ἡ ῥωσικὴ ὑμνωδία. Δυστυχῶς, ἐν τοῖς ἐσχάτοις οὐ σπανίως ἀκούονται ὕμνοι ἢ ὄλως φαῦλοι, ἢ μετὰ ἀτόπου περιεχομένου, ἐλεεινὰ ἀνηχηθεῖς μαρῶν ἀθηγαμικῶν ἀομάτων.

Ἡ Σχολὴ ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ὀφείλει προφυλάττειν τὰ παιδιά ἀπὸ τῆς κακῆς ἐπιδράσεως ταύτης τῆς ἐφθαρμένης ὑμνωδίας. Ἐν αὐτῇ, εὐθὺς μετὰ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ὑμνωδίαν, ὀρίζεται δέων τόπος τῇ κοσμικῇ ὑμνωδίᾳ. Ἡ ἀρχαία δημώδης ὑμνωδία, οἱ ὕμνοι τοῖς πρώτοις διδασκάλοις τῶν Σλαύων καὶ τῷ ἰσαποστόλῳ φωτιστῇ τῆς ῥωσικῆς γῆς, τὰ ἄσματα ἐκ τοῦ Δεπτοῦ τοῦ ἀρχιμανδρίτου τῆς Ἀλτάης Μακαρίου ἤδη ἀκούονται ἐν ταῖς Σχολαῖς ἡμῶν, καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἐκ τῶν Σχολῶν μεταβήσονται εἰς τὸν λαόν, παρέχοντα αὐτῷ, πολλάκις ἐστερημένῳ πάσης τέρψεως, χαρὰν καθαρὰν, μεγάλως ἐκτιμωμένην ὑπ' αὐτοῦ. Ὁ ῥωσος, ἀκούσας ὑμνωδίας, πρόθυμος ἐπὶ ὥρας ἀκροᾶσθαι αὐτῆς. Προσέχων τοῖς ἀρμονικοῖς ἤχοις, αὐτὸς ὑφίσταται στιγμὰς φωτεινῆς χαρᾶς, ἀνυψούσης αὐτὸν ὑπὲρ τὴν κούφην καθ' ἡμέραν ματαιότητα. Μαθόντες τὴν ἀξίαν τῆς ὑμνωδίας διὰ τὴν Σχολὴν, ὑμεῖς, ὡς ἐγὼ εἶπον, μετ' ἀγάπης ἐνησχολεῖσθε ὁμοίως περὶ τὴν μάθησιν τέχνης, καὶ οὕτως ἐδείξατε, ὅτι ὀρθῶς κατανοεῖτε τὴν ἀξίαν τῆς Σχολῆς, τῆς κεκλημένης οὐ μόνον διδάσκειν γράμματα, ἀλλὰ καὶ ὡς δυνατὸν προπαρασκευάζειν τὰ παιδιά εἰς βίον ἐργασίας. Βεβαίως αἱ ἐκ μιᾶς τάξεως Σχολαὶ ἡμῶν, ἔχουσαι δύο ἕως τριῶν ἐτῶν σειρὰν μαθημάτων, παριστώσιν ἐτι ὀλίγα μέσα πρὸς τοῦτο, ἀλλὰ μὴν ἡμεῖς μόνον ἀρχόμεθα τοῦ Σχολικοῦ ἡμῶν ἔργου, καὶ στερρῶς πιστεύομεν, ὅτι, τογγάνοντες ἐτησίως πλείονων μέσων, ἔξομεν πολλὰς Σχολὰς, ἐχούσας διαρκεστέραν σειρὰν μαθημάτων καὶ πλείω δυνατότητα οὐ μόνον μεταδίδουσι τοῖς παιδίοις προκαταρκτικὴν μάθησιν, ἀλλὰ καὶ ἀσκεῖν αὐτὰ πρὸς χρησίμους αὐτοῖς ἀσχολίας περὶ τὴν κηπουρίαν, τὴν λαχαναίαν καὶ περὶ τὴν μάθησιν διαφόρων τεχνῶν. Μὴ οἴεσθε, ὅτι πρὸς ἐπιτυχῆ μάθησιν τῶν τεχνῶν πολλὰ μέσα ἀναγκαῖοισιν. Ἐνταῦθα ἀναγκαῖοις πρώτιστα ἡ ἐπιμέλεια καὶ ὁ νοὺς αὐτοῦ τοῦ διδασκάλου. Τὴν παρελθούσαν ἐβδομάδα συνέβη μοι ἐπισκεψασθαι τὴν πτωχὴν Σχολὴν ἐν τῷ χωρίῳ Καβερίνῳ τοῦ δήμου Κασσῆρων τοῦ κυβερνεῖου Τούλων, καὶ εἶδον, πῶς ἐν οὐ μεγάλῳ δώματι μεμισθωμένου οἰκήματος, οὗ τῆς στέγης ἦν δυνατὸν ἄσασθαι τῇ χειρὶ εὐρον ἄσολον ὑπὲρ τὰ 60 παιδιά. Οἱ μὲν παῖδες ἐνησχολοῦντο περὶ τὴν κλειδοποιίαν, καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἠδύναντο ἤδη κατασκευάζειν καλὰ κλειῖτρα, αἱ δὲ κόραι ἀπὸ τοῦ ἡμίσεως τοῦ χειμῶνος ἤρξαντο διδάσκεισθαι ἐργόχειρα. Καὶ ἅπαν τοῦτο εἰσῆγγαγεν ὁ διδάσκαλος, ὁ ὀλοψύχως ἀφωσιωμένος τῷ ἔρῳ, ὁ διδάσκαλος, ὁ διαθέσις πενιχρὰ χρήματα. Ἄρα ἅπαν τὸ ἔργον ἐν τῷ ὕψος τῆς ἑαυτοῦ ἐστὶν ἡ ψυχὴ τῆς Σχολῆς. Εἰ αὐτὸς ὀρθῶς νοεῖ ἅπαν τὸ ὕψος τῆς ἑαυτοῦ κλήσεως, δύναται πολλὰ πράξει ἐπ' ἀγαθῷ τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν. Αὐτὸς μετὰ δίδουσι αὐτοῖς τὰς ἀρχικὰς γνώσεις· αὐτὸς, ὑπὸ τὴν χειραγωγίαν τοῦ ἱερέως, στηρίζει αὐτοὺς ἐν τῇ γνώσει τῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως, ἐμφυτεύει αὐτοῖς ἀγάπην πρὸς τὴν ἐργασίαν, τὴν τάξιν, τὸν εὐσεβῆ βίον. Συντελεῖ τῇ κανονικῇ ἀναπτύξει τῶν ἠθικῶν δυνάμεων τῶν παιδιῶν. Εὐνόητον αὐτῷ, ὅτι ἡ ἀληθὴς ἀνάπτυξις τῆς ἀνθρωπότητος ἐμπεριέχεται οὐχὶ ἐν ἐνὶ μόνον θριάμβῳ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀτμοῦ ἢ τοῦ ἡλεκτριμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ

αξήσει τῆς ἠθικῆς ἰσχύος τῶν αὐξανουσῶν γενεῶν. Παράδοξον ἦν ἂν φρονεῖν, ὅτι αὐτὴ ἡ ἐξωτερικὴ ἰσχύς τοῦ λαοῦ νοεῖται ἄνευ τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ ἰσχύος, ἀλλ' ἡ ἰσχύς αὕτη οἰκοδομεῖται ἐπὶ τοῦ ἀσφαλούς θεμελίου τῆς πίστεως, ἐπὶ τοῦ θριάμβου τῶν χριστιανικῶν ἀρχῶν τῆς ἠθικῆς, ἐπὶ τῆς Σχολῆς, τῆς ἀνατρεφούσης ἐν τοῖς παιδίοις τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἐργασίαν καὶ τῆς ἐνισχυούσης ἐν αὐτοῖς τὸ αἶσθημα τοῦ καθήκοντος. Ἡ ἐπίγνωσις τούτου τοῦ τελευταίου αἰσθήματος ὀφείλει ἰδίᾳ προσεῖναι ὑμῖν, τοῖς διδάσκουσιν ἐν ταῖς Σχολαῖς. Ὑμεῖς βεβαίως σύμφωνοι ἐν τούτῳ, ὅτι ὁ διδάσκαλος ἐπιτυχέστατα δύναται διδάσκειν τῷ οἰκείῳ παραδείγματι. Οἱ λόγοι καὶ αἱ ἐξηγήσεις αὐτοῦ ῥαδίως δύνανται εἰς λήθην ῥιφθῆναι, ἀλλ' οὐκ ἐπιλήθονται τὰ παιδία ἐκείνου, ὁ αὐτὸς ἐποίησεν αὐτοῖς. Διαλεγόμενος νῦν πρὸς ὑμᾶς περὶ τῆς εὐεργετικῆς παιδαγωγικῆς ἐπιδράσεως τῶν διδασκόντων, ἄκων ἀναμνησόμεθα ἐνός τῶν γνωστῶν Γερμανῶν καθηγητῶν, τοῦ διασήμου ἐρευνητοῦ τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου Ἰέρνινγ. Ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ 1870 ἔτους ἐγὼ καὶ ὁ καθηγητὴς Διουβερνούδ ἠκρωσάμεθα τῶν παραδόσεων αὐτοῦ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βιέννης. Ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ ἦμεν 420 ἀκροαταί. Ἦν ὅτε ὤφειλεν ὁ καθηγητὴς κατὰ τὸ πρόγραμμα διδάσκειν ἐπὶ τρεῖς ὥρας συνεχῶς. Ἀνεγίνωσκεν, ἢ ἀκριβέστρον εἰπεῖν, ὠμίλει κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, καλῶς, ὡς καὶ πάντοτε, ἀλλ' ἦν ὄχρὸς καὶ ἔμφροντις. Μετὰ τὴν πρώτην παράδοσιν πορευθέντες εἰς τὸ δῶμα τῶν καθηγητῶν ἐπιθυόμεθα, εἰ αὐτὸς ὕγιης. Ἀπεκρίνατο ἡμῖν: «Μάλιστα γε, ἀλλ' ἡ γυνὴ μου ἀσθενῆς ἐπιθανάτως, παρ' αὐτῇ ἰατροσυνέδριον (consilium)». Τεταραγμένοι ταύτῃ τῇ ἀποκρίσει, ἡμεῖς, εὖ εἰδότες τὸν οἰκιακὸν βίον τοῦ καθηγητοῦ, εἶπομεν αὐτῷ: Ἰθι οἴκαθε, οἱ ἀκροαταὶ οὐ κατηγορήσουσί σου αὐτοὶ ἐννοήσουσι, ποίαν αὐτοῖς προσήνεγκες θυσίαν, ἀφείς οἴκοι βαρέως ἀσθενῆ». — «Ὅχι, ἀπεκρίνατο ὁ Ἰέρνινγ, ἔχω ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ 420 ἀκροατάς, κατὰ ταύτας τὰς τρεῖς ὥρας ἐγὼ ἀνῆκω αὐτοῖς καὶ οὐκ ὀφείλω διατιθέσθαι ἑαυτόν. Περὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπομένης ὥρας ὁ ἰατρὸς ἀνακοινώσεται μοι περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ ἰατροσυνεδρίου». Ἦχθησεν ἡ ὠρισμένη ὥρα, αὐθις ἐπορευθῆμεν εἰς τὸ δῶμα τῶν καθηγητῶν ἀνεμείναμεν ἐν ἀνησυχίᾳ διαλέξει ἐπὶ ἐν τέταρτον τῆς ὥρας ὁ ἰατρὸς, ἀθῆλον διατὶ, οὐ παρεγένετο, καὶ ὁ καθηγητὴς ἡμῶν καταπίψας ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐσωτερικὴν ταραχὴν, ἤλθεν ἀναγνώσόμενος τὴν τρίτην παράδοσιν. Αὐτὸς οὕτως ἔπραξε κατὰ τὸ αἶσθημα τοῦ καθήκοντος καὶ βεβαίως οὐκ ἐπὶ τούτῳ, ὅπως χαρακτηρισθῆ ἑνώπιον τοῦ ἀκροατηρίου αὐτοῦ. Ἡ πράξις αὐτοῦ, ἄνευ τῆς θελήσεως αὐτοῦ ἐξεφάνη, καὶ ὑμεῖς ἐννοήσατε, πόσῳ μέγα ἦν τὸ ἠθικὸν κῆρος τοῦ καθηγητοῦ, ὅς, ὢν εἰς ἐκ τῶν πρώτων σοφῶν ἐν Γερμανίᾳ, ἦν οὕτως ἀμειλίχως ἀσπληρὸς πρὸς ἑαυτόν καὶ μετὰ τοιαύτης ἐτοιμότητος προσέφερε τὰ ἱερά αὐτοῦ αἰσθήματα ἀνδρός καὶ πατρὸς εἰς θυσίαν τῷ καθήκοντι τῆς διακονίας αὐτοῦ. Ἡ αὐταπάρνησις πρὸς τὸν παιδαγωγόντων καὶ διδασκόντων ἀεὶ ἦν καὶ ἔσται ὡς ἐγγύσον τῆς ἐπιδράσεως αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἐμπεπιστευμένων αὐτοῖς παιδίων. Ἀναμνησόμεθα τῆς διευθυντρίας ἐνός

ἐκπαιδευτηρίου (ἰνασιτούτου), ἡ ἐπὶ τινος ἐβδομάδας ἐστέρει ἑαυτὴν τῆς παρηγορίας τοῦ ὄρν τὴν μονογενῆ θυγατέρα, τὴν νοσήσασαν τῇ φυσικῇ φλογιάδι (εὐλογιά) καὶ τεθειμένῃ ἐν τῷ νοσοκομίῳ τοῦ ἐκπαιδευτηρίου. Ἡ ἴδετε τὴν προϊσταμένην πτωχῆς τινος ἐρημίας (ἡσυχαστηρίου) πρὸς αὐτὴν ἄγουσιν ἀσθενῆ δεκαπέντε ἐτῶν κόρην, καθολικὴν (τὸ θρησκειομα) ἡ ἀδελφὴ βοηθὸς τοῦ ἰατροῦ παρατηρεῖ αὐτὴν καὶ εὐρίσκει, ὅτι αὐτὴ νοσεῖ τῇ φυσικῇ φλογίᾳ. Ἡ προϊσταμένη ἀποδίδει αὐτῇ τὸ στενὸν κελλίον αὐτῆς καὶ ἀνατίθῃσιν αὐτὴν τῇ ἐμφρόντιδι θεραπείᾳ τῆς βοηθοῦ τοῦ ἰατροῦ μέχρι τῆς ἀναρρώσεως αὐτῆς. Ἡ τοιαύτη ἀγάπη πρὸς τοὺς πλησίον, αὐτὴ ἡ ἐτοιμότης τοῦ θυσιάζειν ἑαυτόν ἐπ' ἀγαθῷ τῶν ἄλλων κατὰ τὸ καθήκον τῆς διακονίας δεκνύουσι δι' ἑαυτῶν τὴν ἠθικὴν ἰσχύον, τὸ προσφιλες κτήμα τοῦ χριστιανικῶς πεφωτισμένου ἀνθρώπου. Ἐνισχύετε ἐν ἑαυτοῖς ταύτην τὴν ἰσχύον, ἀναπτύσσετε αὐτὴν ἐν τοῖς παιδίοις, στηρίζετε ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ καλόν, τὴν δικαιοσύνην, διατίθετε αὐτὰ πρὸς τὰ ἔργα τῆς χριστιανικῆς εὐσπλαχνίας. Ἰστάμενοι στερῶς ἐπὶ τῶν ἀσπληντων βάσεων τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ, ὑμεῖς, θερμανθέντες τῇ ἀγάπῃ τοῦ Χριστοῦ, συνάξετε κύκλῳ ἑαυτῶν καλὸν οἶκον χριστιανικῶν παιδίων, δεδεμένον μεθ' ὑμῶν τοῖς δεσμοῖς τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης. Τὸ κῆρος ὑμῶν ἔσται ἰσχυρὸν τῇ ἐπιδράσει ὑμῶν ἐπὶ τῶν παιδίων οὐκ ἐκ φόβου τῆς ποινῆς, ἀλλ' ἐκ τοῦ μὴ βούλεσθαι καταλυηθῆναι ὑμᾶς αὐτὰ ὑπακούουσι ὑμῖν, καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας ἀφείκτων πικριῶν καὶ λύπης ἐν τοῖς φαιτεινοῖς ὄμμασι τῶν παιδίων ὑμῶν, ἐν τῷ καλῷ βλέμματι αὐτῶν εὐρήσατε παρηγορίαν τε καὶ ἐνθάρρυνσιν. Εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν τῶν παιδίων ὑμεῖς μέλετε σπεῖρειν τὰς ἀρχὰς τῆς ἀγάπης, καὶ ἐν τοῖς εὐγνώμοισιν αἰσθήμασι τῶν μαθητῶν ὑμῶν εὐρήσατε ἑαυτοῖς κρείσσων ἀμοιβήν. Βοηθησάτω ὑμῖν ὁ Κύριος ἐν ταῖς πολυμύχθοις ἀσχολίαις ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ φωτισμοῦ τοῦ λαοῦ. Ἀφανῆς μὲν, ὡς δοκεῖ, ἡ ἐργασία ὑμῶν, ἀλλ' ἡ εὐεργετικὴ αὐτῆς ἀξία ἀναμφιβόλως φανήσεται ἐν τῇ ἀναπτύξει τῶν αὐξανουσῶν γενεῶν. (См. Прибавл. къ Церков. Вѣдом. за 1899 г. № 31. Стран. 1232—1234).

XXVII.

Προσφώνησις τῷ σεβασμιωτάτῳ μητροπολίτῃ Κιέβου καὶ Γαλικίας Ἰωαννικίῳ, ἐπὶ τῇ πεντηκονταετηρίδι τῆς διακονίας Αὐτοῦ τῇ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ, τὴν 7 Νοεμβρίου 1899 ἔτους, ἐν Κιέβῳ.

Προσαγορεύω τὴν Σὴν Σεβασμιότητα ἐπὶ τῇ συμπληρωθείσῃ πεντηκονταετηρίδι τῆς ἐνδόξου διακονίας Σου τῇ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ. Ἡ νῦν ἡμέρα— ἡμέρα ἐπίσημος. Σὲ, τὸν πρωθιεράρχην τῆς ῥωσικῆς Ἐκκλησίας, προσαγορεύει ἅπανα ἡ ὀρθόδοξος Ῥωσσία. Ὁ κραταῖος Πατὴρ τῆς πατρίδος ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ θρόνου τοῦ βασιλικοῦ ἀπέστειλέ Σοι τὴν Μοναρχικὴν Ἐαυτοῦ προσαγόρευσιν. Ὁμιλος ἱεραρχῶν ἐξ ὅλων τῶν περάτων τῆς ῥωσικῆς γῆς συνήχθη ἐν τῷ ἀρχαίῳ Κιέβῳ καὶ ἐπεκαλέσθη ἐπὶ σὲ τὴν εὐλογίαν τοῦ Πανουφίστου. Μετ' ἰδιαιτέρας προθυμίας ἐμεγαλύνετο τὸ Σὸν ὄνομα ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἐν αἷς ὁ Κύριος ἔκρινέ Σοι διανύειν τὴν ἱεραρχικὴν διακονίαν Σου. Καὶ ἡ τῆς ἀρχαίας Σιών καθεδρική Ἐκκλησία, καὶ ὅλαι αἱ καθεδρिकाί τῆς Μόσχας ἐκκλησίαι, καὶ ἡ Δαύρα τοῦ Ὁσίου Σεργίου, καὶ ὅλοι οἱ ναοὶ καὶ αἱ μοναὶ τούτων τῶν ἐπαρχῶν ἀντηχῆθησαν ταῖς προσευχαῖς ὑπὲρ Σοῦ, Δέσποτα ἅγιε. Ἐκ τῶν ἐγγύς καὶ μακρὰν τόπων φέρονταί Σοι εὐχαί. Σὺ προσφιλεῖς τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς πατρίδος, ὡς ἀρχιερεὺς, κεκλημένος ἵστασθαι παρὰ τῷ πηδαλίῳ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς κυβερνήσεως, ὡς ἱεράρχης, αἶψά, δι' ὅλου τοῦ πολυετοῦς βίου Σου, ἀναλλοιώτως δεικνύων παράδειγμα τῆς μετ' αὐταπαρνήσεως διακονίας Κυρίῳ τῷ Θεῷ καὶ τῇ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ Αὐτοῦ. Ἐκ νεότητος Σὺ ἀπεποιήσω τῶν ἐφημέρων ἀγαθῶν καὶ τῶν ἀβεβαίων χαρῶν τοῦ κόσμου τούτου: τὴν δικαιοσύνην ἠγάπησας, καὶ δικαίως εἰργάσω τῇ ἀληθείᾳ. Τὴν καρδίαν Σου ἐφύλαξας ἀπὸ γλώσσης δολίας. Οὐδέποτε προσέκεισο ταῖς κεναῖς ἐπιθυμίαις. Ἄργυρον καὶ θησαυροὺς οὐ συνῆγες, δόξαν καὶ τιμὰς οὐκ ἐζήτηεις, περὶ ἑαυτοῦ οὐκ ἔλεγες καὶ, ὡς οἶμαι, οὐκ ἐσκέπτου. Ὁ νοῦς Σου, πτερούμενος τῇ προσευχῇ καὶ τῇ εὐσπλαχνίᾳ, ἔφερε Σε πόρρωθι τῆς ἀργῆς ματαιότητος. Ἀγαπῶν τὴν εὐπρέπειαν τῶν ναῶν τοῦ Θεοῦ, Σὺ καὶ ἐν τῇ πατρίδι Σου, καὶ ἐν Πετρυνπόλει, καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐν πᾶσι τοῖς τόποις τῆς διακονίας Σου ἀνήγειρες εἰς δόξαν Θεοῦ θαυμαστοῦς τῷ κάλλει ναοῦς. Εἰδὼς ἐκ προσωπικῆς πείρας τὴν θλιβερὰν τόχην τῶν τέκνων τοῦ πτωχοῦ κλήρου, Σὺ μετὰ πατρικῆς μερίμνης πανταχοῦ ψυχοδόμεις κοινόβια παρὰ τοῖς Σεμιναρίοις καὶ ταῖς Ἐκκλησιαστικαῖς Σχολαῖς, ἴδρως ἐπαρχιακὰ παρθεναγωγεῖα, καὶ νῦν ἐνταῦθα ἀνεγείρεις μεγαλοπρεπῆς κτίριον νέου Σεμιναρίου. Πανταχοῦ σὺ ἐπειρῶ στηρίζεις ἐν τοῖς τροφίμοις τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐκπαιδευτηρίων ἀγάπην πρὸς τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν καὶ προθυμίαν διακονεῖν αὐτῇ. Ἐπι-

λείψει μοι ὁ χρόνος ἀριθμηῆσαι ὅλα τὰ Σὰ καλὰ ἔργα καὶ τὰς ἐπιχειρήσεις. Μεγάλαι αἱ ἐκδουλεύσεις Σου ἐνώπιον τῆς Ἐκκλησίας τῆς πατρίδος. Τὸ ὄνομά Σου ἔσται μνημονευτὸν εἰς γενεάς γενεῶν ἐν τοῖς κτισθεῖσιν ὑπὸ Σοῦ καθιδρόμασι. Δῶψέ Σοι ὁ εὐσπλαγχνος Κύριος ἔτι ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐργάσασθαι εἰς δόξαν τοῦ ὀνόματος Αὐτοῦ. Μνηκονέτω Αὐτὸς τὰς ἡμέρας Σου ἐν ἐργηγόρῳι πνεύματος καὶ ἰσχυρῶν δυνάμεων ὑπὲρ τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας, εἰς παραμυθίαν καὶ χαρὰν πάντων τῶν ἀγαπώντων καὶ τιμώντων Σε. (См. Прибавл. къ Церков. Вѣдом. за 1899 г. № 46. Стран. 1910—1911).



ΔΙΟΡΘΩΤΕΑ.

Σελ.	Στίχ.		Γράφει
9	7	ἐπ	ἐπί
11	26	εὐρεῖ	εὐρεῖ
19	29	ὁ Καθολικισμός	ὁ Καθολικισμός,
22	30	Τριῶδιον.	Τριῶδιον.
33	28	ἐπιμελιῖς	ἐπιμελιεῖς
35	36	ους	τούς
40	18	ἔργον	ἔργον,
41	1	ἤσυχον	ἤσυχον γλώσσα
45	1	ἀγῶνος	ἀγῶνος,
47	30	εἰδῶν'	εἰδῶν'
47	40	τῆς	τῆς
47	14	ὀφείλει	ὀφείλει
49	4	ὀρθῆ	ὀρθῆ
49	42	ῶν	τῶν
52	42	ὕτην	ταύτην
62	39	αὐτῆς	αὐτῆς
72	7	τῶ	τῶ
72	21	μνήμη	μνήμη
75	23	ἐκλήθη	ἐβλήθη
82	14	αὐτη,	αὐτη
82	35	τοῖς	ταῖς
88	18	εἰλικρινῆ	εἰλικρινεῖ
91	34	διδασκάλῳ	διδασκάλῳ,
92	24	*Ἰθι	*Ἰθι

